

बहुरंगी करमणूक

२

‘बहुरंगी करमणूक’ प्रकाशित होऊन ४० वर्षांहून जास्त वर्ष झाली. तरीही त्याच्यावदलची लोकप्रियता यक्किचितही कमी न होता प्रतिवर्षी ती वाढतच चालली आहे, इतक्या प्रदीर्घ कालपैर्यंत लोकमानसावर अशा तनेने वर्चस्व गाजविलेली जी हाताच्या बोटावर मोजावीत इतकीच पुस्तके मराठी भाषेत उपलब्ध आहेत त्यांत ‘बहुरंगी करमणूक’ या पुस्तकाचे स्थान वरेच वर्चे आहे.

या पुस्तकाने मुलांच्याच नव्हेत तर मोठ्यांच्यासुद्धा करमणूकीला एक प्रकारे बौद्धिक वलण लावले आहे. ही पुस्तके म्हणजे नेहमी खिशात ठेवली जावी अशी बौद्धिक वॅटरीच आहे. मुलांच्या बुद्धीला तेजस्विता आणून तिची धार वाढविण्याचे कार्य या पुस्तकाने केले आहे अशा अर्थाची या पुस्तकाने कौतुक कै. न. चि. केळकर, दत्तो वामन पोतदार, श्री. म. माटे, पु. ग. सहस्रबुद्धे, श्री. के. क्षीरसागर, ग. ल. ठोकळ इत्यादी अनेक मान्यवरांनी केले आहे.

निवडक नमुनेदार कोडी, चुरचुरीत चटकादार चुटके, आकड्यांच्या आकर्षक मैंजा, दिड्मूळकारी दृष्टिभ्रम, कुंठित करणारे कूटप्रब्र, बहुश्रूतपणाच्या कसोट्या, अष्टपैद ज्ञानाची मांडणी, आणखी अनेकविष्य प्रकाराची कितीतरी करमणूक, यांचा इतका सुरेख संगम एकत्र असणारे मराठी भाषेतील हे एकमेव पुस्तक आहे.

प्रत्येक मराठी भाषिक मुलाचालांच्या घरांत हे पुस्तक अवश्य असलेच पाहिजे.

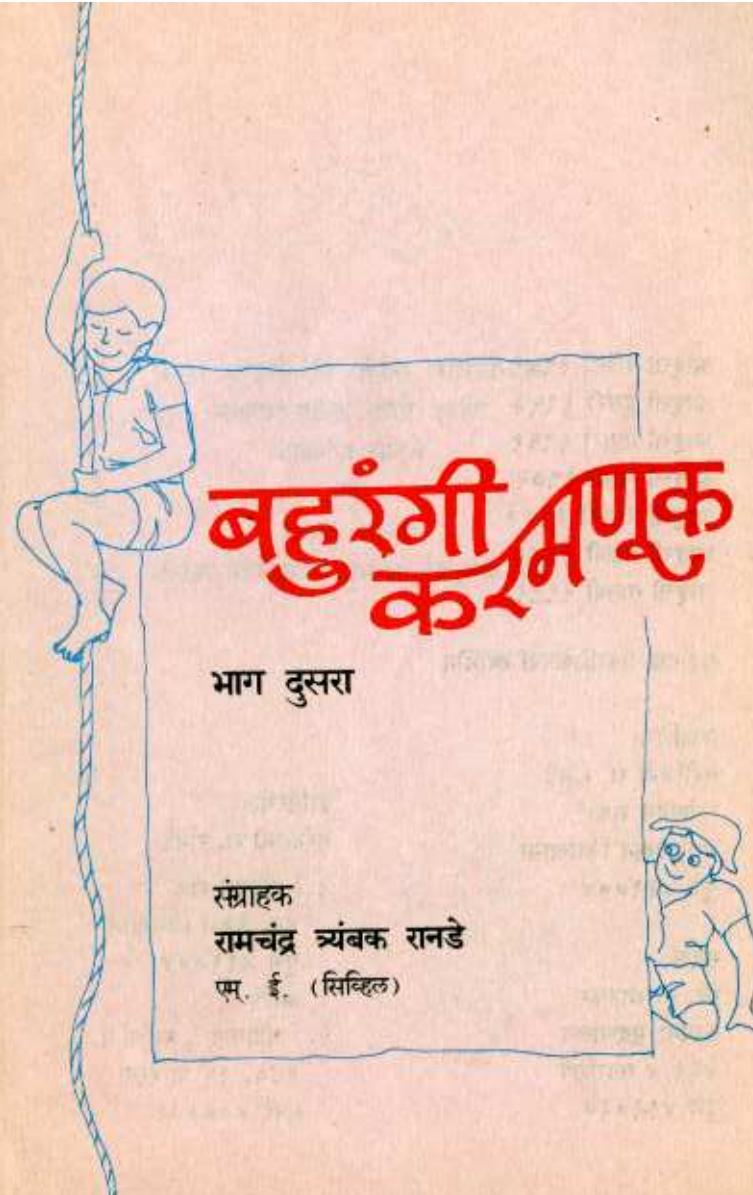

‘बहुरंगी करमणूक’ भाग १, २, ३ ही
तीन स्वतंत्र पुस्तके आहेत. म्हणजेच
आधीचा भाग वाचल्याशिवाय पुढचा भाग
वाचू नवे असे अजिवात नाही. एवढेच
नवे, तर यातल्या कोणत्याही पुस्तकाचे
कोणतेही पान उच्छ्रून वाचायला सुरुवात
केली तरी वाचकाला तोच आनंद मिळेल !

ग्रंथ वाचण्याच्या योग्यतेचा असेल तर तो विकल घेण्याच्याही योग्यतेचा।
आहे हे विसरू नका. फुकट ग्रंथ वाचण्याचे दारिद्र्य बुद्धीत उत्त्व नका.

जॉन रस्किन

कोडी म्हटली की ज्यांना त्यासंबंधात
 माझ्याइतकीच गोडी आणि
 आकर्षण वाटते
 त्या
 माझ्या सान्या
 छोट्या भावंडांना शुभाशीर्वदपूर्वक भेट

- रामभाऊ

आवृत्ती पहिली १९४९
 आवृत्ती दुसरी १९५३
 आवृत्ती तिसरी १९६१
 आवृत्ती चौथी १९७२
 आवृत्ती पाचवी १९७७
 आवृत्ती सहावी १९८३
 आवृत्ती सातवी १९९१

सर्व हक्क प्रकाशिकेच्या स्वाधीन

प्रकाशिका

सरोजिनी रा. रानडे
 'गोल्डन रॉक'
 ४७, डेक्कन जिमखाना
 पुणे ४११००४

मुद्रक

चिं. स. लाटकर
 कल्याना मुद्रणालय
 ४८२/४ सदाशिव
 पुणे ४११०३०

प्राप्तिस्थळ

सरोजिनी रा. रानडे
 १. 'गोल्डन रॉक'
 ४७, डेक्कन जिमखाना
 पुणे ४११००४
 आणि
 २. 'श्रीप्रसाद', ब्लॉक नं. ३
 १८६, १५ वा रस्ता
 मुंबई ४०००७१

अनेकांचा एकच प्रश्न

कंटाळवाणा काळ काढायचा कसा? आगगाडी, आगनाव वा मोटार यांतून दूरवरचा प्रवास करणारे प्रवासी साठेली रजा घेऊन स्वास्थ्य अनुभविणारे अधिकारी, लांबलचक सुट्टीने कंटाळून जाणारे विद्यार्थी, नुकतेच आजारातून बरे होणारे रुग्णाईत किंवा हातपाय मुरगळून वा अन्य काही कारणाने दिवसचे दिवस अंथरुणात डांबून पडणारे कोणी, किंवा अशाच प्रकारे इतर कोणीकोणी, अगदी सान्यासान्यांची नेमकी हीच एक अडचन! आणि म्हणूनच, पोरासोरांपासून तो म्हातान्याकोतान्यांपर्यंत, छोऱ्या वाळूपासून तो काठी टेकीत जाणाऱ्या रंगेपंतांपर्यंत सान्यांची हीच अडचन भागचिण्यासाठी ‘बहुरंगी करमणूक’ मोऱ्या तत्परतेने सिद्ध ठाकले आहे.

अर्थात् केवळ कालहरण इतकाच मात्र त्यातील हेतू निश्चितच नव्हे, आणखी कितीतरी भाग त्यात आहे.

नित्याच्या त्याच त्याच कार्यक्रमात तुम्हाला काही बदल हवा आहे काय? कामाच्या रेगड्याने रंजीस येऊन तुम्ही शिणला आहात काय? आणि या ‘तोच तो’ पणाने आणलेला शिणवदा नाहीसा करावा असे तुम्हाला वाटते काय? अथवा केवळाही आपले विसाऱ्याचे क्षण अधिक आल्हाददायक व्हावे अशी तुमची मनीषा आहे काय? या सान्या गोष्टीवर अचूक गुणकारी असे ‘बहुरंगी करमणूक’ हे उत्कृष्ट रसायन आहे

थोरांपासून लहानांपर्यंत सान्यांना रुनेल, पचेल नि आवडीनिवडीला जुळेल असेच ते आहे. जेव्हा केव्हा हवे तेव्हा हे पुस्तक हाती व्या नि इच्छेला येईल ते पान उघडून वाचू लागा. आगदी थोड्याच वेळात तुम्हाला जे हवे होते तेच नेमके हाती लागल्याचा तुम्हाला प्रत्यय येईल; आणि तुमची नड यशस्वीपणाने भागविल्याचे श्रेय सर्वतोपरी तुम्ही त्यास बहाल कराल.

‘बहुरंगी करमणूक’ तुमची प्रवासात उत्तम सोवत करील; आणि तुमच्या सहली नि सफरी तर त्याविना निश्चित अलणी ठरतील! हे पुस्तक तुमची भरपूर करमणूक करील. नेहमीच्या चाकोरीवाहेर ते तुम्हांला वेऊन जाईल. निरनिराक्रया करामती नि गमती सांगेल आणि पुस्तक-वाचन थांवविल्यावर तुम्हाला आढळून येईल, की तुमचा शीण नाहीसा झाला आहे आणि कंटाक्याने तर केव्हाच काळे केळे आहे. याव्यतिरिक्त तुम्हाला हेही समजून येईल की घटकाभर मनरंजन करता करता या पुस्तकाने तुमच्या मनाला तरतरी आणली आहे नि तुमच्या बुद्धीचे वेगवेगळे पैलद्धी तुम्हाला कळत न कळत त्याने मोळ्या कौशल्याने उजळले आहेत. आणि तसेच त्याद्वारा चारचौधांवर छापा पाढ्यास योग्य अशी नाना प्रकारची भरगच्च सामग्रीही आता तुमच्या हाती लागली आहे.

अनेकांनी मुक्तकंडाने प्रशंसिलेले मराठीतील अभिनव प्रकारचे असेच हे पुस्तक आहे. स्वतः ते वाचा आणि प्रत्यय व्या. इतरांना भेट म्हणून व्या. कोणत्याही प्रसंगी कोणासही भेट म्हणून देण्यास याच्याइतके सर्वोत्तम पुस्तक मिळणार नाही.

रा. च्य. रानडे

करमणुकीची कमाल

- * निवडक नमुनेदार कोडी
- * चुरचुरीत चटकदार चुटके
- * आकड्यांच्या आकर्षक मौजा
- * दिळ्मूळकारी दृष्टीभ्रम
- * करमणूक करणाऱ्या करामती
- * सुंदर शाकलबाज शब्दकोश
- * कुंठित करणारे कूटप्रश्न
- * उत्साह उसलविणारी ‘उत्कर्ष-चढण’
- * किती कितीतरी करमणूक
- * सान्यांचा सर्वांगसुंदर संग्रह

फसाल बरं का!

चोदय वियमयसो न धराम् ।

— ऋग्वेद ६।४७।१०.

अर्थ : हे परमेश्वरा, आमची बुद्धी सुट्टगांच्या
धारेप्रमाणे तीक्ष्ण आणि तेजस्वी कर.

[पुढील सरे प्रश्न तोंडीच सोडवावयाने आहेत. उपवासाचे दिवशी भात खाल्ला तर उपवासाचे माहात्म्य नाहीसे होऊन पुण्य सुलीच पदरात पडत नाही, तद्रुतच पुढील तोडी प्रश्नासाठी जर लेखनसाधनाचा उपयोग कराल तर तुमच्ये शाहाणपण खरे कलाला लागणार नाही. या परीक्षेस हातावर वोटाने करावयाच्या आकडेनोडीलासुद्धा कडक प्रतिवेष आहे.]

दुसरी गोऽ वेळेसंवंशी. प्रत्येक प्रश्नाच्या आरंभी तो सोडविण्यास किली वेळ आवश्यक आहे तो डिला आहे; (कोडे वाच्यासाठी लागणारा वेळ त्यात

धरलेला नाही.) दिलेल्या वेळेपेक्षा अधिक वेळ लागल्यास तुमचे गुण उणे करावे लागलील आणि दिलेल्या वेळेच्या तिपटीपेक्षा अधिक वेळ घेऊन उत्तर वरोवर आल्यास केवळ शून्यच गुण मिळतील म्हणून दिलेल्या वेळात उत्तर देण्याचा अधिकाधिक यत्न झाला पाहिजे.]

एक बाटली आणि तिचे बूच या दोन्हीचे मिळून मूळ्य एक रूपया दहा पैसे इतके आहे आणि नुसत्या बाटलीचे (बुचावांचून) मूळ्य बुचापेक्षा एक रूपयाने अधिक आहे तर नुसत्या बुचाचे मूळ्य किती ? चटकन सांगा हे !

(मानवी जगात जंतूंचे दुहेई महस्त आहे. त्यापैकी काही आपले महाभयंकर शत्रू आहेत, तर काही आपले निकटचे मित्र आहेत. यासाठीच जंतुशास्त्राचा अभ्यास करणे आवश्यक झाले आहे. विविध जंतूंच्या गुणस्वभावाचा अभ्यास करताना त्यांच्या वाढीसाठी म्हणून त्यांना पोषक असे उण्णतामान आणि अन्नपरिस्थिती हैतुतः निर्माण करावी लागते आणि आकाराच्या नि विशिष्ट मापाच्या तयारड्या त्यासाठी वापरतात.)

अशाच एका विशिष्ट प्रकारच्या जंतूंचा अभ्यास करताना शास्त्रज्ञांना असे आढळून आले की, हे जंतू प्रत्येक सेंकदाला दुपटीने वाढत जातात. एकदा प्रयोग करताना असे आढळले की, प्रयोगाकरिता वापरण्यात येणारी तवकडी या जंतूंनी जेव्हा पुरेपूर भरली त्या वेळी जंतूंची एक्रूण संख्या सोळा लाख होती; (ही संख्या मोजण्याची निराळी साधने असतात.) आणि अशा प्रकारे तवकडी पुरेपूर भरण्यास, प्रयोगास आरंभ केल्यापासून एक्रूण ३० सेंकद लागले, तर आता प्रश्न असा की, ज्या वेळी जंतूंची संख्या आठ लाख म्हणजे अर्धी तवकडी भरण्याइतकी असेल त्या वेळी प्रयोगास आरंभ होऊन एक्रूण किती केल झाला असेल ? लवकर हे !

एका धनाड्य सावकाराच्या मुलांत सतरा हत्तींची बाटणी करून देणाऱ्या चतुर आण्याजी प्रधानाची गोष्ट पुष्कळांना ठाऊक असेलच. सावकाराने असे लिहिले होते की, इस्टेटीची बाटणी करताना त्यांपैकी थोरल्यास $\frac{1}{2}$ मधल्यास $\frac{1}{2}$ व थाकळ्यास $\frac{1}{2}$ अशाप्रमाणे बाटणी करावी, अर्थातच सतरा हत्तींची बाटणी होईना. हत्ती कायायचे थोडेच ! अशा वेळी चतुर आण्याजींनी “ तुम्हा तिवाराना तुमच्या बास्त्रापेक्षा अधिक भाग मिळाला तर चालेल ना ? ” असे विचारून व त्यास तिवांची संमती घेऊन नंतर १७ हत्तींत स्वतःचा एक अठरावा हत्ती आणून उभा केला नि पुढे ठरल्याप्रमाणे अठराचे हिश्शाने थोरल्यास ९, मधल्यास ६ नि धाकळ्यास २ हत्ती दिले आणि आपला उरलेला अठरावा हत्ती परत आपल्या वरी नेला. याच कोड्याचे आणखी एक गमतीदार उत्तर कोणी एकाने सुचविले ते असे; थोरल्यास $\frac{1}{2}$ म्हणजे दोन आणि त्यावर एक म्हणजे एक्रूण ३, मधल्यास $\frac{1}{2}$ म्हणजे तीन आणि त्यावर एक म्हणजे एक्रूण ४ व थाकळ्यास $\frac{1}{2}$ म्हणजे नज आणि त्यावर एक म्हणजे एक्रूण १० अर्थात एक्रूण १७ हत्ती बाटले गेले. $3 + 4 + 10 = 17$. याव्यतिरिक्त धाक्या मुलगा लाडका हा संभव स्वाभाविक. त्यावरूनही हे उत्तर जमते म्हणा की; असो. केवळ मौज म्हणूनच या उत्तराकडे पाहिले पाहिजे, आता आण्याजींच्या शाहाणपणानुसारच सोडविले गेलेले दुसरे एक कोडे विचारावयाचे आहे ते येणप्रमाणे:—

एका गवळयाजवळ काही गाई होत्या. त्यांची बाटणी पाच मुलांत उत्तरला क्रमाने $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{2}$, नि $\frac{1}{2}$ याप्रमाणे करावयाची होती. आण्याजींची गोष्ट ठाऊक असणाऱ्या दुसऱ्या एका शेजारी माणसाने आपल्या स्वतःच्या दोन गाईची भर गवळ्याच्या कळपात शाळून पूर्वीप्रमाणेच सर्वीना मनपसंत बाटण्या करून दिल्या नि आपल्या दोन गाई पुनश्च परत नेत्या; तर आता सांगा की गवळ्या जवळ एक्रूण गाई किती होत्या? आणि प्रत्येक मुलाच्या बास्त्राला किती किती गाई आल्या? तसेच अशा प्रकारच्या गोष्टीत काय चूक असते तेही मांगा.

४

(वेळ : एक मिनिट

सारख्याच आकाराची दोन भांडी आहेत आणि दोहोपैकी एकात निमेळ दूध भरले आहे नि एकात पाणी भरले आहे. दोन्ही भांडी अगदी नेमकी अर्ध्या उंचीपैयेत भरलेली आहेत. प्रथमतः आम्ही एका चमच्याने दुधाच्या भांड्यातील एक चमच्याभर दूध

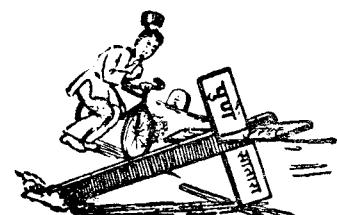

काढून घेतले नि ते पाण्याच्या भांड्यात टाकून त्याचे पाण्यात नीटपणे ढवळून मिश्रण तयार केले. नंतर त्या मिश्रणाचा एक चमचा भरून घेतला व तो पुनश्च दुधाच्या भांड्यात टाकून ते पुन्हा ढवळले. यानंतर आता प्रश्न असा की, पाण्याच्या भांड्यात दूध अधिक गेले, की दुधाच्या भांड्यात पाणी अधिक गेले ? किंवा निराळ्या शब्दांत प्रश्न असा होईल, की सर्वे घटना झाल्यावर पाण्यात दुधाचे प्रमाण अधिक आहे की दुधात पाण्याचे प्रमाण अधिक आहे ?

५

(वेळ : एक मिनिट

बाबूरावांचा निरोप पोहोचविण्यासाठी श्याम पुण्याहून दुचाकीवरून निशाला परंतु वाईत एका ठिकाणी त्याला ज्या गावी जावयाचे होते त्या गावची पाटी बादलाने उन्मळून पडलेली त्याच्या पाहाण्यात आली. आता गावाची दिशा कळावी कशी ? त्या वेळी कुणाला गावाची दिशा विचारू म्हटले तर दुर्देवाने त्यावेळी आसपास कोणी चिटपावरूही दिसेना. मोठाच पेचप्रसंग ! परंतु श्यामच्या चाणाक्ष बुद्धीला अकस्मात एक युक्ती सुचली आणि त्याप्रमाणे बागून श्यामने गावाचा मार्ग अचूक शोधून काढून ठरल्या वेळी गाव गाठले. प्रत्युत्प्रमति श्यामने कोणती युक्ती केली है तुम्हांला सांगता येहील ?

६

(वेळ : पाव मिनिट

००.०४ या संख्येचे वर्गमूळ चटकन सांगा.

७

(वेळ : अधृत मिनिट

कोणती गोष्ट अगदी नेमकी कापलेल्या अर्ध्या नैदूप्रमाणे असते ?

८

(वेळ : एक मिनिट

१३; १०; $\frac{1}{1250}$ या मालिकेपैकी कोणत्या संख्या गळाल्या आहेत ?

९

(वेळ : दोन मिनिटे

वाहनातून प्रवास करणारा प्रवासी दैनंदिन जितकी सर्वसाधारण बाटचाल करतो तितकी बाटचाल किंवा तो साधारणपणे वाहनातून जेवढे अंतर तोडून जाईल तेवढी सर्वसाधारण अंतरतोड, आमचा बाळकृष्णही करतो. परंतु इतके असतानाही तो कोठल्याही आगदाडी, ट्रॅम इत्यादी रुळमार्गी वाहनात वसत नाही, मोटारीत वसत नाही, किंवा कोठल्याही जिंवत प्राण्याकडून ओढल्या जाणाऱ्या वाहनात वसत नाही. किंवा कोणाच्या पाठीवर वसूनही आपला कार्यभाग साचीत नाही. जलपर्यटन करणाऱ्या आगनावा, पडाव इत्यादिकांचा त्याच्याशी अद्याप कधी संवंध आलेला नाही आणि हवेतून अंतर तोडून जाणाऱ्या विमानादी साधनांची त्याला काय ती ऐकीव माहिती तेवढी आहे ! स्वतः पायाने तो है मार्गक्रमण करीत नाही है अगदी निश्चित आहे, आणि तरीसुद्धा तो सर्वसाधारण प्रवाशाहतके अंतरतोड करतो यात काहीच शंका नाही. असे विचित्र प्रकारचे मार्गक्रमण वा अंतरतोड बाळकृष्णाला कशामुळे साध्य होते है तुम्ही विचार करून सांगता का ?

१०

(वेळ : दोन मिनिटे

बाबूरावांनी एकूण २० माळन्या अशा बाटल्या, की प्रत्येक गृहस्थाला दीड भाकरी, बाईला एक भाकरी आणि प्रत्येक मुलाला अर्धी भाकरी मिळाली; एकूण माणसे वीस आहेत असे धरले तर गृहस्थ किती ? वायका किती ? आणि मुले किती ?

११

(वेळ : दीड मिनिट

दोघे भाऊ भाऊ आपण घेतले तर त्यापैकी प्रत्येकाचे दुसऱ्याशी 'भाऊ' असेच नाते असते. हा त्याचा भाऊ आणि तो त्याचा भाऊच. त्याचप्रमाणे ज्यांचे परस्परांशी समान नाते असते अशा आणखी सहा जोड्या सांगा पाहू !

१२

(वेळ : भरपूर

प्रस्तुत चित्र कशाचे आहे असे तुम्हांला वाटते ?

१३

(वेळ : दीड मिनिट

खाली दिलेल्या गोष्टीत एक समान गोष्ट सामान्यपणे आढळून येते, ती कोणती ते सांगा.

(१) शाळेतील जुन्या प्रकारचा फळा; (२) सामान वाहून नेत असणारा टांगा; (३) दोन लडान मुलांचा खेळ; (४) पिस्तुल; (५) काठीचा विशिष्ट उपयोग करून खेळावयाचा खेळ.

१४

(वेळ : दोन मिनिटे

तुमच्या दिवसभरच्या बोलण्यात कोठे तरी माझा उड्डेख झाला नाही असे क्वचितच घडते. वहुतेक माझा उड्डेख केबद्दा तरी होतोच. मी बोलत नाही, चालत नाही, हसत नाही, रडत नाही किंवा कोठलेही काम करीत नाही. मी खात नाही, पीत नाही किंवा झोपही बेत नाही; पण अद्यापि माझे अस्तित्व अव्याधित आहे, आणि जोवर मानवजात जिवंत आहे तोवर मी राहणारच असा मला भरंवसा आहे. अद्यापि मी कोणाला दिसल्याचे ऐकिवात नाही आणि तेथून पुढे मी कोणाला दिसेन असे वाटत नाही. मी जबळ जबळ अल्याचा तुम्हांला प्रत्यय येतो: परंतु मी खरोखर जेथे असंतो तेथेच असंतो. कारण माझे आगमन वा निर्गमन कधीच प्रत्यक्षात होत नाही. अनेक लोक अनेक दृष्टीनी माझ्यासंवंधी विचार करतात. कोणी माझी मुलीच पर्वा करीत नाहीत, तर कोणी माझ्याविषयी अस्यंत उत्सुकता दाखवितात. तर कोणी आतुर होऊन माझी वाट पाहतात आणि नवलाची गोष्ट की त्यांचे इच्छित जरी साध्य झाले तरीही माझी प्राती मात्र त्यांना कधीच होत नाही. कारण मी तसाच विलक्षण आहे. काय ? मग पटते का माझी ओळख ?

फलाल बरं का !

७

१५

(वेळ : दीड मिनिट

मी पंचाक्षरी आहे परंतु मला भुते काढता येत नाहीत. माझ्यामध्ये शंभर गाढवांची मात्र सदाची वस्ती आहे आणि ही गाढवे जर कोणी काही कारणाने हुसकावून दिली तर मी केवळ धाग्याच्याच रूपाने शिळ्डक उरेन तर मी कोण ?

१६

(वेळ : एक मिनिट

“तुझे वय काय ?” म्हणून अरुणला विचारता त्याने उत्तर केले की, “आणखी बारा वधीनीं माझ्या आजच्या वयाची अडीच पट होईल.” तर त्याचे आजचे वय काय ?

१७

(वेळ : एक मिनिट

सोवतच्या चित्रातील सुरई विकत घेण्याची तुमची इच्छा आहे का ? असल्यास सकारण हो म्हणा नसल्यास सकारण नाही म्हणा.

१८

(वेळ : पाच मिनिट

नववदामधून नऊ एकंदर किती वेळा वजा करता येतील ? चटकन सांगा हूं ! वेळ अधिक नाही घ्यायचा !

१९

(वेळ : एक मिनिट

एकाने दुसऱ्यास विचारले, “का हो सोन्याची परीक्षा कशी करतात ?” दुसरा उत्तरला, “हं वरोवर, तुम्ही म्हणता तशीच !”

याचा उलगडा तुम्हाला करता येहील !

२०

(वेळ : एक मिनिट

उत्तर धरवाचा प्रदेश हा अत्यंत थंड असून प्रत्यक्ष उत्तर धरवावर अद्यापि कोणी जाऊ शकलेला नाही, परंतु आपल्या या कोळ्यांत आपण असे गृहीत धरू की, एक मनुष्य अगदी वरोवर उत्तर धरवावर उभा आहे. तेथून प्रथमतः तो दक्खिणेकडे चार कि. मी. चालत गेला. त्यानंतर तो प्रश्निमेकडे तीन कि. मी. चालत गेला आणि तेथून जर त्याला पुनश्च उत्तर धरवावर जावयाचे असेल तर त्याला कमीत कमी किती अंतर तोडावे लागेल ?

२१

(वेळ : दीड मिनिट

आद्याक्षरारहित ती रविला न साहे ।
 मध्याक्षरारहित ती सुजनासि राहे ।
 अंत्याक्षरारहित ती जगदंविका हो ।
 सर्वाक्षरांमिळूनि पात्र वरात राहो ॥ १ ॥

—तर मी कोण ?

२२

(वेळ : दोन मिनिटे

एक राजा काही कारणाने आपल्या प्रधानावर अप्रसन्न झाला. प्रधानाला कायमचा धालवून लावण्याची त्याने पुढील युक्ती योजिली. त्याने प्रधानाला सांगितले, “आपण तुझ्या दैवाची परीक्षा पाहू ! एक न्यायाधीश नेमून आपण त्याच्यापुढे दोन चिछळ्या टाकू. त्यांपैकी एक तू उचल. जर तुझे दैव अनुकूल असेल तर तुला ‘रहा’ अशी चिछी येईल. प्रतिकूल असेल तर ‘जा’ अशी चिछी येईल जसे दैवात असेल तसे घडेल !” प्रधानाने ते मान्य केले. न्यायाधीश आल्यावर राजाने चिछळ्या लिहिण्याने काम आपणाकडे घेतले; आणि दोन्ही चिछळ्यांवर राजाने ‘जा’ अशीच अशरे लिहिली. वरे ‘लिहिलेल्या चिछळ्या मला पाहू देत’ असे म्हणून प्रधानाला न्यायाधीशासमोर राजाविषयी अविश्वासही प्रकट करता येईना. परंतु चाणाक्ष प्रधानाने हेरले की, राजाने दोन्हीही चिछळ्या ‘जा’ अशाच लिहिल्या आहेत. योग्य प्रकारे चिछळ्या टाकणे झाले. प्रधानाने गीतसर एकच चिछी उचलली. पण त्याने अशी युक्ती केली की राजाची युक्ती त्याच्यावर उलटली ? आणि न्यायाधीशाने दिलेला ‘रहा’ हा निर्णय राजालाही वदलता येईना. कारण आपण दोन्ही चिछळ्या ‘जा’ अशाच लिहिल्या होत्या. हे राजालाही उघड करिता येईना ! यासुले त्याचा खोटेपणा त्यानेच तोंडाने प्रकट केल्याप्रमाणे झाले असते. राजाचा डाव उलटून त्याला चडकडत टेवणारी कोणती युक्ती चतुर प्रधानाने केली हे तुम्ही सांगू शकाल काय ? राजाने दोन्ही चिछळ्या ‘जा’ अशाच लिहिल्या हे आमच्या बुद्धिमान प्रधानाप्रमाणे आता तुम्हाला टाऊक झालेच आहे.

फसाल वरं का !

९

२३

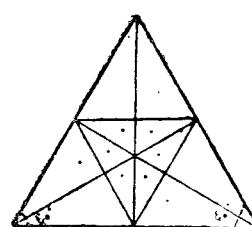
(वेळ : दीड मिनिट

एका पेटीत तांबडे, निळे आणि पिवळे अशा रंगांचे प्रत्येकी २० चेंडू आहेत डोले मिळून (अर्थात प्रामाणिकपणाने) तुम्हाला त्या मिसळल्या गेलेल्या चेंडूतून चेंडू काढावयास सांगितले तर ६० पैकी कमीत कमी किंती चेंडू काढावे म्हणजे, कमीत कमी एका रंगाची जोडी तुमच्या हातात आहेच अशी निश्चिती तुम्हाला देता येईल ?

२४

(वेळ : दोन मिनिटे

स्वातंत्र्य मिळण्यापूर्वीची खूप जुनी गोष्ट आहे. आमच्या दोजारच्या शाळेत एकूण मुलगे आणि मुली मिळून ४०० मुले होती. वादशाहाच्या वाढदिवसानिमित्त प्रत्येक मुलाला रुपया नि प्रत्येक मुलीला १२ आणे खाऊसाठी दिले गेले. त्याच दिवशी नेमके शेकडा २५ मुलगे अनुपस्थित राहिले आणि परकी सरकारविषयीचा तिरस्कार त्यांनी त्याद्वारे व्यक्त केला. मुली सर्व उपस्थित होत्या. तर एकूण किंती रुपये खर्च झाले ? उत्तरापुरेशी सामुग्री आहे हे ! (१ रु. = १६ आ.)

२५

(वेळ : दोन मिनिटे

या आकृतीत ज्या त्रिकोणात प्रत्येकी तीन बिंदू आहेत असे एकूण किंती त्रिकोण आहेत ते सांगा.

२६

(वेळ : अडीच मिनिटे

काढ्यापेटीतील सहा काढ्या अशा प्रकारे मांडा की प्रत्येक काढी एकाच वेळी इतर पाचही काढ्यांना स्पर्श करील.

‘ वांगी, टोमटो, भेंडी, रताळे, घेवडा, डिंगरी यांपैकी कोणती गोष्ट या गटात इतरांपासून काही तरी वेगळी आहे ? असे विचारता, उत्तर दिले जाईल की, ‘ रताळे हे मूळ आहे व इतर सर्व फळभाज्या आहेत ? तसेच आता उत्तर या की, पुढील गटातील कोणती गोष्ट इतरांहून काही तरी वेगळी आहे ?

‘ आंबा, मुसंबी, संत्री, द्राक्षे, केळी, बोरे. ’

तीन काळ्यांचे आम्हांला प्रत्येकी तीन तीन सारखे तुकडे करावयाने आहेत. पण आमच्या कुन्हाडीची रुंदी व जाडी अशी आहे, की एका वेळी दोनच काळ्या जवळ टेवून वा एकावर एक टेवून तोडता येतात. तर केवळ तीनच घावांत नऊ तुकडे कसे करता येतील ते सांगा.

९ ९ ९

७ ७ ७

१ १ १

बरील तीन गटांपैकी केवळ सहा आकडे अशाप्रकारे खोडा की उरलेल्यांची वेरीज २० होईल.

खालील वाक्यांत तुम्हाला काही चूक आढळली तर तिचा निर्देश करा. वाक्यात चूक आहे हे तर निश्चित !

“ वैरिंगमेच्या दिवशी रात्री अचानकपणे तो आमच्या घरी आला आणि त्याने आम्हाला पणतू झाल्याची शुभ वार्ता सांगितली. त्यामुळे घरातील सर्वोनाच अत्यंत आनंद झाला. मी आणि माझी पत्नी, चालवत नव्हते तरी तसेच त्याचे शुभमुख पाहण्यास गेलो. दुसऱ्या दिवशी आम्ही आनंदोत्सवात इतके दग होतो की, त्यात त्या दिवशीचे सूर्यग्रहण पाहण्याचे भानही आम्हाला राहिले नाही ! ”

कोळ्यांची उत्तरे चुकणारांना दंड !

ज्यांची कोळ्यांची उत्तरे चुकली असतील त्यांनी खालील शिक्षांचा सोईस्कर अनुभव घ्यावा अशी आम्ही शिफारस करतो.

(१) आरशासमोर उमे राहून जितकी कोळ्यांची उत्तरे चुकली असतील तितक्या वेळा स्वतःला वेडावून दाखवा.

महत्त्वाचे : आरशातला माणूस दुसरा कोणी तरी आहे आणि त्याने तुम्हांला खरेच चिडविले आहे अशी खात्री टेवून मगच तुमचे कार्य पार पाढा.

ब्रीद : मुखे वासुनी लोचन भूतटाते. चला दाउया वाकुल्या त्या स्वतःते ।

(२) फाटका मुकटा धाकटा मुकटा मुकटा विटका
—असे भराभर पाच मिनिटे म्हणा.

महत्त्वाचे : म्हणता म्हणता स्वतःला शुद्ध पाठांतर म्हणण्याची महती समजावून या.

ब्रीद : अर्थेवीण पाठ कासाया करावे । व्यर्थची मरावे घोकुनीया ॥

(३) एका पायात काटा मोडला आहे आणि दुसऱ्या पायाच्या टांचेला फोड आला आहे नि त्याचा पुढचा भाग शेणात भरला आहे अशा वेळी तुम्ही कसे चालाल, तसे चाला.

महत्त्वाचे : कल्पकशक्ती कशी उपयोगी पडते, याची मनाला शिकवण या.

ब्रीद : कल्पने किं दरिद्रता ।

(४) ‘ न हसण्याचे महत्त्व ’ या विषयावर दुसऱ्या काल्पनिक व्यक्तीवरोवर तावातावाने वाद करा.

महत्त्वाचे : मुद्यावरोवर गुद्याचाही उपयोग करण्यास ना नाही !

ब्रीद : वादे वादे जायते कंठशोषः ।

मुंबई शहर का बाढ़ले ?
—कारण आरंभी ते लहान होते म्हणून !

जगात अनेक कवी हीन स्थितीत का ?
—कारण जगात अनेक हीन कवी आहेत !

काही पुस्तके पुस्तके असतात नि काही नसतात.
—जी नसतात त्यांना 'रही' म्हणतात.

इंग्रज मराठ्यांच्या शेवटच्या तदात कधी व कीठे सह्या झाल्या ?
—शेवटी, शेवटी. (एक तदाच्या शेवटी नि दुसरे कागदाच्या शेवटी)

१. कम् बलवन्तं न वाधते शीतम् ?
२. कम्बलवन्तं न वाधते शीतम् ।

अर्थ : १. बलवान माणसाला थंडी वाधत नाही काय ?
२.. काम्बलचाल्या माणसाला थंडी वाधत नाही.

चुकू नका वरं का !

तुमच्या बहुश्वतपणाची कसोटी,
सत्य की असत्य ले सांगा,
केल्याने देशाटन, पंडित—मैत्री समेत संचार ।
शास्त्रग्रंथविलोकन, मनुजा चातुर्य येतसे फार ॥

—सुमापित

- (१) तान्ह्या मुलाळा वयात आलेल्या माणसांपेशा अधिक हाडे असतात.
- (२) मध्यमाशांची राणी रोज तीन हजार थंडी घालते.
- (३) सापांचे विप परस्परांना मारक नसते.
- (४) चहाच्या झाडाची पाने एकदा तोडली की ते मरते.
- (५) सहारा वाळवंट प्रतिवर्षी ८०० भीटर दक्षिणेकडे सरकते आहे असे आढळून आले आहे.
- (६) कोणत्याही प्राण्याची जीभ त्याच्या शरीराहून मोठी असणारच नाही.
- (७) वारीक अक्षरे वाचण्यास सोपी असतात.
- (८) तेलाचा थर इतका पातळ असतो की, सुमारे ७ ग्रॅम तेलाचा दोन एकर पाण्यावर थर वसू शकतो.
- (९) समुद्रातील श्रिया प्राण्याची थंडी इतकी वारीक असतात की एका सुईच्या अग्रावर दोन डळन थंडी सहज मावतात.
- (१०) हृदय विकाराचे रोगी आपल्या कामात अत्यंत मंद असतात.
- (११) सारख्या दिसणाऱ्या वासरांतील फरक त्यांच्या शिंगांच्या ठशांवरून ओळखतात.
- (१२) हिरोशिमा येथील अणुदांवच्या स्कोटामुळे तेथील लोकांत मोती विदूची व्यथा सर्वत्र वाढली आहे.
- (१३) ढुरळे आपला जाण्याचा मार्ग फक्त २० मिनिटे ध्यानात ठेवू शकतात.

(१४) गत्री पावसाची क्षिमक्षिम असेल तर चंद्रप्रकाशातही इद्रधनुष्य दिसते.

(१५) हिपोपोटेमस (पाणगोडा) याच्या दातांचा हस्तीदंत म्हणून उपयोग करतात.

(१६) एक प्रकारच्या कागदाच्या पिशवीत कणीक भरून ती नाशगाराच्या घवधब्याखाली घरली तरी कोरडी राहिली.

(१७) माशी आपले पंख मिनिटात ३०० वेळा हलविते.

(१८) पक्ष्याच्या अंगावरील लव त्याचे अंग ऊवदार ठेवण्यासाठी निर्माण झाली आहे.

(१९) माणसाच्या डोल्यांना अंधारातही हिरवा रंग चांगल्या प्रकारे दिसू शकतो म्हणूनच हिरवा रंग सुरक्षिततेची खूण म्हणून वापरतात.

(२०) हिरे रंगीत नसतात.

(२१) इंजिन्यतमधील काही सरंडे अजिवात पाणीच पीत नाहीत.

(२२) सहारा बाळवंटात रात्री व दुपारच्या उष्णतामानात ७२ अंशांचा (सेंटिग्रेड) फरक असतो

(२३) लंडन शहराखाली प्रचंड सरोवर आहे.

(२४) ३००० वर्षांपूर्वी पक्षी पाण्यात पोहत होते असे शास्त्रज्ञांना आढळून आले आहे.

(२५) सिगारेटचा शोध चीनमध्ये दोन हजार वर्षांपूर्वीं लागला.

(२६) मंगळ तांवडा दिसण्याचे काण तेथे तांवड्या रंगाचे खडक आहेत हे आहे.

(२७) तिवेटमध्ये एकही चाकाचे वाहन वापरीत नाहीत.

(२८) मानेचा सांधा शरीरातील मोळ्यात मोठा सांधा होय.

(२९) एक किलो सोन्यापासून सुमारे ३१०० कि. मि. तार निघते.

(३०) वुड्डाला माणसापेक्षा अंधारात अधिक चांगले दिसते, या म्हणण्यात काही अर्थ नाही.

(३१) जेम्स बॅट याने तयार केलेले पहिले वाफेचे एंजीन दीडशे वर्षे झाली तरीही न चुकता नेमाने पाणी उपशीत होते.

(३२) पाचांपैकी चार पोपट डावरे असतात.

(३३) महाँगाँनी झाडाची जंगले काही विशिष्ट ठिकाणीच सापडतात.

(३४) 'टारझन' या सुप्रसिद्ध वोल्पटाचा लेखक आप्रिकेत कधीच गेला नव्हता.

(३५) सापाळा जन्मताना वारीक दात असतात. आणि त्यानेच उंडे फोडून तो वाहेर येतो आणि नंतर हे दात नाहीसे होतात.

(३६) गांधीजींनी राजकारणात लो. ठिळकांना गुरुस्थानी मानले

(३७) साप वीळ तयार करून त्यात राहतो, 'आयन्या विळात नागोवा ।' या म्हणीत काही स्वारस्य नाही.

(३८) 'पठीला ज्याप्रमाणे आमटीची चव कळत नाही त्याप्रमाणे पंडिताजवळ पुष्कळ काळ राहिला तरी मूर्साला शास्त्र कळत नाही.' असे गीतेत सांगितले आहे.

(३९) गरुडाचे डोले त्याच्या डोक्यापेक्षा दुप्पट जड असतात.

(४०) पोस्टाची तिकिटे प्रथमतः १८४० (इ. स.) साली वापरण्यात आली.

(४१) मनुष्यवस्ती निदानपक्षी वीस लक्ष वर्षांपासून आजपर्यंत पृथ्वीवर आहे असे शास्त्रज्ञांचे मत आहे.

(४२) दिवसा एखाच्या खोल अंधाच्या विहीरीत जाऊन तेथून खालून चर आकाशाकडे पाहिले म्हणजे तरे दिसतात.

(४३) शहामुगाला फक्त पुढेच लाथ मारता येते.

(४४) रंगीत कापसाची लागवड करता येते.

(४५) पृथ्वी सूर्यभोवती सूर्याच्या गुरुत्वाकर्त्त्वामुळे फिरते. मात्र ' ती स्वतःच्या आसाभोवती का फिरते ? ' याचे उत्तर अद्यापिही शास्त्रज्ञांना समाधानकारकपणे देता आलेले नाही.

(४६) श्री. हॉवर्ड ह्यूजेस आणि त्यांच्या चार मित्रांनी विमानद्वारे ९१ तास १७ मिनिटात १९३८ साली पृथ्वीप्रदक्षिणा केली.

(४७) लांब पायांच्या पक्ष्यांची शेपटीही लांब असते.

(४८) पाश्चिमात्य देशांनी तेरा हा क्रमांक अपशकुनी ठरविण्याचे कागण तो येशू खिस्ताला आवडत नव्हता हे होय.

(४९) चंद्र हा एकेकाळी पृथ्वीचाच भाग होता.

(५०) विमानासून पहिली पुर्खी प्रदक्षिणा अमेरिकेतील सहा लष्करी माणसांनी केली. एकूण ४६९५२ कि. मी. अंतर त्यांनी एकूण ३६६ तास विमान चालू ठेवून तोडले.

(५१) मगर अंडे घालते.

(५२) पेट्रोलियमपासून इतकी अनेत रसायने मिळतात, की ती जर लिहिली तर १२०० पानी पुस्तक होईल.

(५३) कुत्रा हाडे पचवू शकतो. कारण त्याच्या पोटात हायड्रोक्लोरिक ओसिड असते.

(५४) वेडक पाण्याखाली सुद्धा ओरडू शकतो.

(५५) पृथ्वीवरील सर्वांत जुना भूमीचा भाग म्हणजे ऑस्ट्रेलिया होय.

(५६) माणसाने पिकविलेल्या धान्यापैकी एकदशांश धान्याचा किंदे नायनाट करतात.

(५७) एक सिगरेट ओढली असता ३ मिनिटे आयुष्य कमी होते.

(५८) मनुष्य एका दिवसात साधारणतः १३६० लिटर हवा आत वेऊन वाहेर सोडतो.

(५९) एखादा कपडा मुळीच अंगात न घालता जर एकसारखा लांडीत धुतला तर न काटता तो १२० वेळा धुता येईल.

(६०) गाण्याखाली उडत जाणारे पक्षी आहेत.

(६१) लो. टिळक १९१७ च्या राष्ट्रसभेचे अध्यक्ष होते.

(६२) पंजाबचे भूतपूर्व मंत्री शिंकदर हयातखान हे सावरकरांच्या 'अभिनव भारत' संस्थेत होते आणि त्यांनीच स्वा. सावरकरांनी लिहिलेल्या १८५७ ची मूळ प्रत हिंदुस्थानात आणली.

(६३) कटातील फितूर झालेल्या माफीच्या साक्षीदाराला कन्हय्यालाल दत्त याने तुम्हंगात पिस्तुल पैदा करून त्या पिस्तुलाने टार केले.

(६४) वैज्ञानिक फ्रॅकलीन याला त्याच्या ४ थ्या ५ थ्या वर्षी डुलत्वा खुर्चीत घालून त्याची आई झोपवीत असे.

(६५) डुकर, कुत्रा व हस्ती यांना उत्तम पोहता येते.

(६६) शैवान्याच्या पांढऱ्या अंगावर काळे पड्ये असतात.

(६७) दोन्ही धरव प्रदेशात असवले सापडतात

चुक्र नका वरं का !

(६८) गाय, हरीण व वकरी यांना प्रत्येकी चार जठरे असतात.

(६९) गाईची शिंगे कधी कानाच्या मागे तर कधी पुढे असतात. तर कधी कानाच्या वर असतात.

(७०) उंटाच्या पाठीच्या कण्याचे हाड सरळच्या सरळ असते.

(७१) हत्तीच्या मागील पायाला माणसांच्या पायाप्रमाणे गुडघे असतात.

(७२) पहिले विमान राईट वंधूनी तयार केले त्या वेळी ते सायकलचा धंदा करीत असत.

(७३) सोन्यापासून सर्वांत अधिक तार काढता येते.

(७४) नेहमीच्या आढळात येणाऱ्या आपल्या माशीला सात पाय असतात.

(७५) न्यूथॉर्कचे मूळचे नाव न्यूअमस्टर्डॅम असे आहे.

(७६) अंटार्टिक प्रदेश आर्किटिकपेक्षा अधिक थंड आहे.

(७७) जिराफाचे पुढील पाय मागील पायापेक्षा लांव असतात.

(७८) पृथ्वी पूर्वेकडून पश्चिमेकडे स्वतःमोवती फिरते.

(७९) होकायंत्राच्या तवकडीवर ३२ विमाग असतात.

(८०) एका चौरस किलोमीटरात २५० एकर असतात.

(८१) शुद्ध सोने सर्वत्र सारखेच असेल.

(८२) एक से. मी. पावसाच्या इतके पाणी होण्यास १० से. मी. वर्फ पडावे लागते.

(८३) 'नोवेल' पारितोपिक एकालाच दोनदा देत नाहीत.

हसाल बरं का !

रंगोपंत मोळ्या अडचणीत सापडले होते. प्रपंचाचा पसारा तर अबादव्य नि पैशाची तर ठंचाई. करतात काय विचारे ! सारी सोंगं आणता येतात पण पैशाची कशी अणणार ? शेवटी आपले मित्र गुंडोपंत यांचेकडे जाऊन ते म्हणाले,

“ गुंडोपंत माझी एक गोष्ट ऐकाल तर मी तुमचे हवे ते काम करीन. ”

गुंडोपंत उत्तरले, “ माझ्याजवळ काही मागू नको. त्यावाचून काय म्हणशील ते मी ऐकेन. ”

यावर रंगोपंत उत्तरले, “ असं हो काय गडोपंत, मी फार अडचणीत आहे आणि काय करणार पैसे कुणाकडे मागावे तेच मला कळेनासं झालंय. ”

“ वा वा, मग छान ! मला वाटलं तू आता माझ्याजवळ मागणार; पण तुला कळेनासंच झालंय तेव्हा प्रश्नच मिटला मग ! ”

हसाल बरं का !

त्यावर ओशाळून रंगोपंत पुन्हा म्हणाले.

“ असं हो काय ? पाच-दहा रुपये उसने देण्याइतकाही तुमचा विश्वास नाही. माझ्यावर ? ”

“ विश्वास अगदी भरपूर आहे हो, पण खिशात पैसे कुठे आहेत ! ” गुंडोपंत उत्तरले.

“ खिशात नसतील, पण घरी तर असतील की नाही ? ” रंगोपंत म्हणाले.

“ हो घरी मात्र ठीक तिजोरीत नीटपणे आहेत आणि त्याची किण्ठी माझी वायको गावाला गेली आहे तिच्याजवळ आहे. ”

त्यानंतर गुंडोपंत रंगोपंतांना पुढे म्हणाले, “ हे पाहा येथे एक चेंगट सावकार आहे. त्याची तुझी गाठ बालून त्याचेकडून मी तुला पैसे मिळवून देतो. पण अट एवढीच की पैसे लवकर परत न करता त्याला जेरीला आणून त्याचा चिकटपणा जरा ढिला करायचा. ”

रंगोपंतांनी ठीक म्हटले नि गुंडोपंतांनी त्यांना पैसे मिळवून दिले. वरेच दिवसांत पैसे आले नाहीत तेव्हा चिंतोपंतांनी रंगोपंतांना गाठून विचारले, “ अहो महाराज आमचे पैसे केव्हा देणार ? दिवाळी पाडव्याला नव्या वद्या बालणार ! त्याच्या आत पैसे द्या म्हणजे तुमचं खातंच उडवून टाकू. ”

यावर रंगोपंत म्हणाले, “ ते काही नाही जमणार बुवा ! ”

“ अहो नाही काय ! अजून चार दिवसांनी दिवाळी आहे. आपला शेजारी चीन देश आहे तेथील लोकांची काय पद्धत आहे ठाऊक आहे तुम्हाला ? नव्या वर्षाच्या पहिल्या दिवशी सारी कंजे ते केकून टाकतात. ”

“ ते खरं हो, पण नव्या वर्षाच्या आगे नि मागे चिनी लोकांना दिवाळी थोडीच साजरी करावी लागते ? ” रंगोपंतांनी वेळ तर निभावली

एक दिवस रंगोपंत रस्त्याने जात असता चिंतोपंतांनी त्यांना गाठले नि म्हटले,

“ अहो तुम्हाला पाहिलं की मला खोमाशेटची आठवण होते. ”

रंगोपंतांना वाटलं की चिंतोपंत चुकले, म्हणून ते म्हणतात, “ छे: छे: मी नव्हे तुमचा खोमाशेट. ” यावर चिंतोपंत उत्तरतात, “ तसं नव्हे हो, तुमच्या-सारखे त्याने मजकडून दहा रुपये उसने म्हणून वेतले आहेत नि तो असाच तोंड चुकवतो. ”

आपल्यावर शेकलेला वार उलटविण्यासाठी रंगोपंत म्हणतात “का हो तुमचे दहा रुपये भी परत केले नाही का ?”

चिंतोपंत तात्काळ उद्गारले, “ठेण: नाव कशाला ?” “आता कसं करणार पहा ! मला तर त्या दहा रुपयांची फार जरूर होती. मग आता देता का मला ते ?” चिंतोपंत खमके होते; ते उत्तरले “हो हो, दहा रुपये मिळविण्याची सोपी युक्ती ! मला वीस रुपये या म्हणजे मग तुम्ही म्हणाल त्या अटीने दहा मी कर्जाऊ देईन आणखी.”

हा प्रतंगदी निभावला. त्यानंतर चिंतोपंतांनी रंगोपंतांना गाठण्याचा यत्न केला पण तो निष्फल ठरला. शेवटी त्यांनी रजिस्टर पत्र घाडले नि त्यात लिहिले, “तुमच्याजवळ चार वेळा पैसे मागितले तरी मला ते मिळाले नाहीत वेताना पैसे परत करीन म्हणून घेतलेत आणि आता तुम्हांला त्याची काहीच कशी काळजी नाही. याचा परिणाम चांगला होणार नाही.”

रंगोपंतांनी रजिस्टर उत्तर लिहिले, “पैसे मिळाले नाहीत हे लिहिण्याचे काढीच करण नव्हते. मी पैसे पाठवलेच नाहीत मग तुम्हाला मिळतीलच कसे ? काळजीसंवंधी मी विचार केला, की तुम्ही एक करताच आहा. त्याची काळजी, मग म्हटले आपण उगाच कशाला करा आणखी; आणि परिणामासंवंधी वोलायचं तर चांगला का वाईट हा सर्वस्वी तुम्हासंवंधीचा प्रश्न आहे.”

चिंतोपंत आणखीनच चिडले आणि त्यांनी रंगोपंतांवर कोर्टात फिर्याद दाखल केली. त्याचे समन्स घरी आल्यावर रंगोपंतांनी कपडे चढवले नि ते थेट चिंतोपंतांच्या घरी गेले.

“काय आहेत का चिंतोपंत ?”

“कोण ?”

“भी रंगोपंत. मला आणखी काही पैसे देता का म्हटले.”

त्यावर चिडून चिंतोपंत म्हणतात,

“तू रे कोण ? तुझी माझी ओळखदेव मुद्दा नाही. पैसे कसले मागतोस. चल चालू लाग.”

यावर रंगोपंत उद्गारले, “हीच वाच्ये अशीच कोर्टात सांगा. चिंतोपंत.”

“वदमाष ! माझे पाहीन मी. चल चालू लाग. तुला इथे ओळखीत नाही मी !” चिंतोपंतांचा पारा चढला. रंगोपंत शांतपणे उत्तरले, “वा ! मग तर

फारच छान ! कारण ओळखीचा कोणीच माणूस मला पैसे द्यायला आता घजावणार नाही, तुम्ही स्वतःच म्हणता की ओळख नाही. म्हणूनच तुमच्या कडे मागतो आता.”

चिंतोपंत आता हमरीतुमरीवर आले, तेव्हा रंगोपंतांनी स्थिशातून व्याजासुद्धा सर्व पैसे काढून त्यांच्यापुढे धरले नि म्हटले, “चिंतोपंत तुमच्या पैशाच्या क्रंगातून, नि तुमचा नेंगटपणा डिला करायचा, या त्या पैशासाठी केलेल्या गुंडोपंताच्या क्रंगातूनदी मी एकदाचा मोकळा आलो. या आता पोळोचल्याची पावती म्हणजे झाले !”

❖

एका बागवानाच्या वारेत चिक्कूच्या झाडाला अनेक चिक्कू लागले होते. त्वाकडे मधू उक लावून पाहात होता, नि मधून मधून हातातील दहा पैशाच्यी चाळवाचाळव करीत होता.

“काय चिक्कू हवाय ?” माळीबुवांनी विचारले.

“हं हा टप्पोरा मोठा केवळ्याचा ? दहा पैशाला देता ?”

“चल, दहा पैशाला मिळतो आहे ? वाटेवर लागला आहे की नाही.” असे म्हणत माळी एका कच्च्या दोळ्या चिक्कूला हात लावून म्हणाला, “हवा तर हा मिळेल दहा पैशाला.” “वरं वरं” दहा पैसे माळ्याच्या हातात टाकीत मधू म्हणाला, “तो चिक्कू वेतला मी ! हे पैसे !! फक्त तो आणखी दहा दिवसांनी काढून घेऊन जाई मी हं !!”

❖

“तुमची हातात धरायची ही काठी फार उंच नाही का ? थोडी कापत का नाही तलाशी,” रामभाऊच्या मित्राने विचारले. चांदीच्या मुठीकडे बोट दाखवत रामभाऊ उत्तरले, “खाली कापून नाही भागणार हो ! ती या वरच्या टोकाला उंच होत आहे नि मूठ कापायची तर मग काठीची शोभा काय राहणार ?”

❖

एक जग नियम सांगतो की, “जेव्हा चहा प्यावासा वाटतो तेव्हा कधी पिऊ नये.” तर दुसरा सांगतो की, “जेव्हा इच्छा वाटेल तेव्हाच फक्त चहा ध्यावा.” आता कोणता नियम पाळावा काही कळत नाही! का हो, तुम्ही काय करता हो?”

“मी ना? मी दोन्ही नियम पाळतो.”

एका डब्यात पाणी भरून शिक्षकांनी ते प्रयोग करण्यासाठी शेगडीवर ठेवले. थोड्याच वेळात ज्ञाकण वाफेने थाडथाड करू लागले.

“चेतन की अचेतन?” शिक्षकांनी विचारले. ‘अचेतन’ मुळे उत्तरली.

“ठीक, आता सांगा, याच डब्यातून आचर्यकारक शक्ती नि चलनवलन निर्माण करण्यासाठी काय करावे लागेल?”—शिक्षक

निःशब्द शांतता!

त्यानंतर एकजण उठला, “डवा कुच्याच्या शेपटीला वांधला पाहिजे.”

छोटी इंदू (दंतवैद्यास) : माझा उपटलेला दात एका कागदात नीट गुंडाळून मला या हं, मला तो घरी न्यायचा आहे.

दंतवैद्य : जा की घेऊन, आम्हाला काय? पण काय ग त्याचे काय करणार आहेस तू?

छोटी इंदू : इतके दिवस दुखून दुखून मला रोज त्रास देत असे तो. आता त्याच्यावर गार पाणी ओतून कशा कळा निघतात त्या दाखविणार आहे भी त्याला.

“काय हो, तुम्ही हजामतीचे किती पैसे घेता?”—गिन्हाईक
“चार रुपये.”

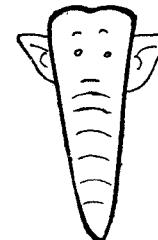
“आणि दाढीचे?”
“एक रुपया.”

“मग असं करा ना! माझ्या डोक्याची नुसती दाढीच करा तेवढी.”

“मी फक्त दोनदाच चहा पितो.” गिन्हाईक मालकाला म्हणाले.

“जेव्हा मला प्यावासा वाटतो तेव्हा एकदा, नि दुसरे म्हणजे जेव्हा प्यावासा वाटत नाही तेव्हा एकदा! वस!”

नीट सांगा वरं का !

तुमच्या अष्टपैलू ज्ञानाची चाचणी

न हि ज्ञानेन सद्वशं पवित्रमिह विद्यते । —महाभारत ६२८।३८

अर्थ : खरोखर या जगात ज्ञानाइतके पवित्र दुसरे काहीच नाही.

किती ?

(व) विमानात वसावयाचे असल्यास त्या वेळी आपल्या फाऊंटनपेनमध्ये शाई किती असावी ?

(हु) मनुष्याच्या मेंदूचे साधारणतः वजन किती ?

(९६० ग्रॅम, ४६० ग्रॅम, १३६० ग्रॅम, ३६० ग्रॅम)

(रं) एका वेळी मनी ऑर्डरने अधिकात अधिक पैसे पाठवता येतात किती ?

(गी) ओवी, अभंग, आर्या, मंदारमाला, पृथ्वी नि साक्षी या वृत्तांत प्रत्येकी ओळी किती ?

(क) शनिवारवाढा वांधल्याला वर्षे ज्ञाली किती ? आणि खर्च आला किती ?

(र) पावसाच्या एका थेंबाचे साधारणतः वजन किती ?

(म) उत्तर ध्रुव व दक्षिण ध्रुव यांत अंतर किती ?

(णू) एक कि. मी. लांबीची आगगाडी, मिनियाला एक कि. मी. या वेगाने चालली असता एक कि. मी. लांबीच्या वोगव्यातून जावयास तिळा वैल लागेल किती ?

(क) दोनही हातांच्या बोटांना पेरे किती ? आता मोजून नाही सांगावयाचे हं !

(भा) 'कोटी ' शब्दाचे अर्थ किती ?

(ग) कुच्चाला दात किती ? सापाला फुफ्फुसे किती ?

(ती) ज्याच्या सर्व वाजू २० सें मी. लांब आहेत, अशा चौरसाचे, सर्व वांगूनी दोन सें. मी. असणारे चौरस कापले तर त्यांची संख्या भरेल किती ?

नीट सांगा वरं का !

(न) भूमीपासून दोन मीटरवर एका झाडात एक खिळा ठोकला. आता हे झाड जर दरवर्षी पाव मीटर उंच वाढत असेल तर ४ वर्षीत आमचा खिळा जमिनीपासून आणखी उंच जाईल किती ?

कोण ?

(व) अंडी उवंचिष्यात ज्यात नर मादीला सहाय्य करतो अशी पक्ष्याची जात कोणती ?

(हु) भारतवर्षातील इंग्रजाविरुद्ध उठणारा वयाने सर्वात लहान दहशतवादी क्रांतिकारक कोण ?

(रं) मराठी भाषेत काव्य करणरे पहिले खिरस्ती कवी कोण ?

(गी) पाडव्याला आपण ज्याचे मरण साजरे करतो असे कोण ?

(क) युरोपमध्ये जन्मलेला, आशियामध्ये मृत्यू पावलेला आणि आफ्रिकेत अंत्यविधी केला गेलेला नामांकित पुरुष कोण ?

(र) जमिनीवरील प्राण्यांत सर्वात मोठा डोठा असणारा प्राणी कोण ?

(म) आंतरराष्ट्रीय कीर्तीं मिळविणारे हिंदी क्रीडापटू कोण ?

(णू) स्वराज्याचे पिता कोण ? भारतातील 'पोलादी पुरुष' कोण ?

'राजकीय असंतोषाने जनक' कोण ?

(क) रणगाड्याचा संशोधक कोण ?

(भा) ज्याच्या फक्त डोळ्यांच्या पापण्या तेवढ्या लांब, सुरेख नि वाखाणण्या-सारख्या असतात असा प्राणी कोण ?

(ग) राष्ट्रीय समेचे महाराष्ट्रीय अध्यक्ष कोण ?

(ती) दिवसातून साधारणतः २००० वेळा आणि रविवारी तर साधारणतः ५००० वेळा ज्यांचा फोटो काढला जातो असा कोण ?

(न) मराठी भाषेतील आश्रकवी कोण ?

कोणते ?

(व) माणसापेक्षा गाई अधिक आहेत असा प्रदेश कोणता ?

(हु) अन म्हणून सर्वात अधिक उपयोग केला जाणारा जगातील पदार्थ कोणता ?

(रं) अजिवात उडता न येणारा पक्षी कोणता ?
 (गी) ज्या प्रसंगासाठी म्हणून रवींद्रांनी 'जन गण मन' हे गीत रचले तो प्रसंग कोणता ?
 (क) निळी लोकर नि पांढरी लोकर यात ऊवदार कोणती ?
 (र) अक्षांश नाही, रेखांश नाही नि उंचीही नाही असे पृथ्वीवरील ठिकाण कोणते ?
 (म) भोजराजाच्या वेळची समेतील नऊ रत्ने कोणती ?
 (पू) ज्यांचे दूध भाग्यूस बापरतो असे दहा प्राणी कोणते ?
 (क) घराच्या जवळ मोठा स्फोट झाला असता तुमच्या घराच्या खिडकीच्या काचा फुटतील नि पडतील ती वाजू कोणती ? आत का वाहेर ?
 (भा) नेहमी उत्तरेकडून निरंतर वारा वाहतो असा प्रदेश कोणता ?
 (ग) इंग्रजी सनाचा मध्य दिवस कोणता ?
 (ती) पृथ्वीवरील सर्वोत्तम खारट पाण्याचा समुद्र कोणता ?
 (न) हिंदुस्थानातील पहिला चित्रपट कोणता ? पहिला बोलपट कोणता ? पहिला रंगीत बोलपट कोणता ? आणि १०० आठवड्यांहून अधिक काळ चाललेला पहिला बोलपट कोणता ?

कसे व कशासाठी ?

(व) अंडे व्रातल्यावर कोंवडी ओरडते कशासाठी ?
 (हु) नेहमीची लिहिण्याची शिसपेनिसल आकाशाने गोल न करता पुष्कलदा पट्कोनी करतात, कशासाठी ?
 (रं) वाणाला पाठीमागे टोकाला विसे लावलेली असतात. कशासाठी ?
 (गी) गिरणीचे धुरांडे वा चिमणी आकाशात उंच नेतात. कशासाठी ?
 (क) नाण्याला कंगोरा पाडतात तो कशासाठी ?
 (र) आपण डोळे मिचकावतो किंवा डोळ्यांची उघडक्षाप करतो ती कशासाठी ?
 (म) सोने शुद्ध आहे की मिसळ आहे हे ओळखाल कसे ?
 (पू) एक सें. मी. जाड, आठ सें. मी. रुंद नि तीन मीट्र लांब फळीचा मध्य मोजण्यास काढी एक साधन नसता अथवा हाताने वा इतर कशानेही त्याची लांबी मोजावयाची नाही अशी अट घातली असता काढाल कसा ?

नीट सांगा वरं का !

(क) शिकारी माणसाने वड्याळ इतरांपासून वेगाले ओळखाल कसे ?
 (भा) सोन्याच्या तीन हजारपट मौल्यवान असे रेडियम शुद्ध स्वरूपात दिसते कसे ?
 (ग) कोंवडीचे पिल्लू आपले डोळे मिटते कसे ?
 (ती) वियांची टरफले वा कवच नेहमी कठीण केलेले निसर्गतःच आढळते कशासाठी ?
 (न) माशी आळ्यावर उलटी चालू शकते कशी ? कधी व कोटे ?
 (व) ओहोटीच्या वेळी समुद्रातील पाणी जाते कोटे ?
 (हु) आपल्याला अधिक लांबचे दिसते कधी ? दिवसा का रात्री ?
 (रं) उत्तर धर्व व दक्षिण धर्व यांपैकी जमीन आहे कोटे ?
 (गी) 'सत्कर्म करणारा कधीही अधोगतीला जाणे शक्य नाही' हे कोटे सांगितले आहे ?
 (क) 'पूर्वोच्या कर्मने जर ही स्थिती आली तर ती सुधारावी म्हणून आता दत्तन करण्याची ज्यावदारी आली. कर्म चांगले करता का वाईट करता याचा तुम्ही कधी विचार करता काय ? मग तुमची स्थिती वाईट याचा दोष परमेश्वराकडे कमा जाईल ? परमेश्वर आपण होऊन तुम्हांला चांगली स्थिती आणणार आहे असे मुळीच नाही. वाईट कर्म टाका, चांगले कर्म करा म्हणजे तुमची उन्नती होईल. आपल्या धर्माचे तत्व असे आहे की तुम्हांला जे पाहिजे, ते तुम्ही यत्न करूनच मिळविले पाहिजे. तुम्ही आपल्याच कर्मने पडाल किंवा वर याल.' वरील जागता प्रयत्नवाद कोटे सांगितला आहे ?
 (र) कर्तव्याला देई पाठ ! चाले तो नरकाची वाठ ! ह्या काव्यपंक्ती कोटे आल्या आहेत ?
 (म) ५००० वर्षपूर्वांचे ७२ मीटर उंच असणारे सर्वोत मोठे व जुने झाड कोटे आहे ?
 (पू) पृथ्वीवर सर्वात जुनी जमीन कोटे आहे ?
 (क) केम विंचरण्याच्या व्रशाचा शोध कधी, कोटे लागला ?
 (भा) 'दौलतीस (राज्यास) ज्या गोष्टीने कल्याण तीच गोष्ट साज्यांनी करावी. हीच तुदी आहे व प्रस्तुत याप्रमाणेच चालत आहो. एकविचार असावा तोही आहेच' ही वाक्ये कोटे कधी आली आहेत ?

(ग) डालिंव है फल राष्ट्रचिन्ह मानले जाते. कोटे ?

(ती) विघ्नांच्या उठिल्या फौजा | भीम त्यावरी लोटला || घडिली चिरिंगी रागे | रडविली, वडविली बळे || या विघ्नांच्या फौजा कोणत्या ? त्यांना रडविणारा कोण ? या काव्यपंक्ती आहेत कोटे ?

(न) ' बहुजनहिताय बहुजनसुखाय ' बहुसंख्य जनतेच्या सुखासाठी, कल्याणासाठी हिंडा, झटा, यत्न करा. हे कोणी कोटे म्हटले आहे ?

काय ?

(व) पेटत्या तेलावर पाणी ओतले असता ते न विझण्याचे कारण काय ?

(हु) वोटीवर कोळशापेक्षा तेलाचाच अधिकाधिक प्रमाणावर उपयोग केला जाण्याचे कारण काय ?

(रं) वाघ आणि सिंह यांच्या डोळ्यांत काही फरक असतो काय ?

(गी) शृंगाची व्याख्या काय ?

(क) कांदा सोलताना डोळ्यांना पाणी येण्याचे कारण काय ?

(र) ' काळ्या मांजरापाठोपाठ काळ्युपुरुषही उभा राहातो ' हे म्हणणे खरे आहे काय ?

(म) पिरंभिड्स वांधावयाचे मूळ कारण काय ?

(णू) चंद्र नसता तर समुद्राला मुळीच भरती आली नसती काय ?

(क) इ. स. १३०० पासून रवरावी पैदास प्रचंड प्रमाणात बांडण्याचे कारण काय ?

(भा) पुलावरून चालताना पलटणीत चालणारे सैनिक टेक्यात पावले न टाकण्याचे कारण काय ?

(ग) थर्मसीटर विजेत्या पंख्याच्या वांग्यांच्या झोतात घरले असता त्यातील पारा खाली उत्तरेल काय ?

(ती) ' घोडा गाडी ओढतो यापेक्षा गाडी दक्कलतो ' हे म्हणणे अधिक योग्य आहे काय ?

(न) मांजर खाणे इक्कु इक्कु खाते परंतु कुत्रा खाणे भराभर खातो याचे कारण काय ?

●

हसाल वरं का !

चित्ते प्रसन्ने भुवनं प्रसन्नं चित्ते विषण्णे भुवनं विषण्णं ।
अतोभिलापो यदि ते सुखे स्यान्त्वन्तप्रसादे प्रथमं यतस्व ॥

अर्थ : चित्ताच्या ठाथी प्रसन्नता असेल तर जग प्रसन्न वाटते नि चित्ताच्या ठाथी विषण्णता असेल तर सर्व जग विषण्ण वाटते. म्हणून ज्यांना सुखाची इच्छा आहे त्यांनी मन उल्हसित टेवण्याचा प्रथम यत्न करावा.

विनोदाच्ये वंगण मिळाले की जीवनाची करकरणारी
चाके आपोआप सुरक्षील होऊन जातात.

पिरंठ विनोद कोटिमांतून उद्भवणारे प्रसन्न हास्य नि शरदूळनूतील चांदणे यांच्या तुळनेत हास्य अधिक प्रभावी ठरेल. चंद्राच्या शांत प्रकाशात माधुर्य असले तरी हास्यातला जिंवतपणा त्यात कोठून मिळायला !

हास्यविनोदाने जशा चारही दिशा उजळतात नि वातावरण प्रसन्नतेने वरून जाते तसेही इतर कशाने क्वचितच घडत जरेल.

१

“मास्तर, ‘रोज एक तरी सत्कृत्य करीत जा,’ असे तुम्ही म्हणालात ना ? मी तर काळ तीन सत्कृत्ये केली。”—श्याम.

“अरे वा, शाब्द्वास ? कोणती ती सांग वशू” मास्तर.

“काळ रस्त्यात मला कडेवर मूळ वेऊन जाणारी एक भिकारीण भेटली. तिला मी विचारले, ‘मूळ का रडते आहे ?’ त्यावर ती म्हणाली, ‘त्याला दूध हवे आहे, पण दुधाला पैसे कोठून आणू ?’ आणि यावर मी तिला एक रुपया दिला,” श्याम म्हणाला.

“वरं हे ज्ञालं एक. दुसरी दोन कोणती ?”—मास्तर.

“वा ! तीन या एकातच आली की !” श्याम.

“ते कसं ?”

त्याचं असं पाहा. भिकारणीला मी एक रुपया दिला, हे पहिले सत्यकृत्य ! मुलाला दूध मिळायाची अडचण दूर केली, हे दुसरं, आणि माझ्याजवळ असलेला खोटा रुपया चाल्यून मी तो कारणी लावला हे तिसरं !

२

पति : (पत्नीस) हे पाहिंतंस का, मी आताच जाऊन माझ्या आयुष्याचा विमा उत्तरवून आलो ! तुला आता काळजी नको.

पत्नी : तर तर ! नेहमी सारं काढी आपले तेवढे करायचे ! आता अगदी शर्थ ज्ञाली वाई आपलवेटेपणाची ! !

३

मुलगा : (आईस) माझी किंमत किती होईल ग ?

आई : हे काय कोऱ्यवधी रुपये मुद्रा पुरे पडणार नाहीत ! पण का रे वाळ ?

मुलगा : नाही पण म्हटले, मध्या माझ्या नव्ये मला फक्त दोनच रुपये देशील का ?

हसाल वरं का ?

३१

४

लहानगा विनू धावत धावत आजीकडे गेला नि म्हणाला, “आजी, तुला दातांनी ऊस खाता येतो का ग ?”

“नाही रे विनू. पूर्वी दात चांगले होते तेव्हा मी भराभर उसाचा फक्ता उडवायची. पण आता ते कसं शक्य आहे ? पण का रे विनू कशासाठी विचारतोस ?”

“नाही—तसं काही विशेष नाही. माझी एवढी उसाची दोन कांडी तुझ्यापाशी ठेवायचाची आहेत !”

५

तिकीट-तपासनीस (चेकर) डब्यात शिरले आणि डब्याच्या एका वाजू-कडून दुसऱ्या वाजूकडे तिकिटे तपाशीत येऊ लागेचे, ते पाहून थोड्या वेलाने त्या डब्यातच वसलेल्या गोविंदरावांची एकसारखी चुलबूळ चालू ज्ञाली. त्यांनी कोटातील पाकीट काढून त्यातील प्रत्येक कथा तपासला. मग कोटाचा वरचा खिसा तपासला. नंतर वाहिले खिसे तपासले. नंतर आतले खिसे तपासले. त्यानंतर ते उमे राहिले आणि त्यांनी विजारीचे सर्व खिसे तपासले. पण तिकिटाचा पत्ता नाही ! हा वेळपावतो तिकीट-तपासनीस त्यांच्यापाशी वेऊन ठेवले. इतक्यात शेजारच्या एका माणसाच्या ध्यानात आले, की तिकिटाची शोधाशोध करण्याच्या गोविंदरावांच्या तोंडातच त्यांनी तिकिटासारखे काहीतरी धरले आहे. ते पाहून तो म्हणाला,

“अहो काय शोधता ?”

“टिकीट” असे गोविंदरावांनी ओठ दाबूनच उत्तर दिले.

“अरेच्या ! मग तुमच्या तोंडात काय आहे ?”

“अरे हो खरंच सापडलं एकदाचं” आणि असे म्हणत त्यांनी ते तिकीट-तपासनिसाला दाखविले. ते तपासून तिकीट-तपासनीस आपले काम करीत पुढे निघून गेले.

थोड्या वेळाने डब्यातील इतर दोन प्रवासी महज आपसात वोलू लागले. एकजग हस्त म्हणाला,

“ काय तरी विसरभोळेपणा ! तिकीट चक्क तोंडात धरलं माणसानं नि धूम हुडकतो आहे सगळीकडे ! ”

“ और काम आहे खरं ! ” दुसरा उद्गारला.

त्या वेळी त्यांचे संभाषण मध्येच थांववून गोविंदराव उद्गारले, “ औरपणा तर खराच ! पण तो कसा येवढे मात्र समजावून घ्या. अहो मजजवळ तिकीट होतं, पण ते होतं जुन. तेव्हा शोधण्याची बतावणी करता करता त्यावरची तारीख तेवढी चोखून चोखून मी नाहीशी करून टाकली. समजली विसरभोळेपणाची मजा ? ”

६

“ अरे शिरप्पा, तू त्या शेजारच्या गगोवांवे वकरे चोरून आणलेस नि मारून खाल्लेस, पण आता खाताना जरी तुला गोड लागले तरी मेल्यावर तुला देव शासन केल्यावाचून राहणार नाही, समजलास ! ” म्हातारा म्हणाला.

“ असं ? ” शिरप्पा.

“ हो, तू मेल्यावर स्वर्गात देवापुढे तुला उत्तरे द्यावी लागतील. त्या न्यायासनासमोर गणोवा फिर्दी म्हणून असतील नि सांगतील की याने माझे वकरे चोरले म्हणून— ” म्हातारा.

“ पण का हो म्हातारवुवा. ते वकरे थोडेच असणार आहे तिथे.” — शिरप्पा,

“ अर्थात साक्षीपुराव्यासाठी गणोवा वकरे आणणारच.”

“ मग मी असे करीन, तेच वकरे वेईन नि देवाच्या देस्ततच ते गणोवाला देऊन म्हणेन, “ वे रे बुवा गणोवा तुळं तकरं परत. देवासाक्ष परत केलंय, मग शिंदेचा प्रश्नच कुठे उरला ? ”

७

रामरावांचा घोडा हरवला. ते घोधून शोधून दमडे. दोवटी ते शेजारच्या पिण्याला इक मारून म्हणाले, “ हे वध विन्या, माझा घोडा जर तू शोधून

हसाल वरं का !

३३

देशील तर मी तुला शंभर रुपये देईन.”

पिण्या थोड्याच वेळात घोडा घेऊन आला.

“ कुठे, कसा रे सापडला तुला ? ” रामरावांनी विचारिले.

“ त्याचं असं ज्ञालं, मी थोड्याच्या तवेल्यात गेलो नि तेथे थोड्याप्रमाणे उभा राहून मी विचार केला, की मी जर घोडा असतो तर कुठे गेलो असतो ? त्या विचारप्रमाणे मी तिथे गेलो नि घोडा तिथेच होता नेमका ! ”

८

आजोवांनी धाकळ्या वसंताचा पापा वेतला. त्यांच्या मिश्या बोचल्यामुळे चिड्हून रागारागाने वसंताने तो पुसून टाकला. त्यावर आजोवा किंचित रागवून म्हणाले, “ का रे पुसून टाकलास नाही का ? वरं आहे, आता येईल वेळ. पुन्हा खाऊ मागशील तेव्हा पाहीन मग ! ”

लगेच वसंत हास्य फुलवून उद्गारला, “ थें: थें: आजोवा, पुसला नाही काही ! चोक्कून चोक्कून आणखी आत सरकवला.”

९

जगातील लोकांच्या तंबाखूमुळेच चार जाती पडतात. तंबाखू खातात—ते थुंकये.

तंबाखू (तपकिरीतून) नाकात कोवतात— ते शिंकये.

तंबाखू (विडीतून) ओढतात— ते फुंकये आणि—

तंबाखूचा कुठलाही उपयोग न करता तिची दुष्कीर्ती गातात ते—सुंकये.

१०

छोड्या बँड्रुचे आईसंवंधीचे गान्हाणे :

“ जेव्हा मी चांगला जागा असतो तेव्हा मला उगाच दामदून निजवते आणि जेव्हा चांगला झोपलेला असतो, तेव्हा उगाच मला हलवून हलवून उठवते. जेव्हा तेव्हा आम व्या मनाविरुद्ध वागण्यात मोळ्या माणसांना काय मिळतं कुणास ठाऊक ! ”

११

मागच्या युद्धात खियांनी सर्वंत्र पुरुषांच्या वरोवरीने कामे केली. एका लष्करी कारखान्यात खियाही पुरुषाप्रमाणेच वेप करून कामे करत होत्या. कारखाना पाहावयाला येणाऱ्या एका युद्धस्थाला ते पाहून मोठे कौतुक वाटले नि तो कारखान्याच्या व्यवस्थापकांना म्हणाला, “मोठे आश्र्य आहे. ती पली-कडची व्यक्ती पाहा कशी गलेलहु आहे ! पण मुलगा का मुलगी काहीसुद्धा कळत नाही.”

“ती व्यक्ती होय ? ती मुलगीच आहे आणि माझीच मुलगी आहे !” व्यवस्थापक उत्तरले.

त्यावर पाहणारे युद्धस्थ उद्गारले, “माफ करा हं. तुम्ही तिचे बडील आहात हे जर आधीच कळलं असतं तर मी असं बोललो नसतो.”

त्यावर व्यवस्थापक म्हणाले, “जाऊ द्या हो, चालायचंच. पण असं पाहा, बडील नव्हे मी तिची आई आहे.”

१२

आपआपल्या देशातील सुधारणा नि यांत्रिक प्रगती यासंवंधी विषय निवाला होता. बोलता बोलता एकजण म्हणाला, “अहो, आमच्या देशात इतकी सुधारणा आहे की, वकऱ्याच्या मांसाच्या पदार्थाची मागणी करण्याचा अवकाश, की पाच मिनिटांत नवे वकरे कापून त्याचा केलेला गरमगरम पदार्थ तुमच्यापुढे आणून ठेवू.”

यावर दुसरा उद्गारला, “यात काही विशेष नाही ! आमच्याकडे तर असे यंत्र आहे की, एकीकडे वकरे घालून कळ दाबली की, दुसरीकडून दुसऱ्याच क्षणाला हवा तो पदार्थ मिळेल, ठाऊक आहे !”

यावर तिसरा उद्गारला, “आमच्याकडे तर तुमच्यासारखे यंत्र आहेच. पण आणखी त्यात अशी सुधारणा आहे की, समजा कळ दाबून वकऱ्याचा हवा तो पदार्थ तुम्ही दुसऱ्या क्षणाला करून घेतलात, पण, तो तुम्हांला पसंत पडला नाही तर पुन्हा तो पदार्थ आम्ही यत्रात टाकतो नि कळ दायतो, की पुन्हा दुसरीकडे वकरे वै-वै करीत वाहेर घेते.”

१३

मुलगा : मास्तर मी बर्गात वसत नाही आज !

शिक्षक : का ?

मुलगा : मला वरं नाही वाटत.

शिक्षक : पण कुठे, काय होतंय ?

मुलगा : शाळेत लक्ष नाही लागत !

१४

“पहाटे दव का पडते ?” या प्रश्नाला रामूने उत्तर लिहिले, “देवाला ठाऊक !”

उत्तरपत्रिका तपासून आल्या. त्यात शिक्षकांनो लिहिले होते, “देवाला तैकीच्या पैकी मार्क ! तुला उरलेले शून्य !!”

१५

विद्यार्थी : “पण मला नाही वाटत माझी लायकी अगदी शून्य मार्काची आहे.”

शिक्षक : “खरंच, पण शून्याखालचे देताच येर्इनात तेव्हा म्हटलं शून्यच यावं.”

१६

गोविंदरावांनी आंधळ्याकडे पाहून त्याच्याकडे दहा पैसे फेकले. पण ते त्याच्या वाईत न पडता घरंगळत जाऊन पलीकडच्या नालीत पडले, तरीही त्या आंधळ्याने ते जाऊन उचलले

“अरे, पण तू आंधळा असून तुला कसे सापडले ते नाणे ?”

“वा रावसाहेब ! मी काय नेहमीचा पळा आंधळा नाही ! तो आज शिनेमा पाहाया गेलाय म्हून तेव्हापुरता, आलोय आज ! नव्हें का !”

१७

इंदिरायाई नवीनच आणलेल्या कुच्याची तोड भरून स्तुती करीत होत्या. ‘तो असं करतो, तो तसं करतो, त्याची जात अशी आहे’ असे सांगता सांगता शेवटी त्या म्हणाल्या, “आणि सबोत महत्त्वाचे म्हणजे कोणीही नवीन माणूस घरात आले तर आम्हांला कळविल्यावाचून तो राहात नाही कधी !”

“असं, मुकून सरं घर डोक्यावर घेत असेल नव्हे का ?”

११

मागच्या युद्धात ख्रियांनी सर्वेव पुरुषांच्या वरोवरीने कामे केली. एका लष्करी कारखान्यात ख्रियाही पुरुषाप्रमाणेच वेप करून कामे करत होत्या. कारखाना पाहावयाला येणाऱ्या एका यृहस्थाला ते पाहून मोठे कौतुक वाटले नि तो कारखान्याच्या व्यवस्थापकांना म्हणाला, “मोठे आश्रय आहे. ती पली-कडची व्यक्ती पाहा कशी गलेलछ आहे ! पण मुलगा का मुलगी काहीमुद्धा कळत नाही.”

“ती व्यक्ती होय ? ती मुलगीच आहे आणि माझीच मुलगी आहे !” व्यवस्थापक उत्तरले.

त्यावर पाहणारे यृहस्थ उद्गारले, “माफ करा हं. तुम्ही तिचे बडील आहात हे जर आधीच कळलं असं तर मी असं बोललो नसतो.”

त्यावर व्यवस्थापक म्हणाले, “जाऊ द्या हो, चालायचंच. पण असं पाहा, बडील नव्हे मी तिची आई आहे.”

१२

आपआणव्या देशातील सुधारणा नि यांत्रिक प्रगती यासंवंधी विषय निवाला होता. बोलता बोलता एकजण म्हणाला, “अहो, आमच्या देशात इतकी सुधारणा आहे की, वकऱ्याच्या मांसाच्या पदार्थाची मागणी करण्याचा अवकाश, की पाच मिनिटांत नवे वकरे कापून त्याचा केलेला गरमागरम पदार्थ तुमच्यापुढे आणून ठेवू.”

यावर दुसरा उद्गारला, “यात काही विशेष नाही ! आमच्याकडे तर असे यंत्र आहे की, एकीकडे वकरे घालून कळ दावली की, दुसरीकडून दुसऱ्याच क्षणाला हवा तो पदार्थ मिळेल, ठाऊक आहे !”

यावर तिसरा उद्गारला, “आमच्याकडे तर तुमच्यासारखे यंत्र आहेच. पण आणखी त्यात अशी सुधारणा आहे की, समजा कळ दाबून वकऱ्याचा हवा तो पदार्थ तुम्ही दुसऱ्या क्षणाला करून वेतलात, पण, तो तुम्हांला पसंत पडला नाही तर पुन्हा तो पदार्थ आम्ही यत्रात टाकतो नि कळ दावतो, की पुन्हा दुसरीकडे वकरे वै-वै करीत वाहेर येते.”

१३

मुलगा : मास्तर मी वर्गात वसत नाही आज !

शिक्षक : का ?

मुलगा : मला वरं नाही वाटत.

शिक्षक : पण कुठे, काय होतंय ?

मुलगा : शाळेत लक्ष नाही लागत !

१४

“पहाडे दव का पडते ?” या प्रश्नाला रामूने उत्तर लिहिले, “देवाला ठाऊक !”

उत्तरपत्रिका तपासून आल्या. त्यात शिक्षकांनी लिहिले होते, “देवाला दैकीच्या पैकी मार्क ! तुला उरलेले शून्य !!”

१५

विद्यार्थी : “पण मला नाही वाटत माझी लायकी अगदी शून्य मार्काची आहे.”

शिक्षक : “खरंच, पण शून्याखालचे देताच येईनात तेव्हा म्हटलं शून्यच वाव.”

१६

गोविंदरावांनी आंधळ्याकडे पाहून त्याच्याकडे दहा पैसे फेकले. पण ते त्याच्या बाटीत न पडता घरंगळत जाऊन पलीकडच्या नालीत पडले, तरीही त्या आंधळ्याने ते जाऊन उच्चलले

“अरे, पण तू आंधळा असून तुला कसे सापडले ते नाणे ?”

“वा रावसाहेब ! मी काय नेहमीचा पक्का आंधळा नाही ! तो आज शिनेमा पाहाया गेलाथ म्हून तेवळ्यापुरता, आलोय आज ! नव्हे का !”

१७

ईदिरावाई नवीनच आणलेल्या कुच्याची तोंड भरून स्तुती करीत होत्या. ‘तो असे करतो, तो तसं करतो, त्याची जात अशी आहे’ असे सांगता सांगता शेवटी त्या म्हणाल्या, “आणि सर्वोत महत्त्वाचे म्हणजे कोणीही नवीन माणूस घरात आले तर आम्हांला कळविल्यावाचून तो राहात नाही कध्दी !”

“असरं, सुक्रन सारं घर डोक्यावर घेत असेल नव्हे का ?”

“ छे हो, हळूच दवकत दवकत येऊन माझ्या पायाशी तो थरथरा कापत उभा राहतो.”

१८

आई (वाळास) : काळ भी तुमच्या शाळेत समारंभाळा आले असताना अध्यक्षांनी तुम्हा मुलांना सांगितलं की, मी घरातील वस्तू आईवापांना विचारल्यावाच्चून कधी घेत नाही, असे जे शपथपूर्वक सांगतील त्या सांच्यांनी उमे राहवे, मी त्यावैकी प्रत्येकाला एक एक चॉकेलेटचा पुडा देर्हेन. मग त्या वेळी वाळ, तू रे का नाही उभा राहिलास ? मला वाटलं माझा वाळ आता नकी उभा राहील.

बाळ : मी उभा राहणार होतो ग, पण म्हटलं पुडा मिळाला तरी तो तू घेऊन ठेवून देणार; मग म्हटलं करायचा काय तो आपल्याला !

१९

संग्रहालयातील ‘प्रेक्षणीय चित्रे’ या विभागातील एक चित्र पाहून ठमाकाकू उद्गारल्या, “ हसेच्या यात काय नवीन आहे ? आमच्या मालकाच्या जेवण-घरात एक कॅलेंडर आहे ते पाहून त्याचीच नक्कल करून आपल्या नवे खपवायला मेल्याला काही कसं वाटत नाही वाई ! कमाल आहे मोठी ! ”

२०

मधुकर आणि मालती बाईत भेटली. दोघांचा सिनेमाचा वेत ठरला, परंतु मालतीबोरावर तिचा छोटा कुत्रा होता त्याने काय करावे हा दोघांना प्रश्न पडला. मग त्यांनी असे केले— मधुकर त्या कुच्याला घेऊन पोलिसठाण्यावर गेला आणि आपल्याला हा कुत्रा सापडला असल्याचे सांगून त्याने तो पोलिसांच्या स्वाधीन केला

त्यानंतर सिनेमा साग्रसंगीत पाहून शाल्यावर मालती पोलिस ठाण्यावर गेली आणि एखादा चुक्केला कुत्रा तुमच्याकडे आला आहे का म्हणून तिने चौकशी केली. विचारलेल्या खाणाखुणा अगदी तंतोतंत सांगितल्या गेल्यावर जमादार म्हणाले, “ कुत्रा तुमचा खरा हे खरं ? पण ज्याने तो धरून पोलिसांकडे दिला त्याच्या प्रित्यर्थ दोन रुपये द्या आणि कुत्रा घेऊन चला. ”

हसाल वरं का !

३७

“ वरं हो, त्याचं काय, ध्या की, ” असे म्हणून मालती पैशाच्या पिशवीतून पैसे काढू लागली. इतक्यात गर्दीतून वाट काढीत मधुकर पुढे आला. त्याने विचारले, “ लागला का मालकाचा पत्ता ? ”

“ हो हो, तुम्हांलाच सापडला ना ? वरं तर, जमादारसाहेबांच्या म्हणण्याप्रमाणे हे ध्या तुमचे दोन रुपये, ” असे म्हणत तिने रुपये त्याच्या हातात टाकले; आणि ‘बराय जमादारसाहेब’ असे म्हणून त्याने आपला मार्ग सुधारला, नि कुच्याला लडिवाळपणे कुरवाळीत नि “ दोन तासांत सारं ब्रह्मांड मला आठवलं, मोल्या, वरं, तर वरं सापडलास एकदाचा ” असे म्हणत मालतीही आपली वाट चालू लागली.

२१

अगमाडीच्या डब्यात एका वाकावर मोळ्या पोटाचे नि स्थूल असलेले विछलशेट नि दुसऱ्या समोरच्या वाकावर एक आठ वर्षींचा मुलगा वसला होता. तो मुलगा एक्सारख्या विछलशेटकडे पाहात होता. तेव्हा विछलशेट रागावून म्हणाले, “ काय रे पोरा, सारखं माझ्याकडे च काय पाहतो आहेस ? ”

त्यावर मुलगा उत्तरला, “ काय करू ? वाकी काहीच पाहण्यासारखं नाही ! मग काय करणार ! ”

२२

‘ लष्ट माणसं मनमिळाऊ का असतात ? ’ त्याचे एक उत्तर असे की, त्यांना मारामारी करणेही शक्य नसते आणि पक्कून जाणेही शक्य नसते. मग ती आपोआपच मनमिळाऊ बनतात.

२३

पत्ती : तुम्ही माझी अशी थळा करू लागलात तर भी सरळ माहेरी चालू लागेन.

पत्ती : ते झालं, पण खरं सांग ही धमकीच का वचन ?

२४

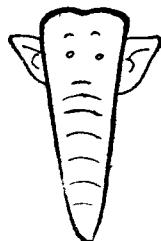
शेजारी आलेल्या नव्या विज्हाडकरुक्कडून सारखी ‘हे या, ते या’, अशी

मागणी येऊ लागली. ती कशी चुकवावयाची या विवंचनेत रमाकाकू होत्या. इतक्यातच शेजारची चिंगी पुन्हा दारात प्रविष्ट झाली.

“काकू आईने कढई मागितली आहे तुमची.” विचारपूर्वक काकू उत्तरल्या, “हे पाहा, आमची कढई अडकली आहे स्वयंपाकात. पिठले करायचं आहे तिच्यात.” चिंगी परतलेली पाहून रमाकाकू थोड्या स्वस्थ होतात न होतात तोच चिंगी पुन्हा हजर!

“काय ग चिंगे?”

“नाही काकू, आई म्हणाली की, फारच छान. काकूना म्हणावं कढई कशाल, तुमचं पिठले झालं म्हणजे त्यातलंच थोडंसं पाठवून चा म्हणजे झालं. मी वैरीन पुन्हा न्यायला.”

फसाल बरं का!

यियो यो नः प्रचोदयात् । ऋग्वेद-३१८।१०

अर्थ : तो परमेश्वर आमच्या बुद्धीला उज्ज्वलता आणो.

३१

(वेळ : दीड मिनिट

विसंगती ओळखा : आपल्या मनात जी गोष्ट येते तिच्याशी जर आपण एकरूप झालो तर आपल्या शारीरावर त्यानुसार अतर्क्य आणि असंभाव्य परिणाम घडतात. मानसशास्त्रज्ञांनी या दृष्टीने प्रयोग करून दाखविण्यासाठी म्हणून रस्त्यातून जाणाऱ्या एका मनुष्याला एकदम अन्नानकपणे पकडले आणि आपल्या प्रयोगशाळेत आणिले. अत्यंत विस्मयचकित झालेल्या त्या गृहस्थाला, “तू आमचा फार मोठा अपराध केला आहेस” असे सांगून विस्मयाचा आणखी एक धक्का देण्यात आला. आणि त्यानंतर त्या अपराधाकरिता शासन म्हणून

तुक्षाच थोड्या काळात शिरच्छेद करण्यात येईल.” असे सांगून त्याच्या मनाला आणखी एक प्रचंड हादरा बसाविला गेला. त्यानंतर त्याचे डोळे बांधण्यात येऊन त्याच्या मानेवर एक साधी पातळ लोखंडी पट्टी तलवारीप्रमाणे फिरविण्यात आली, आणि त्यानंतर त्यावर पाण्याची वारीक धार सोडून त्याला वाटत असलेल्या जखमेमधून रक्त वाहू लागल्याचा आभास निर्माण करण्यात आला; आणि ‘रक्त वाहू लागले,’ असे त्याला बुद्ध्या सांगण्यात आले. तेव्हा ‘मेलो मेलो’ असे मोळ्याने ओरडून तो मनुष्य वेशुद्ध झाला तो सहा तास भिषण्यांनी अनेक उपाय केल्यानंतर मग शुद्धीवर येऊ शकला. प्रत्यक्षात काहीही घडलेले नसताना मनामुळे कसकसे विचित्र प्रकार घडतात याचे हे एक उदाहरण आहे. आता आम्ही जी गोष्ट सांगणार आहो, त्यात मानसशास्त्राचा अतिशय संवंध असल्याकारणाने शास्त्रज्ञांचा वरील प्रयोग स्पष्टीकरणार्थ सांगितला. आता पुढील गोष्टीत विसंगतीचा काही भाग आढळला तर तसे सांगा; नसला तर ‘आढळला नाही’ असे उत्तर द्या.

‘प्रख्यात सरदार घराण्यातील सध्याचे वारस श्रीमंत दाजीसाहेब हे काल अन्नकपणे मृत्यु पावल्याचे आढळून आले. त्यांच्या मृत्यूचे कारण शोधू जाता असे समजले की, गेले किंत्येक दिवस १८५७ च्या युद्धाची अनेक पुस्तके वाचून ते त्यांवंधीच्या अभ्यासात गडलेले असत. त्याचा परिणाम म्हणून म्हणा किंवा आणखी काही म्हणा त्यांना स्वप्नात असे दिसले, की आपणही सत्तावनच्या युद्धात सामील झालो आहोत आणि तात्या टोपेसह दौड मारीत आहोत. युद्धाचा अयशस्वी शेवट विदित असल्याचा मानसिक परिणाम म्हणा हवा तर, परंतु शेवटी पकडल्या गेलेल्या लोकांत आपणही दुर्देवाने पकडलो गेलो आहोत असे त्यांना दिसले. त्यात त्यांनाही इतरांप्रमाणे शिरच्छेदाची शिक्षा सांगितली गेली; आणि काय योगायोग पाहा, शिरच्छेदाच्या शिक्षेच्या वेळीच, ‘अजून हे निजून का उठल नाहीत’ म्हणून त्यांच्या पत्नीने हातातील फणीने सहज त्यांच्या मानेवर जरा ठोकल्यासारखे केले; आणि एकरूपतेचा मानसिक परिणाम होऊन त्याच वेळी ते मृत्यु पावले. नित्याची पद्धाटेची वेळ ठळली म्हणून पत्नीने सहज मजेत थोपटले काय आणि सरदार-साहेब इडलोक सोडून गेले काय! सरेच विचित्र! नाही तरी मनाच्या अजव कृतीचे स्पष्टीकरण करण्यास कोण समर्थ आहे!

प्रत्येक पेरलेल्या बटाव्याला सहा वटाटे येतात असे याहीत घरले तर (अ) २१६ वटाटे हातात येण्यास आरंभी कमीत कमी किती वटाटे पेरावे? आणि (आ) आमच्या हातात १२९६ वटाटे आले तर आम्ही एकूण कमीत कमी किती वटाटे पेरले?

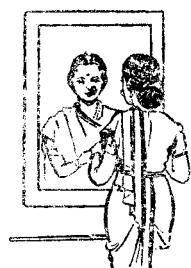
एका रस्त्याने काही सैनिक चालले आहेत ते अशा प्रकारे, की दोन सैनिकांच्या मागे एक सैनिक आहे; तसेच दोन सैनिकांच्या पुढे एक सैनिक आहे; आणि दोन सैनिकांच्या मध्येही एक सैनिक आहे. तर कमीत कमी किती सैनिक आहेत?

निंजीव मी की असुनी पदार्थ! पोटात माझ्या परि तेल गुप्त।
फोडाल पोटा तरि काढण्याते। माती पाहा साधन मी सुखाचे।।
बरेपणा काढुनिया न टाका। की त्यामुळे देईन खास धक्का।
माझे खरे नाव त्वरे वदाल। पंडीत निश्चित तरी ठराल।।

माझ्या पोटात काय म्हणून पाहावयाला जाल तर त्यात नुसता कापूस मरल्याचे तुम्हांला कठेल. पण जर कापूस काढून टाकाल तर शेप नुसती माती तेवढी उरेल. मग कोण वरे मी?

दोन प्रकारची कामे एका कारकुनापुढे होती—(१) प्रत्येक वर्षाला १२०० रु. आणि ६० रु. प्रतिवार्षिक वाढ. (२) प्रत्येक वर्षाला १२०० रु. परंतु अवधी १५ रु. च प्रतिसहामाही वाढ. तर कोणते अधिक लाभकारक म्हणून तो पत्करील? पगार दर सहा महिन्यांनी चावयाचा.

बहुरंगी करमणूक

(१)

३७

(वेळ : प्रत्येकी अर्धे मिनिट

(२)

सोवतच्या प्रत्येक चित्रात कोणकोणत्या चुका आहेत ?
हे तुमच्या निरीक्षणशक्तीला आव्हान आहे !

३८

(वेळ : अडीच मिनिटे

मी एका रेल्वे स्टेशनवर उभा असताना स्टेशनात न थांवणारी एक आगगाडी माझ्यापुढून गेली. घड्याळाकडे लक्ष ठेवून त्या वेळी मी पाहिले, तेव्हा माझ्या लक्षात आले की माझ्यापुढून जाण्यास तिला १० सेंकंद लागले. त्याच वेळी दुसऱ्या एकाने आपले घड्याळ लक्षपूर्वक पाहिले, आणि मला सांगितले की, गाडीला स्टेशनातून जावयास एकूण ४० सेंकंद लागले. स्टेशनाची एकूण लांबी जर ४५० मीटर घरली तर आगगाडीची लांबी किती असेल ? वाटते तितके सोपे नाही हे !

३९

(वेळ : अर्धे मिनिट

एका वर्गात चाळीस मुलांना वसावयाची सोय आहे. आता वर्गाकडे दृश्य टाकली तर सध्या सात मुलांच्या जागा रिकाम्या आहेत आणि शिक्षकांनी उपस्थितीचा जो तक्ता पाठविला त्यात 'आज तीन मुले अनुपस्थित' असल्याची नोंद केली आहे. तर प्रत्यक्ष वर्गातील पटावर किती मुले असली पाहिजेत ? लवकर सांगा हे मात्र !

फसाल बरं का !

४०

(वेळ : अर्धे मिनिट

आमच्याजवळ दोन चैंद्र आहेत. त्यांपैकी एक तांब्याचा नि दुसरा अल्युमिनिअमचा आहे. दोन्ही चैंद्र वाहेरून एकाच प्रकारच्या रंगाने रंगविलेले असून दोन्हीचे वजन आणि आकारमानही पण अगदी सारखे आहे. तर कुठला चैंद्र कशाचा हे कुठल्याही साधनाच्या व शास्त्रीय उपकरणाच्या साहाय्याविना तुम्ही कसे ओळखून काढाल ?

४१

(वेळ : दोन मिनिटे

छोटा अरुण कोष्टक पाठ करीत होता.

'साठ पले म्हणजे एक घटका, अडीच घटका म्हणजे एक तास, चोबीस तास म्हणजे एक दिवस, तीस दिवस म्हणजे एक महिना आणि बारा महिने म्हणजे एक वर्ष.....इत्यादी.'

"कोष्टक पाठ झाल की नाही अजून ?" असे त्याच्या मधूकाकांनी विचारले.

"हो झाले की, घ्या बाटलं तर म्हणून" अरुण उत्तरला.

"वरे आता मी सांगतो ते एक उदाहरण कर पाहू" असे म्हणून मधूकाकांनी त्याला पाटीवर एका वाजूला उदाहरण मांडून दिले आणि अरुणने पुढीलप्रमाणे सोडविले :

वर्षे महिने दिवस तास घटका पले

१० — ११ — २९ — २३ — २ — ४१

× २

२२ — ० — ० — ० — ० — २२

उदाहरण करून झाल्यावर मधूकाका म्हणाले, "आपण याचा आता ताळा करून पाहू. आलेले उत्तर पाटीच्या मागील वाजूवर लिही आणि त्याला दोनाने भागून पाहा म्हणजे त्याचे जे उत्तर येईल ते आणि प्रथम तू ज्या संख्येला

गुणलेस ती संख्या सारखीच आली तर तुझे गुणाकाराचे उत्तर वरोवर समजायचे. नाही तर तुझ्या करण्यात कोठे तरी चक्र असलीच पाहिजे.

अरुणच्या पाटीची मागील बाजू पुढीलप्रमाणे होती :

वर्षे—महिने—दिवस—तास—घटका—पछे वर्षे म. दि. ता. घ. पछे
 २) २२ — ० — ० — ० — ० — २२ (११—०—०—०—०—०—११
२२ २२
०० ००

त्याचे जे उत्तर आले ते अर्थात मूळ संख्येशी जमेना. मग आपण केलेला गुणकार त्याने पुनः पुन्हा तपासला. त्यातही त्याला चूक आढळेना आणि त्यालाही जमेना आणि त्याला ही कोडेही काही सुटेना ! तुम्हांला कोठे त्याच्या करण्यात चूक आढळते का पाहा वरे. असुणन्याच भ्रमित मनःस्थितीत जाण्याचे तुमच्या वाटावाला न येणो अशी आग्ही आशा करतो, पाहा तर तपासून !

१२

(ਵੇਲ੍ਹ : ਅਥੰ ਸਿਨਿਟ)

दिचान्या लक्ष्मीला आई, वाप, वहीण, भाऊ यांपैकी कोणीही उरले नाही. तिचे एकच एक काका, त्यांच्याकडे तेवढी ती कधीमधी जाते. तिच्या कांकळा एक पुतण्या आहे. त्याचे नाव नारायण. तो परगावी असला तरी मधून मधून कांकळा भेटावयाला येतो. तर लक्ष्मी व नारायण यांचे परस्परांशी काय नाते होऊ शकेल?

۷۸

(ਵੇਲ : ਅਧੇ ਮਿਨਿਟ

दुपारच्या वेळी मी एक झाड पाहिले. त्याला फांद्या, पाने, फळे, फुले सरे काही होते. पण त्या झाडाला छाया नव्हती. कसे शक्य आहे हे? झाड चित्रातले नव्हते हं नाहीतर कणाची मती त्या दिशेने धावायची!

2

(वेळ : अर्धे मिनिट

एका पुस्तकात १००० पृष्ठे आहेत; आणि त्या सर्वोंची मिळून जाढी

फसाल बरं का !

१० सें. मी. आहे (पुणे सोडून) तर प्रत्येक पृष्ठाची जाडी किंती येईल ते सांगा. दोन पृष्ठांचे एक पान हे ध्यानात आहे ना ?

86

(वेल : एक मिनिट)

हरिभाऊ आणि सईवाई या दोघांचे काही एका विशिष्ट प्रकारचे नाते आहे. त्याची गम्मत अशी की ज्या वेळी आम्हाला 'हरिभाऊ' म्हणायचे असते त्या वेळी आम्ही 'सईवाई' लिहितो; उलट दुसऱ्या एका ठिकाणी जेव्हा 'सईवाई' म्हणावयाचे असते तेव्हा 'हरिभाऊ' लिहून मोकळे होतो. आता काही उल्लङ्घा होतो का पाहा.

४६

(वेळ : दोन मिनिटे

दारूलच्छा गुच्छ्यात एकूण २१ पिपे आहेत. सात पुरी भरलेली आहेत. सात अधीं भरलेली आहेत आणि सात रिकामी आहेत. ही सर्व पिपे तिशा जणांत अशा प्रकारे वाढून द्या की प्रत्येकाला सारखीच पिपे आणि सारखीच दारू वाढ्याला येईल. अर्थात पिपे न उघडता आणि दारू उणी-

✓19

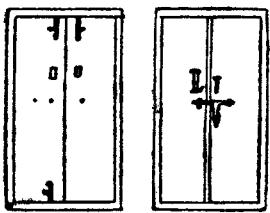
(श्रेष्ठ : अर्धे प्रिया)

श्याम साठेजवळ आनंद साठेपेक्षा सव्वापट रुपये आहेत. आणि श्यामने जर आपल्याजवळचे सहा रुपये आनंदला दिले तर आनंदाजवळ श्यामच्या सव्वापट रुपये होतील. तर सध्या प्रत्येकाजवळ किती रुपये आहेत?

୪୮

(वैल : एक सिनिट)

हरीचे वय बारा वर्षांचे आहे नि त्याच्या बडिलांचे वय छप्पन वर्षांचे आहे. हरीला आपल्या स्वतंत्र घोड्याची मोठी हैस. त्याच्या बडिलांनी त्याला असे वचन दिले की, 'ज्या वेळी तुझे वय माझ्या वयाच्या तिसऱ्या हिंशाएवढे होईल तेव्हा मी तुला स्वतंत्र घोडा घेऊन देईन, ' तर हरीची मनीषा केव्हा पुरी होईल? नीट उत्तर द्या हे !

आतील भाग दर्शनी भाग असतानाही जोराने दारावर एक धडक मारली आणि आश्र्याची गोष्ट की दाराची वाहेरन्ही कडी डाचीकडच्या कोयंड्यात पुरेशी अडकण्याहटका अटकाव नसल्यामुळे त्याच्या ढकलण्याने कुदूप लावलेली कडी तशीच राहून, डावी-कडच्या कोयंड्यातून निसदून दार उघडले गेले. दाराचा आतील भाग नि वाहेरील भाग चिनात स्पष्टपणे दाखविला आहेच. ‘वरं तर वरं या निमित्ताने दाराचा कमकुवतपणा आपल्या ध्यानी आल’ असे म्हणत गणपतराव ‘आता दार पुन्हा न उघडेल अशा प्रकारे कसे लावावे’ या चिनारात पडले. इकडे जाण्याची निकड होतीच. कुणाला सांगून वाहेर जावे तर आसपास कोणी नाही. पण सुदैवाने थोडासा विचार करता दोनच मिनिटांत त्यांना एक युक्ती सुचली आणि त्याप्रमाणे करता दुसऱ्या वेळी दार लावून पुन्हा कुदूप लावल्यानंतर त्यांना दार पुनश्च न उघडेल अशा प्रकारे वसविण्यात यश आले; नि मग ती तिवेजण घराविषयी निर्धास्तपणा टेवून इच्छित ठिकाणी गेली तर गणपतरावांना काय केल्यामुळे हे शक्य झाले?

५० (वेळ : दीड मिनिट

रा. नाना आवडे महिन्याच्या पहिल्या दिवशी आपल्या वेतनातील दहा रुपयाच्या ११५ नोटा वरोवर वेऊन गेल्या महिन्याची देणी भागविण्यास निवाले. प्रथम ते वाण्याकडे गेले, नंतर ते कापडवात्याकडे गेले. नंतर औप्रधवात्याकडे गेले आणि नंतर त्यांनी घरमालकांकडे जाऊन त्यांने भाडे चुकते केले. त्यांनी स्वतःच सर्व व्यवहार केला असल्यामुळे चूक-

फसाल वरं का !

४७

मुलीचा प्रश्नच नव्हता. पण केवळ करमणूक म्हणून त्यांनी पुढील मिळवणी कागदावर मांडिली –

वाण्याचे देणे भागविण्यास	४०	नोटा	खर्च	तेव्हा	उरल्या	७५
कापडाचे देणे	४६	”	”	”	”	२९
औपधाचे देणे	१९	”	”	”	”	१०
घरभाडे देणे	१०	”	”	”	”	०
एकूण	११५					११४

गंमत म्हणून केलेला ताळा जेव्हा जमेना तेव्हा मात्र नाना फार अस्वस्थ झाले. त्यांचा ताळा एका नोटेने चुकऱ्याचे कारण तुम्हाला सांगता येते का पाहा.

५१ (वेळ : अर्धे मिनिट

मज भक्षिती गुरे ती आनंदाने करोनिया गोड।
डोके फोडुनि माझे, संग्रामाची उरे पहा जोड॥

५२ (वेळ : अर्धे मिनिट

रामनंद्र दशरथ सूर्यवंशी आणि नारायण सूर्याजी ठोसर या दोघांचे परस्पर संवंध होते. दोघेही उदार मनाचे नि दोघेही सत्यनिष्ठ. दोघेही एकमेकांचे देणे लागत होते. परंतु या देण्यावेण्याचा शेवटचा निर्णय कसा लागला तो ठाऊक आहे तुम्हाला ?

५३ (वेळ : एक मिनिट

काटे आहेत पण गुलाब नाही, रसमय आहे पण काव्य नाही, गोड आहे पण मध नाही, सुवासिक आहे पण अत्तर नाही तर ते काय ?

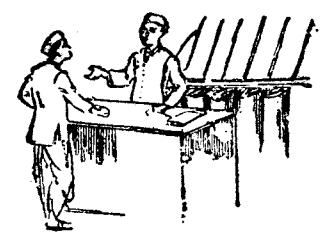
५४ (वेळ : एक मिनिट

“आई, तुझे वय किती ग ?” म्हणून सुधाने आईला विचारता तिच्या आईने उत्तर केले, “असे पाहा, तुझ्या आजच्या वयाच्या दुप्पट तू जन्माला आलीस त्या वेळी मी होते आणि आणखी चौदा वर्षांनी तूही तेवटीच होशील.” तर सुधाचे नि तिच्या आईचे वय किती ?

५५

(वेळ : दीड मिनिट

आज सकाळी एक गहर्स्थ रा. वर्षे यांच्या श्रीवस्तुमांडारात गेला आणि त्याने २ रु. ८० पैशांचा माल खरेदी केला; आणि दहा रुपयांची एक नोट पुढे केली. श्रीवस्तुमांडाराच्या व्यवस्थापकांपाशी दहा रुपयांची मोड नसल्याकरणाने ते शेजारच्या दुकानात गेले आणि तेथून मोड आणुन त्यांनी गिन्हाइकाळा त्याचे ७ रु. २० पैसे परत केले आणि माल वेऊन ते गहर्स्थ निघून गेले. थोड्या वेळाने शेजारचा दुकानदार आला आणि थोड्याच वेळापूर्वी मिळालेली ती नोट पुढे करून म्हणाला, “अहो नोट खोटी आहे ती परत ध्या.” त्यावर व्यवस्थापकांना “आपण जी नोट मधाशी दिली ती हीच” याची खाची असल्यामुळे त्यांनी निमूटपणे ती नोट परत वेतली आणि दुसरी एक चांगली दहाची नोट आपल्या पेटीतून काढून त्यांना दिली.

आता या सर्व घडामोडीत भांडाराचा तोटा किती झाला असा प्रश्न निघाला असता कोणी म्हणाले, १२ रु ८० पैसे, तर कोणी म्हणाले १७ रु. २० पैसे, तर कोणी आणखी काही म्हणाले. तुम्ही सांगा पाहू, नेमका तोटा किती झाला तो ?

५६

(वेळ : अर्धे मिनिट

आम्ही सर्व भाऊ भाऊ असून एकाच घरात राहतो. सारखे काही तरी काम करीत राहण्यावाच्यून आम्हाला चैन पडत नाही. आमच्यापैकी धाकटा आहे तो अतिशय चलाख आहे. मधला आहे तो वराच मंद आहे आणि मोठा आहे तो त्यापेक्षा पुष्कळच चलाख आहे. लोकांच्या उपयोगी पडण्यासाठीच आम्ही जन्माला आलो असून जिवात जीव असेतोपर्यंत तेच कार्य करीत राहण्याचा आमचा निश्चिर आहे. अर्थात लोकसेवा हेच आमचे घेय आहे हे निराळे सांगणे नकोच; आणि त्यासाठीच अखंड सहकार्य हा आमचा महामंत्र आहे. आम्ही तिघेही सहकार्यानि नि श्रमविभागानुसार आपआपले

फसाल वरं का !

४९

कार्य अचूकपणे करीत असतो आणि त्यातच जीविताचे सार्थक ज्ञात्याचा आनंद आम्हाला लाभतो. दिलेली कामगिरी न चुकता करीत राहणे आम्हांला ठाऊक आहे. न दमता, चुकारपणा न करता आम्ही काम करीत असतो परंतु आम्हांला अन्न पुरविण्याचे मात्र केवळ तुमच्या हाती असते प्रामाणिक सेवा खरी पण अन्ही न मिळेल तर मात्र आम्ही संप पुकारून कामाला हात लाबीत नाही; आणि तुम्ही सांगा यात काही चूक आहे का ? आता पटते का ओळख आमची ?

५७

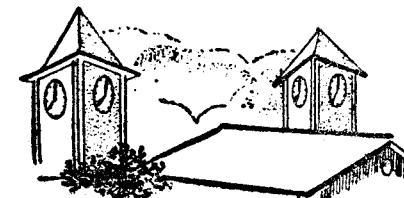
(वेळ : एक मिनिट

४३३१ मोत्यांचे समान मोती असणारे सर ओवाबव्याचे आहेत, तर प्रत्येक सरात किती मोती घालाल ?

५८

(वेळ : एक मिनिट

एका संस्थानात न्यायालयाच्या मनोन्यावर एक मोठे घड्याळ आहे आणि त्या न्यायालयाच्या रस्त्यावरच एक मोठी अजस्त दरवाज्याची कमान वांधलेली असून तीवरही एक घड्याळ आहे. दोन्ही घड्याळे सारखी दिसतात व अन्तर्काळे तीवरही असेल तर इतकाच की न्यायालयातील घड्याळात दोन ठोके पडतात तितक्याच वेळात कमानीवरील घड्याळात तीन ठोके पडतात. दोन्ही घड्याळे अगदी नेमकी एकच वेळ दाखवितात. एक दिवस शशिकांत दोन्ही घड्याळांकडे पाहात असता एकदम दोन्ही घड्याळांचे ठोके पडण्यास आरंभ झाला; आणि मौज अशी की, कमानीवरील घड्याळाचे सर्व ठोके पडून झाल्यावर न्यायालयाचे घड्याळात आणखी दोन ठोके पडले. तर प्रत्येक घड्याळाचे शशिकांतने एकूण किती ठोके एकले ? म्हणजेच घड्याळात किती वाजले होते ?

बाळकाकांनी वाजारपेठेत बांधलेल्या दुकानाच्या रांगेपैकी कोपन्यावरचे नि त्याच्या दोन्ही वाजूची दोन अशी तीन दुकाने तीन निरनिराळ्यांनी

भाड्याने घेतली. कोपन्याच्या उजवीकडील दुकानदाराने आपल्या दुकानावर 'उत्कृष्ट मिठाई' या नावाची मोठी पाटी लावली; तसेच डावीकड्याच्या दुकानदाराने आपल्या दुकानावर 'नामांकित मिठाई' अशी पाटी लावली. मधल्या दुकानदाराने थोडी बुद्धी चालवून आपल्या दुकानावर एकच छोटीशी पाटी लाविली, पण त्यामुळे सर्व ग्राहक त्याच्या दुकानात सहजच गर्दी करू लागले, तर मधल्या दुकानदाराने कोणती पाटी लाविली असेल ?

महादेव गोविंद रानडे यांच्या पत्तीच्या कुलाचे त्या दोघांचे लग्न—होण्यापूर्वीचे नाव तुम्हाला ठाऊक आहे ? असले तर 'हो' म्हणून उत्तर द्या, नसले तर 'नाही' म्हणा किंवा स्वस्थ बसा. उत्तर देणाऱ्यांनी पुन्हा एकवार बुद्धीला चालना देऊन उत्तर द्यावे अशी विनंती आहे त्याना !

ज्यांची कोड्यांची उत्तरे चुकली असतील त्यांनी खालील शिक्षांचा सोईस्कर अनुभव घ्यावा अशी आम्ही भलावण करतो.

कोड्यांची उत्तरे चुकणारांना दंड

(१) चार-पाच वर्षीच्या लहान मुलाप्रमाणे, कडमडल अशाप्रमाणे पुस्तकातील एक संपूर्ण पृष्ठ वाचून काढा.

महत्त्वाचे : न थांवता शेवटपर्यंत पीहोचलेच पाहिजे.

ब्रीद : 'हाती वेऊ ते तडीस नेऊच.'

(२) उल्या सदरा आणि आडवी टोपी वाळून तुमच्या आळीतून एक चक्रर मारून या.

महत्त्वाचे : उल्या म्हणजे शिवण वर, असे नव्हे तर गुळ्या पाठीकडे.

ब्रीद : जगा तुशी सारी तन्हा । सदा उफराटी ॥

(३) जीभ तोंडावाहेर लांब काढून ती आत न घेताच एकसारखे दोन मिनिटे बोला.

महत्त्वाचे : जीभ लाजून आत जाऊ लागली तर बोटांनी धरून टेवण्यास हरकत नाही.

ब्रीद : जिभा लांब करून वोलणे हे पराक्रमाचे लक्षण आहे.

(४) तुमच्यासमोर एक माणूस वसवा. तोटी कोड्यांची उत्तरे चुकलेला असावा. अट एवढीच की एकाने डोळे मिठ्ले की दुसऱ्याने उघडावयाचे नि दुसऱ्याने उघडले की पहिल्याने मिटावयाचे.

महत्त्वाचे : दोघांनी संगमत करून कसे तरी 'उरकून' टाकले तर 'हाच वेळ पुन्हा' असे प्रेक्षकांकडून ऐकून घ्यावे लागेल नि तसे करावेही लागेल.

ब्रीद : डोक्यांत तेल वाळून वागा.

○ ○ ○

प्रसुत पुस्तकाने तुमची सात्विक करमणूक केली असल्यास तुमच्या मित्रालाही याची एक प्रत पाठविण्यास विसरू नका.

○ ○ ○

आपण 'हवे' उत्तर देताना, वर खाली मान करतो नि नको उत्तर देताना आडवी मान फिरवतो याचे काय ?

शास्त्रज्ञांच्या मते माणसाची पशुकोटीतील शिळ्डक राहिलेली ती एक सवय आहे. वासराला दूध प्यावयाचे असले म्हणजे ते वर खाली मान करून पिते नि त्याला नको असले म्हणजे नुसती इकडून तिकडे अशी दूध न पिता, गायीच्या स्तनांपासून मान वळविते. निरीक्षण करण्यासारखी गोष्ट आहे ही ।

●

हसाल वरं का !

चित्ते प्रसन्ने भुवनं प्रसन्नं चित्ते विषणणे भुवनं विषणणम् ।
अतोभिलाषो यदि ते सुखे स्थाचिच्चत्प्रसादे प्रथमं यतस्व ॥

अर्थ : चित्ताच्या ठारी प्रसन्नता असेल तर सर्व जग प्रसन्न वाटते नि चित्ताच्या ठारी विषणणता असेल तर सर्व जग विषणण वाटते. म्हणून ज्यांना सुखाची इच्छा आहे त्यांनी मन उल्हसित टेवण्याचा प्रथम यत्न करावा.

○ ○ ○

तेव्हा आता आपण मनमोकळे हसू या, हास्यविनोदाच्या नादात अगदी सहजा-सहजी आपल्या चिंता नि काळज्या पार धुजन जातात आणि पुनश्च सर्वत्र प्रसन्नता दरवक्कून राहते.

○ ○ ○

हास्यविनोद ही सर्वोत स्वस्त आणि संवेग वस्तू असून तिच्या बदल्यात आपल्याला सर्वोच्च सुखाचा लाभ भरपूर घेता येतो; आणि करंटेपणाला मात्र मागल्या पावलीच काळे करावे लागते.

○ ○ ○

हसाल वरं का !

हास्यविनोदद्वारा आनंद उधळणारे लोक खरोखरीच सार्वजनिक हितकर्ते आहेत. त्यांच्या संसर्गानि औदासिन्याच्या ठिकाणी प्रसन्नता फुलवे, रुक्ष रडगाण्याची जागा नवचैतन्य घेते आणि उल्हासाला जणू नवे भरते येते.

२५

प्राध्या. : शू! आणखी वर वोलू नको. तुला काय वाटलं, तू प्राध्यापक आहेस इये ?

विद्यार्थी : नाही !

प्राध्या. : मग मूर्खासारखी काय बडवड करतो आहेस !

२६

“ अगदी थोडक्यातच वचावलो मी काळ ! ”

“ का ? काय झाले बुवा ? ”

“ रात्री मी जागा झालो नि मला रोलीत काही तरी पांढरं दिसलं. तत्क्षणीच. मी उशाखालचा खंजीर काढून त्यात खुपसला. ”

“ मग ? ”

“ दिवा लावून पाहिलं तेव्हा कळलं की तो माझाच सदरा होता. ”

“ पण त्यात थोडक्यात वचावण्याचा काय संबंध ? ”

“ वा राव ! अरे समज मी तो रात्री काढून टेवला नसता म्हणजे मग ! ”

२७

एका प्राध्यापकाच्या तासाला पुष्कळ मुळे वसत नसत. आज त्याचा वर्गविर सुट्टीनंतर पहिलाच तास होता. ते जरा मुद्दाम लवकरन्च वर्गात आले त्या वेळी एकजण वाहेर जात होता. ‘कुठं चाललात हो ? वसा तिथे वाकावर.’ प्राध्यापक गरजले. तो जेथे जागा होती तेथे शोधून जाऊन वसला. थोड्या वेळाने प्राध्यापक प्रश्न विचारू लागले. होता होता त्याच्यावर पाळी आली.

“ हं सांगा, अशोकाचे साम्राज्य कुठवर पसरले होते ? ”

“ मला ठाऊक नाही. ”

“ वरं निदान त्याची राजधानी संगाळ का ? ”

“ मला ठाऊक नाही. ”

“ हा प्राचीन इतिहासाचा तास चालला आहे, येवढे तरी ठाऊक आहे का आपल्याला ? ”

“ छे ! मला ठाऊक नाही. ”

“ अगदी चापून नाही म्हणारे तुम्ही आहात तरी कोण कक्ष या तरी ! ”

“ महाराज सुट्टीत काम करत होतो मी. खिडकीच्या फुटलेल्या काचा वसवण्याचे काम आहे माझ्याकडे ! ”

२८

“ ताई, मी तुझ्याइतकी उंच आहे. ”

“ कुठे ? खांद्याला सुद्धा नाही लागत माझ्या ! ”

“ डोक्याकडून कशाला ? पायाकडून पाहा की ! ”

२९

“ आई, आज कुणीच खेळायला नव्हतं तेव्हा मी स्वतःच एक नवा खेळ खेळलो. ”

“ कसला रे ? ”

“ पोस्टमन झालो होतो मी आज. ”

“ पण पत्रं कुठली आणलीस ? ”

तुझ्या पेटीच्या तळात गुलाबी फितीत बांधलेल्या पत्रांचा गडा वेतला मी अन् आळीत प्रत्येक घरोघर एक एक वाढून आलो वघ ! ”

३०

गिन्हाईक : (हॉटेल नोकरास) अरे ए, माझ्या चहाच्या कपात काय पडले आहे ?

पोऱ्या : महाराज तुम्ही काय समजता ? साऱ्या किंडामुंग्यांची नावं मला पाठ येतात ?

३१

गिन्हाईक : (पोऱ्यास) अरे, काय हा चहा की कॉफी ? आणि त्याला तर रॉकेलचा वास मारतोय !

पोऱ्या : रॉकेलचा वास असेल तर मग नक्की चहाच तो ! कारण आमच्या कॉफीला टरपेणचा वास मारतो.

३२

(खाणावळीत)

“ आपण डॉ. बखले का ? ”

“ छे नाही ! ”

“ हो पण मी डॉ. बखले ! ”

“ मग असं काय विचारता ? ”

“ नाही, तुमच्या अंगात जो कोट आहे तो मी अंगातून जेवणापूर्वी काढून ठेवला होता. ”

३३

“ वाळ तुझं वय काय ? ” वाकावर पलीकडे वसलेल्या मुलाला म्हाताच्या रंगोपंतांनी विचारले.

“ आठ. ”

“ काय म्हणतोस ? आठ ? आणि अजून माझ्या छत्रीयेवढाही उंच नाहीस तू ! ”

“ काय वय आहे तुमच्या छत्रीच ? ”

३४

“ एका वाळाला हत्तिणीचं दूध पाजले नि एका आठवड्यात त्याचं वजन दहा किलो वाढले ! ”

“ काय म्हणता ? छट्ट ! शक्य नाही वाटत ! ”

“ हो हो ! अगदी खरं सांगतोय ? ”

“ मग सांगा तरी कसे घडले ते. शक्यच नाही मुळी ! ”

“ अहो ! ते वाळ हत्तीचं होतं ! ”

३५

“ आई, फलीवर केली आहेत ती वेऊ मी ? ” आनून आवाज.

“ हे ”-आई.

“ किंती वरं झाले हो म्हणालीस ते ! ”

“ का, इतकी भूक लागली आहे बाटत अगदी ? ”
“ नाही ग, मी ती कधीच स्वाल्पी आहेत ! ”

३६

गोपाळराव नि गोदूशाई या नवविषाहित जोडप्याने नुकतेच बिन्हाड थाटले होते. एक दिवशी सकाळी त्यांच्याकडे टपाळाने ३क पत्र आले. त्यात ‘कुलवधू’ नाटकाची १० रुपयेवाली दोन तिकिटे असून सोबत एक चिठ्ठी होती व तीत “कोणी पाठविली असतील ते ओळखा,” असे लिहिले होते. यावर चिठ्ठी कोणी पाठविली असेल याविषयी मोळया कुतूहलाने अंदाज करण्यात दोघांनी वरेच ढोके शिंगविळे. पण त्यांना नक्की काही ठरविता येईना. तिकिटे आलीच आहेत तेब्दा नाटक तर पाहून येऊ, म्हणून ती नाटकास गेली. नाटक सुटल्यावरही त्यांच्या मनात ‘कोणी पाठवली असतील वरं तिकिटे’ यासंबंधीच विचार येत होते आणि अखेर दोघे वरी येतात तो घर सताड उघडे नि सारे सामान कोणी तरी लंपास केलेले! दोविही चकित होऊन आसपास पाहू लागली; तोच तेथे पडलेली एक चिठ्ठी त्यांना मिळाली. तीत लिहिले होते—“आता तरी तुम्हाला कळले कोणी चिठ्ठी पाठविली ते ! ”

३७

“ पोरांनो, कुच्याकडे पाहून कसाली वेडीवाकडी तोडे करताय रे ? ”
“ आम्ही नाही. त्यानेच आरंभ केला आधी. मग काय आम्ही सोडू ! ”

३८

झकपक वेष केलेले एक गृहस्थ येऊन उद्यानातल्या एका बाकावर बसले. जवळच असणारा एक मुलगा एकसारखा आपल्याकडे च पाहात आहे हे लक्षात आल्यावर त्यांनी विचारले, “ का रे बाळ, इथे का उभा ? तुला खेळायला नाही जायने का मुलांच्यात ? ती वघ हाका मारताहेत तुला. ”

“ नाही जायचे ! ”

“ मोठं आश्र्वय आहे बुवा : लहान असून खेळायला जात नाही. सवंगडी वोलवत असतानासुद्धा ! जा-मजेत खेळ जा. इथे काय मजा आहे नुसते उमे राहण्यात ? ”

हसाल वरं का !

५७

“ मला दोन्ही मजा हव्या आहेत. तुम्ही उठण्याची बाट पाहतोय मी ! कारण आता इतक्यातच एक माणूस हे वाक रंगवून निवून गेला इथून ! ”

३९

“ तुम्हाला कुठे तरी भेटल्यासारखं बाटतं. ”
“ कुठे तरी असतोच मी जन्म झाल्यापासून ! ”

४०

“ संताजी घोरपडे यांनी केवढी प्रचंड कामगिरी केली. आजच्या घटकेला ते असते तर त्यांनी पुन्हा केवढं नाव मिळवलं असत. ”

“ खरं आहे. तीनशे वर्षांचा माणूस पाहायला गर्दी जमणारच ! ”

४१

गिन्हाईक : मालक चुक्रन माझं पाकीट घरी राहिलं ! मग आता काय करणार ?

मालक : हत्तेच्या ! एवढंच ना ? जाऊन वेऊन या घरून. तोवर तुमच्या नवे या भिंतीवर भी लिहून ठेवतो, “ आमक्याकडून इतके इतके येणे. ”

गिन्हाईक : छे ! छे ! लोकांनी ते पाहिलं तर माझी वेअब्र होईल ना !

मालक : छे ! त्याची कशाला काळजी ? तुमचा कोट काढून त्याच्या वरच्या विळ्याला ठेवा म्हणजे काम मिठलं !

४२

वंदू : (आईस) आई हा शिपाई कधी लडून मुलगा होता का ग ?

आई : होय, पण का रे ?

वंदू : मला एकदा पाण्यातला शिपाई पाहूचा आहे कसा असतो तो !

४३

वाळ : वावा, जुळा असतो तर मला दिलं तसंच दुसरं केळं त्याला दिलं असतंत का हो ? ”

वाप : हो.

बाळ : मग तुम्हाला ?

वाप : मला नसलेलं चालतं.

बाळ : मग वावा मी जुळा नाही एवढ्याच्चसाठी केवळ मला दुमरं केलं देणार नाही तुम्ही ?

४४

शिव्या देणाऱ्या एका माणसाला शिव्या खाणारा दुसरा म्हणाला, “हे पाहा, जरा लक्ष दे हं. कदाचित तुझा चेहरा माझ्या मुठीवर येऊन आदलेल !”

४५

“आई, हा चाकू बघ, मला रस्त्यात सापडला.”

“रस्त्यात ? कुणाचा चोरून नाही ना आणलास ?”

“आई, चोरेन कसा ? चल दाखवतो, अजून रस्त्यात शोधताहेत ते गृहस्थ आपला चाकू.”

४६

संपादक : हे पाहा, तुम्ही खिळे जुळवणारांचे काम करणार म्हणता तर इथे. ठीक. पण त्यासंबंधीची सर्व जवावदारी नीटिपणे ठाऊक आहे ना तुम्हाला ?

जुळणाऱ्या उमेदवार : अर्थात ! अगदी चांगल्या प्रकारे ! तुमच्या लेखात तुम्ही काही चुका केल्या आणि त्याचा ओरडा-बभ्रा झाला तर अगदी वाटेल तेव्हा माझ्या नावावर दडपून द्या ते ! मी चकार शब्दसुद्धा उलट बोलणार नाही !

४७

पोलिस (दिवा नसणाऱ्या दुचाकीस्वारास) : अहो महाराज, दिव्याचाचून जाता सरळ ! थांवा ! हं नाव सांगा पाहू तुमचं नि उद्या फरासखान्यात या सकाळी.

दुचाकीस्वार : द्यंकटमंडलेश्वरम् विस्पाक्षमोक्षगुण्डम् चामराजेद्र-स्तिरुवन्नमल्लाई.

पोलिस : जा वावा ! पुन्हा नको सापडू माझ्या तावडीत.

४८

“अमेरिकेतील न्यूयॉर्क या नगरात प्रयेक तासाला एक माणूस मोठारखाली सापडतो.” ते वाचून मोरभट उद्गारले, “अरेरे गरीव विचारा !”

४९

उपराने ‘प्रथमोपचार’ या विषयासाठी उन्हाळ्याच्या सुटीसाठी उघडलेल्या वर्गात आपले नाव प्रविष्ट केले. नियमाने ती वगळिला जाई. पंधरातीन वार ज्ञाल्यावर शिक्षण देणाऱ्या गृहस्थांनी, “कोणाला आतापर्यंत मी दिलेल्या ज्ञानाचा काही उपयोग झाला का ?” असा सहज प्रश्न केला, आणि त्याच क्षणी मोठ्या झटक्यात उभी राहून उषा सांगू लागली, “हो सर, मला फारच उपयोग झाला.”

“केव्हा ? कुठे ? कसा ? सांगा पाहू.”— शिक्षक.

“चारच दिवसांपूर्वी मी रस्त्याने जात असताना कोपन्यावर बळताना एक मोठर कळंडली आणि मोठाच अवघात झाला. त्यामुळे सारथ्याला खोक पडली, एकदीवांचे पाय मुरगळ्याले आणि एक तर जखमांनी घायाळ होऊन गेला.”

—उपरा

“वरं मग, तुम्ही काय केलं ? तुमच्या शिक्षणाचा उपयोग करायला तुम्हाला मोठी संधी मिळाली.”—शिक्षक.

“फारच मोठी; आणखी तुमची शिक्षणाची नेमकी उपयोगी पडली.”

“हं मग काय केलं सांगा पाहू ?”

“अहो, आपल्या नियमाप्रमाणे वागले मी. तुम्हीच संगितलं नव्हतं का, वेरी येते आहे असं बाटलं म्हणजे तात्काळ खाली वसावं नि गुडध्यात मान वालाची म्हणजे वेरी येत नाही. मी अगदी तसं केलं नि मला वेरी आलीच नाही.”—उपरा.

५०

“शाळेच्या चालकांनी उद्या सकाळपर्यंत आपले शब्द परत न घेतले तर मी शाळा सोडान जाईन.”

“का, असं ते म्हणाले तरी काय ?”

“ने म्हणाले तुला उद्या शाळा सोडावी लागेल याकरिता.”

५१

“ आमच्या वैद्याजवळ असे औषध आहे की, खांनी जखमा चटाचट वऱ्या होतात. एवाचा कुच्याची शेपूट तुटली नि त्या ठिकाणी ते लावले तर त्याला पुन्हा शेपूट येईल.”

“ हत् तिच्या ! आमच्या वैद्याने जर त्या तुटलेल्याला शेपटाला औषध लावले तर त्याला कुत्रा येईल ! ! ”

५२

एका लेखिकेने आपल्या दोन मैत्रींना जेवावयाला वोलाविले होते. बोलता योलता गोशी निवाल्या त्या वैली यजमानीणवाई म्हणाल्या, “ उमरखय्याम कसा काय वाटला हो तुहांला ? ”

त्यावर पहिल्या मैत्रीने उत्तर दिले, “ काही म्हणा पण उमरखय्यामपेक्षा मला रसगुल्लेच अधिक आवडतात.”

यानंतर विषय अधीर्च राहिला. घरी परतताना रस्यात दुसरी मैत्रीण पहिलीला म्हणाली, “ अग उमरखय्याम म्हणजे काय तुला समजलंच नाही आणि चापून उत्तर दिलंस की उमरखय्यामपेक्षा मला रसगुल्लेच अधिक आवडतात म्हणून ! आपल्याला माहीत नसेल त्या विषयात वोलू तरी नये आपण. अग उमरखय्याम हे गोड पक्वाच नाही वाई; तो एक गावयाचा राग आहे येवढं सुद्धा तुला समजूनये अं ! ”

५३

बंडूची आई ४ डक्षन मुसंबी विकत घेत होती. बंडू एकसारखा पाटीतल्या बोरांकडे टक लावून पाहात होता. ते पाहून फळवाला दुकानदार म्हणाला, “ घ्या की छोटे रावसाहेव बोरं हवं असली तर ! फुकट घ्या ! मी पैसे मागणार नाही त्याचे. घ्या मूठभर.” तरी बंडोपंत स्तब्धच होते नि फक्त मधूनच आई-कडे पाहात होते. दुकानदाराने दुसऱ्यांदा सांगितले, तिसऱ्यांदा सांगितले, शेवटी “ आईसाहेव नाही रागवावयाच्या ! ” म्हणत दुकानदाराने मूठभर वोरे बंडूच्या पिशवीत टाकिली. घरी येता येता आईने विचारले,

“ का रे प्रेत नव्हतास वोरं ? मी रागवेन असं वाटलं होय तुला ? ”

हसाल बरं का !

६१

“ तसं नाही आई. माझी मूठ किती लहान. तेव्हा म्हटल, वाकी कुणाच्याही मुठीत जास्त येतील. मग तू घातलीस तरी ठीकच. त्याने घातली तर काय लाठच झाला ! ”

५४

कमला नि विमला कमलाच्या घरी खेळत होत्या. घरी जायची वेल झाली तेव्हा एकदम पाऊस पाढू लागला. तेव्हा कमलाच्या आईने विमलला छत्री देऊ केली.

“ कशाला त्रास घेता कमाची आई ! ” विमल म्हणाली.

“ अग म्हणजे काय ! तुझी आई असती तर तिने कमासाठी हेच केलं असतं ! नाही का ? ”

“ तिचं कशाला ? तिने आणखीही केलं असतं ! ”

“ काय वाई ? ”

“ तिने कमला जेवायलाच ठेवून घेतलं असतं ! ”

५५

मुलगा : पोलिस, पोलिस. लवकर या ! माझ्या वावांशी अर्धा तास हा मारामारी करतोय माणूसू !

पोलिस : मग इतका वेळ का नाही ओरलास ?

मुलगा : इतका वेळ वावाच त्याला बुलकत होते. आता तो वर आला. एकच मिनिट झालं.

५६

मुंवईच्या विजेच्या पाळण्यात वसण्याचा अनुभव छोटी सिंधू सांगत होती, आपल्या खेड्यातल्या बालचमूला.

“ आमी त्या छोट्या खोलीत गेलो आणि दार लावल्यावर थोडा वेळ गेला नि वरचा मजला आपला खाली आला एकदम ! ”

५७

“ रामू, फडताळात मी दोन पेढे टेवळे होते नि आता एकच कसा आहे तिये ? ”

“ आई रागवेने काय ? रात्रीच्या अंधारात दुसरा सापडला नाही मला.”

५८

“ काय तु पाण्याच्या डबक्यात पडलास आणि या नव्या शिवलेल्या विजारीसकट ? ” आई वाळ्यास.

“ मला वेळच नाही ज्ञाला ग विजार वदलायला ! ” वाळ्या.

५९

फळवाला : आपल्या (टोपलीतील नारिंगांकडे टक लावून पाहणाऱ्या पोरास) काय रे लांबवण्याच यत्न चाललाय वाटते थोडीशी ?

मुलगा : नाही नाही, मन आवरायचा यत्न चाललाय त्यापासून !

६०

गुंडोपंत अगदी अलीकडेच खेडेगावी राहावयास आले होते. दोन दिवसांनी ते टपाल कचेरीत गेले नि आपले नाव सांगून त्या नावावर एखादे पत्र आले आहे काय ? म्हणून त्यांनी चौकटी केली.

“ हो, या नावाचे एक रजिस्टर पत्र आले आहे खरे. पण तुमची ओळख कदमी पटणार ? ”

“ हत् तिच्या त्याला हो काय ! ” असे म्हणत गुंडोपंतांनी आपल्या खिशातून आपले छायाचित्र (फोटो) वाढेर काढले नि पोस्टमास्टरांना दाखवून म्हटले.

“ काय, आता पठेल ना ओळख ? ”

वराच वेळ छायाचित्राकडे निरखून पाहून ‘मास्टर’ उद्गारले, “ हो तुम्हीच आहात नक्की ! हे ध्या आपलं पत्र ! ”

६१

“ तुम्ही ‘गद्ध्या गद्ध्या’ म्हटलेले मला दोनदा ऐकू आलं पण मी असं समजूना, की माझ्याशी त्याचा काही संवंध नाही म्हणून ? ”

“ भलतंच ! तुमच्यावाच्यून जगात इतर गद्दे लोक काय कमी आहेत असं वाटते ? ”

६२

वावा छोळ्या आशेची टकलगाडी फिरवीत होते.

हसाल वरं का !

६३

“ कशाला उगाच, ऐकलं का ? ” आतून आशेच्या आईचा आर्जवी आवाज आला.

“ काही नाही. आज मीच हिंडवणार आशेला. ” वावा गरजले. पुन्हा तासाभराने स्वैंपाकघरातून तोच आर्जवी स्वर आला.

“ जरा इकडे लक्ष देणार का ? ”

“ काय तुला म्हणायचं आहे तरी काय ? ”

“ गाडीत वाळ नाही, वाळाची भावली झोपवली आहे तिन ! ”

दोन अर्थीचे वाक्य :

वाक्य

- का शीतल-वाहिनी गंगा।
- काशीतल-वाहिनी गंगा।

अर्थ

- गंगा थंड पाण्याची नदी का ?
- काशीच्या काठावरून गंगा नदी वाहते.

○ ○ ○

‘काम चालू रस्ता वंद’ अशी पाटी काम चालू असताना लावलेली आपण पाहतो. मग काम वंद झाल्यावर ‘काम वंद रस्ता चालू’ अशी पाटी का नाही लावीत ?-द्या ना उत्तर !

○ ○ ○

काळ त्या पलीकडच्या गळीत नाचत माशे चालले होते. खरे वाटते ? आता पाचवा आणि सहावा शब्द जोडून वाचा.

○ ○ ○

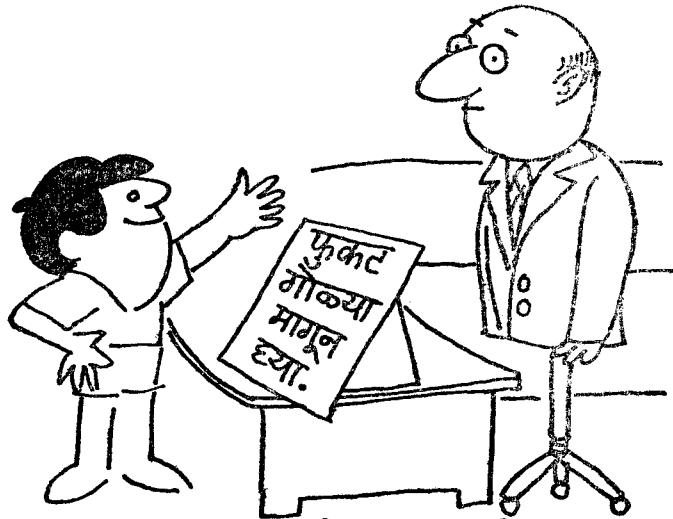
उसाला फळ का नसते ?

तो इतका गोड असतो की त्यातून अधिक गोड फळ त्याला येणेच शक्य नसते !

●

फसाल बरं का !

६५

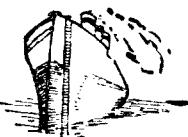
फसाल बरं का !

इमां धियं शिक्षमाणस्य देवं क्रतुं दत्तं वरुण संशिशाधि ।
अर्थ : हे वरुणदेवा, कर्मे करणारी माझी बुद्धी व ज्ञान तेजस्वी कर.

६१

(वेळ : अर्धे मिनिट

बंदरामध्ये एक मोठी आगनाव उभी आहे आणि त्या आगनावेच्या वरच्या मजल्यापासून खाली समुद्रात उतरण्यासाठी एका दोराची शिडी समुद्रात खोलपर्यंत सोडलेली आहे. या शिडीला वरच्या दोकांपासून खालपर्यंत एकूण ११० पायऱ्या असून प्रत्येक दोन लगतच्या पायऱ्यांमधील अंतर ३० सें. मी. आहे. सध्या पाणी जवळ जवळ संथ असून वरून ९१ वी पायरी वरोवर पाण्याच्या समपातळीत आहे आणि आता त्यानंतर नुकतीच भरती येण्यास आरंभ झाला आहे. भरतीमुळे प्रत्येक तासाला पाणी ४५ सें. मी. उंच चढते असे धगिले तर आता प्रश्न असा की वरून ८५ व्या पायरीला पाणी लागावयास एकूण किती तास लागतील ?

६२

एकद्वितीयांश आणि एकचतुर्थीश या दोन अपूर्णकांच्या मध्यावर कोणता अपूर्णीक येतो ते सांगा पाहू ?

६३

(वेळ : अर्धे मिनिट

‘महादेव वामन लिमये’ व ‘अनंत चारुदत्त टकले’ या दोन नावांचे वैशिष्ट्य तुम्हांला संगता येते का पहा !

६४

(वेळ : अर्धे मिनिट

माझ्याजवळील तिकिटांच्या पुस्तकात क्रमांक १७ पासून क्रमांक ३५ पर्यंतची तिकिटे आहेत; तर माझ्याजवळ एकूण किती तिकिटे आहेत ?

६५

(वेळ : प्रत्येकी अर्धे मिनिट

खाली दिलेल्या आकड्यांमध्ये अधिक, उणे, गुणिले वा भागिले ही चिन्हे पटापट मांडून तुम्हाला दोन्हीकडची मिळवणी करता येते का पाहा. वेळेकडे ध्यान असू या हूं मात्र ! पहिली ओळ उदाहरण म्हणून सोडवून दाखविली आहे.

$$(1) ३ + १ = ८ \div २$$

$$(2) १२ \div ३ = ५ \quad ४$$

$$(3) ६ \quad ४ = ३ \quad २$$

$$(4) \frac{३}{४} \div \frac{२}{३} = \frac{९}{४} \quad \frac{९}{४}$$

$$(5) ९ \quad ४ = २४ \quad \frac{३}{४}$$

$$(6) ७ \quad ५ = ४ \quad ३$$

$$(7) १७ \quad ९ = १८ \quad ८$$

$$(8) \frac{३}{४} \div \frac{२}{३} = \frac{९}{४} \quad \frac{९}{४}$$

$$(9) १६ \frac{३}{४} \div \frac{२}{३} = \frac{७२}{४} \quad \frac{७२}{४}$$

$$(10) १९ \quad ७ = \frac{९}{७} \quad \frac{४५}{७}$$

६६

(वेळ : दीड मिनिट

आमच्या शेजारी शिपाई लोकांची कवायत करण्याची चौरस आकाशाची एक जागा असून तिच्या चारी कोपन्यांत चार लहान लहान झोपडीवजा घरे निरनिराळ्या प्रकारचे सामान टेवण्यासाठी वांधिलेली होती. गेल्या महायुद्धाच्या काळात शिपायांच्या संखयेत आवश्यक ती वाढ केली गेल्यामुळे अर्थातच ते क्रीडांगण शिपायांच्या संचलनाला अपुरे पडू लागले. त्याकिंता शिपायांच्या मुख्याधिकाऱ्याने ते आहे त्याच चौरस आकाशाचे ठेवूनच मोठे करावे अशी आज्ञा केली.

“ मग आपली सामानाची घरे आपल्याला हलविली पाहिजेत. कारण ती मध्ये मध्ये येतील. त्याचून ते कसे शक्य आहे ? ” दुसऱ्या अधिकाऱ्याने चिन्चारले.

“ हो, हो, सामानाची घरे न हालविता सुद्धा ते शक्य आहे. थोडे दोके वापरा. ” मुख्याधिकारी उत्तरला.

दुसऱ्यम अधिकाऱ्याने जरासा चिन्चार केल्यावर त्याला सारे उमगले नि नेमके त्याप्रमाणे केले.

तर त्याने हे कसे घडवून आणिले असेल ?

६७

(वेळ : तीन मिनिटे

नऊ झाडे अशा प्रकारे लावायची आहेत की, त्यांपैकी चार झाडे आमच्या चौरस शेताच्या चार कोपन्यांत येतील आणि ज्या सरळ रेपेत प्रत्येकी तीन झाडे आहेत अशा एकूण दहा सरळ रेषा आम्हांला मोजिता येतील.

वाटते तितके सोपे नाही हे !

६८

(वेळ : एक मिनिट

माझ्या एकंदर देहाच्या मानाने माझे पोट खूपच मोठे आहे खरे, पण तरी सुद्धा मला खूप काम करता येते आणि माझ्यातली ‘ग’ची पीडा जर काही

फसाल बरं का !

६७

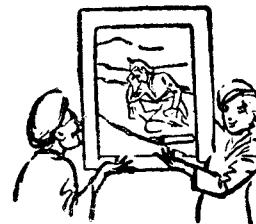
कारणाने तुम्हाला काटिता आली तर मी पक्षी होऊन आकाशात उडून जाईन. मग सांगता माझे नाव ?

६९

(वेळ : एक मिनिट

“ हे अर्जुनविषादाचे चित्र केवळ्याला देता ? ” एकाने पृच्छा केली.

“ त्याला सध्या आहे तीच चौकट हवी तर ५ रु. २५ येसे पडतील. ” दुकानदार उद्गारला.

“ मग असं करा. हेच चित्र तुम्हांला या चौकटीच्या अर्ध्या मोलाची चौकट आहेत्यात घालून साडेचार रुपयाला पडेल. मग काय देऊ ? ”

“ बरो नुसत्या चित्राचे मोल ? ”

“ आता तुम्ही काढा की रावसाहेब ” दुकानवार उत्तरला. तुम्हांला चटकन देता येईल उत्तर ?

७०

(वेळ : अंधे मिनिट

“ एखाद्याचे वेतन प्रथम दहा टक्क्यांनी वाढविले, आणि लगेच दहा टक्क्यांनी कमी केले, तर त्याच्या वेतनात काय फरक पडेल ? ” शिक्षकांनी चिन्चारले. मुलांच्यात तीन तट पडले उत्तरासंवंधी... तुम्ही कोणाची वाजू ध्याल ?

७१

(वेळ : एक मिनिट

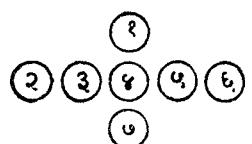
तीन गणितशास्त्रज्ञ फिरता फिरता एका माळावर आले. तेथे एका उघड्या लाकडी पिपात पाणी असलेले त्याच्या दृष्टीस पडले. लगेच एकाच्या डोक्यात प्रथम उभा राहिला की ‘हे पाणी किती असावे ? वरोवर अर्ध्या पिपाइतके की अध्याहून अधिक, की अध्याहून कमी ? ’ त्यांच्यापैकी कोणाही जबळ मोजण्यासाठी काठी, दोरी इत्यादी काहीच साधने नव्हती, तसेच पाण्याचे मोजमाप

करण्यास दुसरे भांडेही जवळपास नव्हते. पिपावर तेवढे '२० लिटर' असे मोळ्या अक्षरात लिहिलेले होते. पण योडा वेळ डोके चाल-विल्यानंतर त्यांना पाणी अर्धे, अधिक की अर्धाहूनही कमी याचा अचूक निर्णय करण्यात यश आले. तर त्यांनी ते कसे पाहिले. पिपाचे चित्र सोयत दिले आहेच.

७२

(वेळ : एक मिनिट

प्रस्तुत चित्रातील आकडे घातलेल्या चकत्या पुन्हा अशा प्रकारे बसवा की, उभी नि आडवी वेरीज सारखीच वैरील. फक्त दोनच चकत्या हलवावयाची मोकळीक आहे.

७३

(वेळ : दोन मिनिटे

ज्याच्या चारही वाजू बीस मीटर आहेत असे एक सुंदर उद्यान आहे परंतु त्याभोवती चारही वाजूना चार मीटर संदीचा खंदक आहे. पण अडचण अशी आहे की, -आमच्याजवळ दोन फळ्या आहेत. त्यांची लांवी प्रत्येकी केवळ चारच मीटर आहे. खंदकातून पोहून अलीकडे जावयाचे नाही. तसेच दोरी वा इतर अन्य साधनांनी फळ्या एकमेकांना वांधून लांब करू म्हटले तर तशीही शक्यता नाही. आसपास कसले अवजड दगडही नाहीत की ज्यांचा वजन म्हणून उपयोग करता वैरील. तसेच उद्यानाच्या आतील वाजूमधी कोणी माणूस नाही. असे असता आता आम्ही उद्यानात कसे जावे? वेळेकडे ध्यान असू द्या हं!

७४

(वेळ : दोन मिनिटे

शहरी वातावरणात वाढलेले वलवंतराव एकदा आपल्या खेडेगावी परत आले होते. साराच आराम, ना कामधाम असा प्रकार असल्याने त्यांना दिनांक-वाराचेही स्मरण राहिले नव्हते. सहज आठवण झाली म्हणून त्यांनी गावच्या

शाळाशिक्षकांना विचारले, "काय मास्तर, आज वार कोणता? शिक्षकांना आजच वलवंतरावांची जणू शिष्य म्हणून तपासणी करण्याची लहर आली. ते म्हणाले, "हे पाहा, कालच्या कालचा काल रविवारपासून जितका लांब होता तितकाच उद्याच्याच उद्याच उद्या रविवारपासून लांब आहे. मग शहरी शहाणपणात सरावलेले तुम्हीच सांगा आज कोणता वार आहे तो?" विचारे वलवंतराव! तुम्हाला त्यांना साहाय्य करण्याची इच्छा असेल तर आमची मुळी ना नाही.

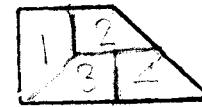
७५

(वेळ : एक मिनिट

अशी कोणती गोष्ट आहे की, जी दुसऱ्याला दिल्यामुळेच—ती दुसऱ्याला दिली असल्यामुळेच—तुम्हाला तिच्याकडे अधिक काळजीपूर्वक लक्ष पुरवावे लागते?

७६

(वेळ : तीन मिनिटे

या प्रकारच्या आकाराचे असे चार तुकडे करा की प्रत्येक भागाचा आकार मूळ शेतासारखाच असेल नि प्रत्येक भागाचे क्षेत्रफलही समान होईल.

७७

(वेळ : दोन मिनिटे

एक तीन आकळ्यांची संख्या आहे. त्या संख्येची उलट करून जर ती पहिल्या संख्येतून वजा केली तर उत्तर पुन्हा त्याच तीन आकळ्यांत येते तर या संख्या तुम्ही सांगू शकाल काय?

७८

(वेळ : एक मिनिट

एका सुताराने एक एकेरी दारावे कपाट करावयाला वेतले. कपाटाची वाहेरची चौकट, कप्पे इत्यादी सर्व सांगाडा तयार झाला. आता केवळ दार तेवढे करावयाचे वाकी राहिले, ते दुसऱ्या दिवशी करावयाचे ठरवून त्याने त्या दिवशी काम थांविले. दुसऱ्या दिवशी कामाची निकड योडी अधिक असल्याने तो भराभर काम उरकण्याच्या मागे लागला. साधारणपणे दाराच्या फळ्या जोडून

ते दार बहुतेक तयार झाल्यानंतर ते कपाटाला कसे काय वसते याचे अंदाजी माप पाहण्यासाठी त्याने कपाटाजवळ नेऊन लावून पाहिले. तेव्हा त्याच्या ध्यानी आले की दाराची उंची वरोवर आहे. परंतु रुंदीच्या मानाने ते खूपच मोठे झाले आहे. इकडे कामाची निकड त्याला स्वस्थ राहू देत नव्हतीच. त्यासुले झटकन त्याने ते करवत वेऊन कापले आणि पुनश्च कपाटाला नेऊन लावून पाहिले. पण हाय ! त्याला पुरतेणी समजून चुकले की, धाईधाईत कापताना ते दुर्दैवाने खूपच कमी कापले गेले आहे. 'आता काय करायचे ?' धाईधाईत कामाची नासाडी होण्याचा विचार डोकावून तो अधिकच चडफडला. परंतु थोड्या विचारांती त्याला एक कल्पना सुचली नि त्याप्रमाणे थोडी खटपट केल्यानंतर दार यथायोग्य वसविण्यात त्याला यश आले. तर त्याने ते कसे केले ?

७९

(वेळ : अर्धे मिनिट

दोन हात लांबीची मूर्ती दोन हात उंचीच्या कोनांड्यात मावते. तर चार हाताची मूर्ती टेवावयाला किती उंच कोनाडा हवा ?

८०

(वेळ : प्रत्येकी एक मिनिट

जिभेमुळे होणारे ज्ञान ध्या नि त्यात पायाची एक क्रिया मिळवा. आणि त्यापासून ढालगज अशा अर्थाचे विशेषण निर्माण करा. आता याचे उत्तर चव + चाल = चवचाल असे आहे. याप्रमाणे आता पुढील कोडी सोडवा.

(व) समुद्राच्या पोटात उत्तम होणारी एक मौल्यवान वस्तू ध्या आणि तीत झाडाचा परिणत अवस्थेत येणारा एक भाग ध्या नि त्यापासून मूर्खाची वडवड निर्माण करा.

(हु) तेरा पत्त्यांपैकी दोन पत्ते ध्या नि त्यापासून डावपेच निर्माण करा.

(रं) सुप्रसिद्ध देवाचे एक वाहन ध्या नि त्यात एक चारपाच प्राणी मिळवून एक वेअकली माणूस निर्माण करा.

(गी) एक बुम्हा माणूस ध्या नि त्याच्यातून खांत्र काढून वेऊन त्याच्याच नाकाजवळचा एक भाग निर्माण करा.

(क) मानेच्या वरच्या भागातील शरीराचा एक एक भाग ध्या आणि

फसाळ वर्ण का !

७१

खेड्यातील सरकारी नोकराचा व्यवसाय त्यात मिळवून फुकटची बडवड निर्माण करा.

(र) माणसाला त्रास देणारा एक छोटासा जीवजंतू ध्या आणि त्याच्यात मडके मिळवून पुरेशी बस्त्रे न पांधरणाऱ्यांचे एक विशेषण निर्माण करा.

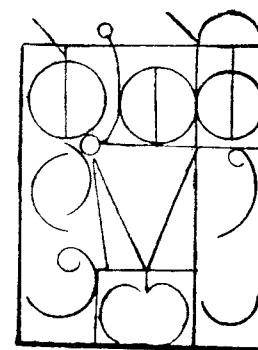
(म) तीव्र प्रकारची वेदना ध्या आणि तिच्यात टाकाऊ धाण अशा अर्थाचा शब्द मिळवून पाण्याचे एक भांडे निर्माण करा.

(पू) घोडेस्वाराला आवश्यक असणारी वस्तू ध्या नि तिच्यात समुद्राचा एक गुणधर्म मिळवून निश्चयोगी किंवा कुचकामी माणसे निर्माण करा.

(क) समुद्रात सापडणारी एक वस्तू ध्या नि तिची किंमत तीत मिळवून कपःपदार्थ निर्माण करा.

८१

(वेळ : दोन मिनिटे

८२

(वेळ : दोन मिनिटे

आकड्यांच्या जागी अक्षरे लिहून

(कव)^२ = ग घ क.

(खव)^२ = च ट च क असे असेल तर 'क ख च क' आणि 'क ख' यांचा गुणाकार तुम्हांला आकड्यांत सांगता येईल का ?

८३

(वेळ : एक मिनिट

पत्त्याचा जुगार खेळणारा एक गृहस्थ म्हणाला, "आजच्या खेळात मी

चाळीस पैसे गमावले. त्याएवजी चाळीस पैसे कमावले असते तर माझ्याजवळ आज बंदा रुपया झाला असता.” तर प्रस्तुत गृहस्थांची आजची खेळानंतरची शिळ्डक किती आहे?

८४ (वेळ : प्रत्येकी एक मिनिट

(अ) वापाला कैदेत टाकून गादी बळकावणाऱ्या हिंदुस्थानातील दोन राजांची उदाहरणे या. त्यांपैकी एक नाव पुराणांतरीने व दुसरे अलीकडील इतिहासातील असावे.

(आ) खालील गावांची जुनी नावे सांगता येतात का पाहा:-

वनारस; दौलतावाद, अहमदावाद, दिल्ली, हैदराबाद, अलाहाबाद, पाटणा, फक्तेपूरशिक्री.

(ई) खालीलपैकी कोणत्या कादंवऱ्या आहेत, कोणतो नाटके आहेत आणि कोणती कवितांची वा निवंधसंग्रहांची वा गोष्टीच्या संग्रहांची नावे आहेत ते स्पष्टपणे सांगा.

वंदे मातरम, कलंकशोभा, फुटकी तपेली, जंगलातील छाया, ईश्वराचा ग्रंथ, विकारविलसित, मूर्तिभंजन, वडाघात, लाकडी लक्ष्मी, तुरुंगाच्या दारात, विद्युतप्रकाश, कृतज्ञता, वे कुठार, अरे बाबा जाहिरात, ताजमहाल, घावरू नको, कोरडी करामत, शिमज्जिम, गाडी बदलली, चंद्रग्रहण, भाऊभाऊ, सांत्वन, हेमवंद्र, रोहिणी, कसे दिवस गेले, वहिनी, गोकुळचा चोर, सोन्याचा धूर, तक्षशिला, अवशेष, उमलती कळी, वाहव्यारे विद्रान.

(ऊ) ज्या म्हणीत ‘तोंड’ हा शब्द येतो अशा आठ म्हणी या.

(ए) पुढील प्राण्यांपैकी प्रत्येक मादीला एका वेताच्या वेळी किती पिले होतात ते सांगा.

मांजर, शैली, गाय, कुत्रा, डुक्कर, उंदीर, वेचर, ससा, गाढव, सिंह, माकड.

(ऐ) हिंदुस्थानातील चालू मुख्य दहा उपासनापंथ सांगा.

(ओ) शास्त्रानुसार असत्य भाषण केव्हा पाप ठरत नाही?

८५

(वेळ : अर्धे मिनिट

तुमच्याजवळ दोन सारख्याच्या मापाच्याच्या वाटल्या दिल्या, त्यांपैकी एकीत दूध भरले आहे नि दुसरीत दुधाची साय भरली आहे, तर वजनाने कोणती अधिक भरेल?

८६

(वेळ : अर्धे मिनिट

एखादे अंडे हातातून निसदून पुरते दोन मीटर अंतर खाली आल्यानंतरही तसेच अभेंग राहण्याची कधीतरी शक्यता आहे काय? हो, खालची भूमी चांगली टणक फरशीचीच आहे हे सांगावयाला विसरलोच.

८७

(वेळ : दोन मिनिटे

आगगाडीचा प्रवास करीत असताना अचानकपणे कोणी तरी ओळखीचे भेटले नाही असे कदाचितच घडते. शामरावांना असेच एकदा रामराव अचानकपणे भेटले. वरेच दिवसांत भेट नसल्याने साठून राहिलेले विषय बोलून संपले तरीही प्रवासातील काळ संपेना. बोलता बोलता सहज तिकिटावरून गप्पा निघाल्या त्या वेळी आपल्या तिकिटाकडे पाहून शामराव भृणाले, “माझा तिकिटाचा क्रमांक चारआकडी असून प्रत्येक पुढचा आकडा क्रमाने मागच्यापेक्षा उतरता आहे.” त्यावर रामरावांनी आपले तिकिट काढले व ते पाहूलागले आणि एकदम उत्तरले, “काय योगायोग पाहा? माझ्या तिकिटावर मात्र तेच चारही आकडे मागच्यापेक्षा क्रमाने चढते आहेत.” नंतर दोघांनी परस्परांची तिकिटे पाहाता आणखी एक गोष्ट आढळून आली की, दोघांच्या तिकिटांवरील आकड्यांची वेरीज करता त्यात ४, ४, ३, २, १ एवढेच आकडे आले. तर दोघांच्या तिकिटावर कोणते आणि कसकसे आकडे होते?

८८

(वेळ : एक मिनिट

१ जानेवारीपासून टपालाच्या काडीचा भाव १० पैसांऐवजी १५ पैसे होणार

आणि पाकिटाचा भाव ३० पैशांऐवजी ३५ पैसे होणार असे त्या खात्याने प्रकट केलेले वाचून गुंडोपंतांनी विचार केला की १ जानेवारीला आता केवळ एकच दिवसाचा अवधी आहे म्हणून पाकिटात होते नव्हते तेवढे पैसे देऊन त्यांनी काय मिळतील ती कांडे व पाकिटे विकत आणली. ती मोजून पाहता कांडे १९ भरली नि पाकिटे ११ भरली, तर त्यांचा त्यामुळे एकूण किती लाभ झाला?

८८

(वेळ : एक मिनिट

गंपूनानांचे आजोवा शके १८७२ मध्ये वारले आणि गंपूनाना त्यांच्या आजोवाच्या जन्मानंतर एकशेएकतीस वर्षीनी वारले आणि गंपूनाना नि आजोवा यांच्या वयाची वेरीज एकशेपाच वर्षे होत असली तर गंपूनाना जन्मले केव्हा?

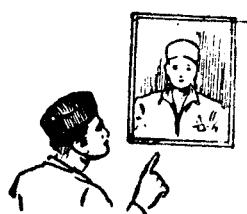
९०

(वेळ : एक मिनिट

एक मनुष्य दुसऱ्या एका माणसाच्या छायाचिन्त्राकडे पाहून म्हणतो :

वंधू वा भगिनी कोणी नसोनी एकही मला।

याचा पिता असे माझ्या पित्याचा पुत्र

कोड्यांची उत्तरे चुकणारांना दंड

ज्यांची कोड्यांची उत्तरे चुकली असतील त्यांनी खालील शिक्षांचा सोयीस्कर अनुभव घ्यावा अशी आम्ही भलावण करतो.

(१) कडू औषध प्यायल्यानंतर चर्येच्या जशा हालचाली होतील तशाप्रमाणे पाच वेळा तोंड करा.

महत्वाचे : जर नीट जमत नसेल तर कडू कारल्याचा किंवा अशर्करावगुंठित कोयनेलच्या गोळीचा तुकडा तोंडात टेवण्यास आमची मुळीसुद्धा ना नाही.

ब्रीद : आधी कडू मग गोड.

(२) डावा व उत्तरा हात समोर एकमेकांच्या विरुद्ध दिशेने गोलात किरवा. वरोवर अशा प्रकारे दोन मिनिटे किरविल्यावाचून सुटका नाही.

महत्वाचे : काहीच सांगण्यासारखे नाही.

ब्रीद : प्रयत्नांती परमेश्वर.

(३) दामुअण्णा मालवणकरांची सिनेमातील निरनिराळी कामे आठवून मुळीसुद्धा न हसता गंभीरपणा धारण करा.

महत्वाचे : स्वतःला आठवत नसल्यास सोवत्यांना आठवण करण्याची मोकळीक आहे. मात्र मुळीसुद्धा न हसणे हा भाग कसोशीने पाळला पाहिजे.

ब्रीद : हसणाराचे हसे होते चोहोकडे.

(४) आपण मोळ्या हौसेने आपल्याला उत्तम बाटणारा एखादा विनोद एखाद्याला सांगावा आणि त्याला त्याचे मुळीसुद्धा आकलन होऊ नव्ये म्हणजे जशी चर्या होईल त्याप्रमाणे करा.

महत्वाचे : स्वतःचे स्वतःच समजून घ्यावे.

ब्रीद : अरसिकेषु कवित्वनिवेदनम् । शिरसि मा लिख मा लिख मा लिख ।

●

असाच निर्मल सात्रिक आनंद आणखी हवा असल्यास 'बहुरंगी करमणूक' भाग १ व भाग ३ अवश्य वाचा.

तुम्हाला हे करता येईल का?

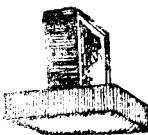
(१) पाण्यावर सुई तरंगवून दाखविता तुम्ही ?

(२) साध्या गवताच्या एका काढीने वाटली उचलून दाखविता तुम्ही ?

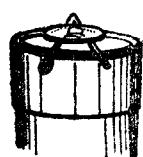

(३) सोबतच्या वाटलीत बुचातून दोरा ओवून एक गोटी सोडली आहे. ही गोटी वाटलीला वा दोन्याला हात न लाविता तोडून आत पाडता येईल तुम्हाला ?

(४) टेवळावर पातळ कागदाची एक लांब पट्टी करून त्यावर एक नाणे नाण्याच्या कडेवर आम्ही उमे करून ठेविले. हा कागद नाणे न पाडता तुम्हाला काढून वेता येईल ?

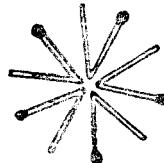

(५) काड्यापेटीतील कागदाचे घर काढून ते चित्रात दाखविल्याप्रमाणे वाहेरच्या खोक्यावर आम्ही ठेविले. आता फक्त खालच्या खोक्याला हात लांबून हे सारे गाडे जसेच्या तसेच तुम्हाला उलट करून ठेविता येईल ?

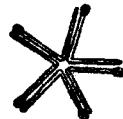

(६) लहान तोंडाची एक उभंटी घासलेटची नेहमीची वाटली आम्ही वेतली. तिच्या तोंडावर चित्रात दाखविल्याप्रमाणे एक आगकाढी आम्ही मधोमध वाकवून ठेविली आणि तीवर एक छोटे नाणे ठेविले. आता प्रश्न असा की वाटली, काढी किंवा नाणे याला स्पर्श न करता किंवा ऊंकर न मारता हे नाणे तुम्ही वाटलीत पाढू शकाल ?

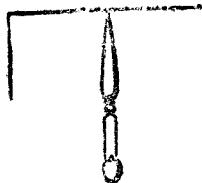
फसाल बर का !

(अ)

(आ)

तुमच्या मित्र मंडळींची करमणूक करण्यास या गमती उपयोगी पडतील, त्या कशा करावयाच्या ते खाली दिले आहे.

(१) टीपकागदाचा एक तुकडा ध्या. तो भांड्यातील पाण्यावर अलगद टाकावा नि मग त्यावर अगदी हळूच सुई टाकावी. थोड्या वेळाने टीपकागद तळाशी जाईल आणि सुई तशीच तरंगत राहील पाण्यावर.

(२) गवताची काढी वेऊन ती वाटलीत घालून चित्रात दाखविल्याप्रमाणे मोडून वळवावी, की त्या काढीने मग वाटली उचलली जाईल.

(३) सूर्यकिरण केंद्रित करणारे भिंग वेऊन त्याने वाटलीतील दोन्यावर ती किरणे केंद्रित करा, की थोड्याच्या वेळात दोरा तुदून पडेल.

(४) चित्रात दाखविल्याप्रमाणे कागदाची पट्टी टेवलाला समांतर धरून एकदम झटक्यासरशी ओढा की नागे तसेच राहून कागद तेवढा निवून वेईल.

(५) खालच्या खोक्याला हात लावून ते वर उचला आणि मग खालच्या खोक्याला खालच्या वाजूस तोड लावून श्वास आत ओढा आणि त्यामुळे वरच्या हवेच्या दावाने वरचे खोके खालच्याला चिकटल्यासांरखे होईल त्या वेळी श्वास तसाच ओढीत राहून चटकन सारे उलटे करा, म्हणजे वरचे खोके न पडता इच्छित कार्य साधेल.

(६) ज्या ठिकाणी काडी मोळून वाकविली आहे, त्या ठिकाणी एक पाण्याचा थेंव टाका, की हव्हहव्ह काडीतील कोन मोठा होत जाऊन चित्रात दाखविल्याप्रमाणे नागे आत पडेल. आवश्यक तर अधिक थेंव टाका.

(७) सर्व काड्यांच्या मध्यावर पाण्याचे दोन-चार थेंव टाका की 'आ' या आकृतीप्रमाणे आपोआप काड्या जवळ येतील.

(८) चाकूवर पाण्याचे दोन-चार थेंव सोडा, तो थेंव जेथे पडेल तेथेच चाकू पडेल.

कोगालाही कोठल्याही प्रसंगी भेट म्हणून देण्यास 'बहुरंगी करमणूक' याइतके दुसरे सुंदर पुस्तक नाही हे निश्चित !

आजी वाढीत होती नि मोरू जेवीत होता. आजीने बिचारले, "मोरू काय रे हवे?" मोरूला म्हणावयाचे होते, 'भाजी, आमटी'; पण उलटसुलट होऊन तो उत्तरला, 'आजी भामटी'

●

फसाल बरं का !

ये तु बुद्ध्या हि बलिनस्ते भवन्ति बलीयसः ।

—महाभारत १२।१५६।१३

अर्थ : बुद्धीने जे बलिष्ठ असतात तेच खरे वलवान !

९१

(वेळ : अर्धे मिनिट

एका डवक्यात वेडकांचे एक मोठे टोळके राहत होते. त्यांची एकूण संख्या त्रेसष्ठ होती. त्यांच्यात एक पुढारी होता आणि सारेजण त्याला 'राजा' वेढूक म्हणत. 'जसा राजा तशी प्रजा' या न्यायाने तो जसे करी त्याप्रमाणे इतर सर्वजण करीत. एक दिवस सर्वजण डवक्याच्या काठावर ऊन खावयाला येऊन पडले होते. थोड्या वेळाने 'राजा' वेडकाच्या मनात आले की आता परत पाण्यात जावे ज्ञाले ! तर मग त्यानंतर काठावर किती वेढूक शिळ्डक उरले असतील असे तुम्हांला वाटते ?

९२

(वेळ : दोन मिनिटे

खालील चित्रापैकी केवळ एकच काढी काढून टेवा नि उरलेल्या काढ्या घेऊन अशा प्रकारे मांडा की त्यासुले सहा सारख्या आकाराच्या आणि सारख्या मापाच्या आकृती होतील; पण प्रत्येक वाजूची लांबी एका काढीइतकी हवीच.

९३

(वेळ : एक मिनिट

पृथ्वीला किती गती आहेत ? नीट विचार करा हूँ !

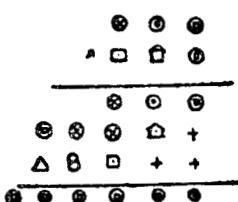
९४

(वेळ : दीड मिनिट

गोविंदराव गणपतरावांचे शंभर रूपये देणे लागत होते. एक महिन्याने त्यांनी त्यातले निम्मे रूपये दिले; आणि नंतर ते म्हणाले, “दर महिन्याला मी जेवढे देण्यापैकी उरतील त्याच्या निम्मे आणून देत जाईन.” गणपतरावांनी त्याला रुकार दिला. तर आता अंदाजे सांगा की गोविंदरावांचे देणे केवळ संपेल ? रक्कम विनाव्याजी दिलेली आहे.

९५

(वेळ : तीन मिनिटे

ह्या गुणाकारातील आकडे शोधून काढा पाहू.

९६

(वेळ : अर्धे मिनिट

वन्याच्या प्राण्यांना अंधारातही चांगले दिसते म्हणतात. खालील प्राण्यांना संपूर्ण अंधकारत कोणत्या क्रमाने अधिक चांगले दिसते ते सांगा : वटवाघूळ, चित्ता, शुबड, मांजर, चिचुंद्री.

फसाल वरं का !

९१

९६

(वेळ : एक मिनिट

‘गेल्या वर्षभर मी प्रामाणिकपणाने काम केले, आता मला आणखी दोन रुपये वेतनवाढ करा,’ अशा आपल्या कचेरीतील पट्टेवाल्याच्या मागणीस मामलेदार रावसाहेबांनी पुढीलप्रमाणे विनोदी उत्तर दिले—

“तू काम केलेस त्याचा थोडासा विचार करू. वर्षाचे दिवस इकडील पंचांगप्रमाणे धरले तरी ३६० असतात. आपल्या कचेरीची वेळ ११ ते ५ वाजेप्रैत, म्हणजे ६ तास. अर्थात सहा तास म्हणजे २४ तासांच्या दिवसाचा एक चतुर्थीश भाग झाला. म्हणजे खरोखरी $360 \times \frac{1}{4} = 90$ दिवसच काम केलेस, येवढे तर खरे ना ? प्रत्येक रविवारी तुला सुटी होतीच म्हणजे निदान कमीत कमी ५१ रविवार तरी कामाविना गेलेच. म्हणजे $90 - 51 = 39$ दिवस उरले. आता प्रत्येक शनिवारी कचेरी नेहमीच्या अर्धा वेळच असते म्हणून निदान कमीत कमी २५ दिवस तू काम केले नाहीसन. अर्थात $39 - 25 = 14$ दिवस उरले. यानंतर आपल्या देशात सार्वत्रिक सरकारामान्य सुट्टीचे असे रविवारव्यातिरिक्त २० दिवस आहेत; त्या दिवशी इतरांप्रमाणे तुलाही सुट्टी होतीच, म्हणजे याचा अर्थ तुला एक वर्षाचे वेतन काही काम न करताच मिळाले आणि वर ६ दिवसांचे पैसे दक्षिणा म्हणून मिळाले आहेत. तेव्हा पुनश्च वेतनवाढीची भाषा काढू नकोस. नाही तर ३६६ दिवसांचे तुला मिळालेले फुकटचे पैसे आम्ही उलट तुळ्याकडून वसूल करून घेऊ.

प्रस्तुत गोष्टीत विनोद असला तरी त्यात तर्कविसंगती कोठे आहे ते तुम्हास संगता येईल ?

९८

(वेळ : प्रत्येकी अर्धे मिनिट

पत्त्यांच्या डावात मुख्य रंग किती ? सांगा चटकन ! आता हेही सांगा की वाजारातून नुकत्याच आणलेल्या पत्त्यांच्या डावात एकके सोडून किती चित्रे असतात ?

१०१

(वेळ : अडीच मिनिटे

प्रत्येक सरात समान मोती असणारे असे १९१ सर घेतले. ते सर्व सर तोडून मोती एकत्र केले व प्रत्येकी ५०० मोत्यांचा एकेक सर करून पाहिला त्या वेळी फक्त एक मोती शिळक उरु लागला, तर पूर्वी सरांत मोती किती होते ?

१००

(वेळ : एक मिनिट

पाचातून पाच गेल्यानंतर दहा शिळक राहतात कसे ते सांगता येईल तुम्हाला ! यात अंकगणिताचा फारसा संबंध नाही.

१०१

(वेळ : दीड मिनिट

गणितातील कोठल्याही चिन्हांचा उपयोग करून तीन ३ चे आकडे अश प्रकारे लिहा की त्याचे उत्तर २० येईल.

१०२

(वेळ : दीड मिनिट

सोवतच्या चित्रात काही चूक आहे का ? पाहू तुमची निरीक्षणशक्ती किती तीक्ष्ण आहे ती !

१०३

(वेळ : अर्धे मिनिट

सूर्याला पृथ्वीप्रदक्षिणा करण्यास जो वेळ लागतो त्यावरून वेळेचे कोणते मापन ठरविले आहे ?

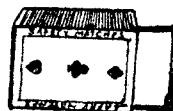
१०४

(वेळ : अर्धे मिनिट

सोवतच्या चित्रात दाखविल्याप्रमाणे एकेक काडी काड्यापेटीच्या दोन

कसाल बरं का !

८३

वाजूस बसवून त्यामध्ये आडवी एक काडी वसविली. आता प्रश्न असा की आडवी काडी जर नेमकी मध्यावर पेटविली तर (वरची की खालची) कोणती काडी प्रथम पेट वेहल ?

१०५

(वेळ : एक मिनिट

पाच मोळीवाले उसाची एक एक मोळी वेळन चालले होते. प्रत्येक उसाला आज बाजारात पन्नास पैसे भाव आहे असे त्यांना समजले होते. परंतु नगरामधील बाजाराच्या ठिकाणी जाऊन पोहोचण्यापूर्वी त्या सर्वाना एकंदर पाच चांक्यांतून जावे लागे आणि प्रत्येक चाँकीदाराला एका मोळीमार्गे एक ऊस देण्याचा प्रवात त्यांनाही पाळणे भाग होते. तर, आरंभी प्रत्येक मोळीत पाच ऊस होते, असे सांगितल्यानंतर उत्तर द्या, की त्या मोळीवाल्यांना बाजारात निदान तंवाळू खाण्याइतकी तरी प्राप्ती होण्याची शक्यता कोणत्या प्रकारे तुम्हाला वाटते का ?

१०६

(वेळ : दोन मिनिटे

२; १०; २१; ३६; ५५ या मालिकेतील पुढचे दोन आकडे सांगता येतील तुम्हाला ?

१०७

(वेळ : तीन मिनिटे

श्रीकारापासुनिया मकरापर्यंत वर्ण जे तेरा ।
जे राघवचरितांती ग्रथिले ते रामभक्त हो हरा ॥

श्रीमान् राजशिरोमणि दशरथ जो निजयशें वरा महित ।
द्विजसेवक यज्ञनिरत जनभयहर्ता धरा निकाम हित ॥

कविवर्यं मोरोपंतं यांच्या या कवितेत याच्या या म्हणण्याप्रमाणे तेरा अक्षरांचा मंत्र ओखला पाहू !

१०८

(वेळ : अर्धे मिनिट

गाई आणि कावळे यांची आमच्या गावी निरंतरची वसती आहे, आणि

गाई काढल्या तर नुसते कावळे उरतात; नि कावळे काढले तर नुसत्या गाई उरतात. आता आमच्या गावाचे नाव सांगता?

१०९

(वेळ : तीन मिनिटे

ज्याची जाडी ३/१०० मि. मी. आहे. असा एक लांबलचक कागद वेतला. प्रथम त्याची एकदा घडी केली. नंतर त्या घडी घातलेल्या कागदाची पुन्हा घडी केली. याप्रमाणे एकूण तीस वेळा घड्या घातल्या तर एकूण जाडी किती होईल. काही कल्पना करत येईल तुम्हाला?

११०

(वेळ : दोन मिनिटे

‘बहुरंगी करमणूक’ भाग १ मध्ये (एकशेसाठावे) नाण्याच्या वजनावरून परीक्षण करण्याचे एक कोडे आहे. त्याच कोड्याची अधिक सरस नि सुधारलेली आवृत्ती पुढील कोड्यात आढळेल. पाहा सुटते का!

आमच्याजवळ सारख्याच आकाराची नऊ नाणी आहेत, त्यांपैकी फक्त एक नाणे तेवढे इतरांपेक्षा वजनाने वेगळे आहे. अर्थात ते वजनाने इतरांपेक्षा हलके आहे की जड आहे हे मात्र सांगितलेले नाही. तुम्हाला याही खेपेस आम्ही एक उत्कृष्ट तराजू दिला की, ज्यामुळे नाण्याच्या वजनातील अती सूक्ष्म भेदही तुम्हांला कळून येऊ शकेल. तर आता सांगा की, तराजू केवळ तीनच वेळा उपयोगात आणावयाचा ही अट मान्य करून तुम्हाला त्या नऊ नाण्यात कोणते एक नाणे वजनाने वेगळे आढळते?

१११

(वेळ : दीड मिनिट

एका घरात दोन आजोवा, दोन आजी, तीन बाप, तीन आया, तीन मुलगे, तीन मुली, दोन सासवा, दोन सासरे, एक सून, दोन भाऊ नि दोन व्हिणी एवढी मंडळी राहतात. आणि ही संख्या मोजूली तर २६ होत असूनही त्या घरात केवळ दहा माणसे राहतात. कसे शक्य आहे हे?

११२

(वेळ : अर्धे मिनिट

सोडिला उंच मी बाण आकाशी दोरि ओढुनी।
वर्तमान पुढे त्याचे? काय ते सांगता कुणी? ||

फसाल वरं का!

८५

११३

(वेळ : दीड मिनिट

१ पायून ९ पर्यंतचे आकडे खालील तीन गटांत अशा प्रकारे लिहा की तिसरा गट पहिल्याच्या तिपटीने येईल. आणि मधला गट पहिल्या गटाच्या दुपटीने येईल. प्रत्येक आकडा एक वेळच वापरावयाचा आहे हे!

२	×	×
---	---	---

×	३	×
---	---	---

×	×	×
---	---	---

११४

(वेळ : अर्धे मिनिट

आतेमासेभाऊ म्हणजे कोण? कोणाचा कोण हे नाते नीट सुटे करून सांगता येईल का पाहा.

११५

(वेळ : अर्धे मिनिट

पुढील संख्या ओळीने लिहा. हे करा आरंभ : ‘वारा कोटी, वारा लक्ष, वारा हजार, वाराशे वारा.’ ज्ञाली लिहून? आता सांगा मोजून की ही संख्या एकूण किती आकडी होईल ते.

११६

(वेळ : दीड मिनिट

सोबतच्या चित्रावरून ते कशाचे आहे याचा काही वोध तुम्हाला होतो का? पाहा वरे!

११७

(वेळ : एक मिनिट

तांबडा म्हसोवा पण कागद खातो कोण?

११८

(वेळ : एक मिनिट

वाजारातून आम्ही एक सरवताची वाटली आणली वरची लाख खरवङ्गून

काटिल्यानंतर आता स्कूड्रायव्हरने बूच काढणार इतक्यात आमचा एक मित्र तेथे आला नि म्हणाला, “थांवा, आमची एक अट ऐका. बूच काढायचे नाही, मोडायचे नाही, तोडायचे नाही; कुरतडायचे नाही किंवा भोक पाडायचे नाही. तसेच बाटली मोडायची नाही किंवा काही निमित्त करून फोडायची नाही; आणि आतलेच सरवत प्यायचे. पाहू तुम्हाला येते का !” यावर आम्ही एक क्षणभर विचार केला आणि अवघ्या अर्ध्या मिनिटात व त्यांच्या म्हणण्या-प्रमाणे करून दाखविले, तर आम्ही ते कसे केले ?

११९

(वेळ : पाव मिनिट

जुनी गोष्ट आहे. एका ब्राह्मणाने अनेक वर्षे दूरदेशी एका नगरात राहून तीनशे सुवर्ण निष्क साठविले. इतकी पुंजी जवळ जमल्यानंतर तो परत स्वगृही निशाला. जाता जाता तो वारेत मुक्काम करण्यासाठी दुसऱ्या एका नगरात आला आणि तेथील उद्यानात त्याने रात्री झोप वेतली. दुर्देवाने रात्री निजताना शेजारीच असलेली नि आडाझुडपांनी आच्छादिली गेलेली विहीर त्यांच्या ध्यानात आली नाही; आणि रात्री झोपेत त्यांच्या कनवटी द्रव्याची पिशवी चुक्रून त्या विहिरीत पडली. सकाळी स्वच्छ उजाडले नि तो पुनश्च मार्गस्थ होणार तोच त्यांच्या ती गोष्ट लक्षात आली नि तो मोळ्याने शोक करू लागला आणि शेवटी तर त्याच विहिरीत उडी टाकून जीव देण्याच्या गोष्टी वडवड्ह लागला. तेव्हा लोकांनी त्याला अडविले. त्यानंतर जमावातील एका उत्साही माणसाने त्याला म्हटले, “समजा, तुझे द्रव्य मी काढून दिले तर तू मला काय देशील ?” त्यावर ती विहीर पडीक नि त्यात उतरणे अशक्य हे समजून चुकलेला ब्राह्मण त्याला म्हणाला, “भल्या गृहस्था, का माझ्या दुःखावर डागण्या देतो आहेस ! नको मला अधिक छक्कूस !” त्यावर त्या माणसाने उत्तर दिले, “समजा, तुझे पैसे मी तुला परत मिळवून दिलेच तर मला काय देशील ?” ब्राह्मण निराशा आणि दुःख यात चूर असल्यामुळे त्यांच्या विचारण्याकडे त्यांने फारसे लक्ष्य नव्हते. परंतु त्या माणसाने पुनः पुन्हा प्रपादून विचारिल्यानंतर तो दुःखात चूर असतानाच म्हणाला, “अरे वावा, अशा या असहाय्य स्थितीत माझी सत्ता त्या धनावर कुठे उरली आहे ? आता आणखी मला का त्रास देतोस ? धनाची आशा मी सोडलीच आहे. ते पुनश्च माझ्या हाती लागणे

फसाल वर का !

८७

शक्यन नाही. तेव्हा तू जर ते काढलेस चुक्रून-माक्रून, तर तुला हवे ते मला दे, जा वावा ! आता नको आणखी त्रास देऊ.” योगायोग म्हणा कर्मधर्मसंयोग म्हणा पण तो दुसरा माणूस साहस करून विहिरीत उतरला नि पिशवी सुर्दवाने त्यांच्या हाती लागली. ती वर काढून आणल्यावर त्या साहसिकाने केवळ दोन नाणी काढून ब्राह्मणांच्या हातावर टेविली आणि सांगितले, “हे पाहा, आमच्या या नगरात अत्यंत प्रामाणिकता आहे. येथे सारा कारभार वचननिष्ठ चालतो. तू माझ्या इच्छेवर त्या धनाची वाटणी सोडली आपणाहून, तेव्हा आता तुला दोनच सुवर्णमुद्रांवर समाधान मानणे भाग आहे.”

इतक्या परिश्रमाने मिळविलेले धन फुकट एखादा वेऊन चाललेला पाहून ब्राह्मण व्याकुळ होऊन ऊर बडवू लागला. शेवटी हो-ना करता करता ही गोष्ट नगराच्या न्यायाधीशाकडे गेली. न्यायाधीशाने दोघांचे म्हणणे ऐकून वेऊन शेवटी न्यायाविरुद्ध न जाता असा निर्णय दिला की, “साहसिकाला दोन नि ब्राह्मणाला दोनशे अछथाण्णव निष्क यावे” तर त्याने हे न्यायाविरुद्ध नि वचननिष्ठविरुद्ध न जाता कसे केले ?

(वेळ : भरपूर

१२०

डोळे असून पाहता येत नाही, कान असून ऐकता येत नाही, तोड असून खाता येत नाही, पाय असून चालता येत नाही आणि तरीसुद्धा तो मुंवईच्या राजावाई टॉवरइतकी उडी मारू शकतो असा प्राणी कोण हे तुम्हांला सांगता येईल ?

कोळ्यांची उत्तरे चुकणारांना दंड

ज्यांची कोळ्यांची उत्तरे चुकली असतील त्यांनी खालील शिक्षांचा सोईस्कर अनुभव घ्यावा अशी आम्ही भलावण करतो.

(१) समोरच्या काल्यनिक माणसावर, मारामारी करताना, सर्व ठिकाणी चौकेर मारा करा.

महस्त्वाचे : वेभान होऊन वाटेल तसे रड्डे मारण्यास हरकत नाही कशाची.

त्रीद : ठोशास ठोसा !

(२) दहा वेळा लागोपाठ जांभया द्या. चुटक्या वाजवून हूं !

महस्त्वाचे : जांभई पुरी होण्यास तोंड मिटावे लागते हे विसरू नका.

ब्रीद : मुखस्नायूच्या व्यायामाची महती.

(३) दारू पिऊन वरलणाऱ्या माणसासारखे वरक्खून पाच मिनिटे अंग-विक्षेप करा.

महस्त्वाचे : कक्त पाचच मिनिटे वरलायचे आहे वरं का.

ब्रीद : थोड्यात गोडी.

(४) आपल्या प्रियतम माणसाशी दोन मिनिटे काल्पनिक संभाषण करा. शर्थात सर्वदेखत !

महस्त्वाचे ब्रीद : प्रेम लाभे प्रेमलाला !

वंध्यासुते द्रव्य आणून | भीष्मकन्या मारुतीस दंडन | गंधर्वनगरीचे वन्हाडीं आणून | लग्न कोणे लाचिले ॥१६॥ वाञ्याचा मंडप शिवून | सिकतादोरे वांचिला आवक्खून | शुक्लिकारजताचे पात्र करून | खपुष्टे कोणी भरियेलीं ॥१७॥ कासवीचे घालुनी श्रृत | मृगजल्लीचे मीन पाजळती पोत | ते चरणीं नूपुरे वांधोनी नाचत | जन्मांध पाहत वैसले ॥१८॥ अदिकर्णीची कुंडले हिरोनी | चित्रीचे चोर आले वेवोनी | हा प्रपंच लटिका मुळीहूनी | तो साच कैचा जाणावा ॥१९॥

—श्रीधरकृत ‘शिवलीलामृत’ : अध्याय ७.

नामांकित जेवणावळ

(खाशांचा सुग्रास नि स्वादिष्ट भोजनाचा पुढील वेत वाचीत असता ‘खरं सांगा तोंडाला पाणी सुटल ?’ असा प्रश्न विचारणे मला वाटे अस्थानी नाही होणार ? ० ० ०)

(चाल : कटाव)

अवर्णनीय परि वर्णायाची | पंगत थाटाची खाशांची | सुरेख रांगोळ्या त्यामधुनी | भरले रंगहि शोभति खुलुनी | सुडौल ताटे विलसति त्यांतुनी | पळरस भरले सर्व वहुगुणी | लेह, पेश, चोळ्य ते पदार्थ | भक्ष्य, भोज्य, खाच जे प्रसिद्ध | स्वच्छ शुभ्रशा लवणाजवळी | विराजली ती लिंवे पिवळी | नटल्या सोज्बळ भिजल्या डाळी | एक वाटली, एक मोकळी | एक वाटुनी खमंग तळिली | अद्भुत त्या स्वादाचि नव्हाळी | त्याशेजारी करिती गर्दी | खमंग रुचकर किती लोणची | सर्वांची जी वहु आवडती | आंवट खारट तिखट तुरट ती | कोशिविर वहु हिरवी चटणी | मेतकूट डोकवे मधुनी | रुचि सकळाची आंब्यावरती | म्हणूनि रायती गोड मधुर ती | छान मसालेदार भरीते | कडक मोहरी फटका देते | पापड पापडि कुरड्या वडे | प्रकार नाना, गोड घारगे | तळळी नुकती ताजी ताजी | अप्रतीम चवदारशी भजी | तेद्या भाज्या आमद्या उसळी | होति कारली, सुरण तळेली | चुका, पडवळी, अळु, घोसाळी | फणस कोवळा, चक्रि भोपळा | भात सालिचा आवेमाद्यार | नुदुल शुभ्रसा दाणेदार |

मुगंध व्रमघम सुटे सुंदर । दरवळतोही अती दूरवर ।
 प्रसन्न होई त्याने अंतर । क्षुधा प्रदीप्ते उत्तम सत्वर ।
 शोभित केला घट वराने । हयंगवीने भरली द्रोणे ।
 नाजुक पोळ्या पुन्या परोळ्या । पुरणे परिपूर्ण पोळिया ।
 बुंदी मोतीचूर-चाचणी । दर्या वेसन खाइ न कोणी ।
 घट दुधाच्या क्षीर धारिया । स्वादिष्ट बहु त्या चाखाया ।
 कटी आमट्या तन्हेतहेच्या । मिटक्या मारित भुरके घ्याया ।
 सफेत फेणी, तशा शेवया । करंजि ताजी उन्हून खाया ।
 जिल्यां केशरी वरधर भारी । आग्रह करूनी वाढत सारी ।
 दाविति बोटे कुणी शेजारी । म्हणती खाणारा हा जवरी ।
 आग्रह करूनी वाढत सारी । लाजु नका हो निजा दुपारी ।
 श्रीखंडाची आली स्वारी । काय करावे पडत विचारी ।
 पोटी जागा नाहिं राहिली । परि जिव्हेच्या आग्रहि पडली ।
 खाणारे ते सारे थकले । परी पदार्थहि नाही सरले ।
 मांडे धीवर दुधिया आले । थोडे थोडे म्हणता झाले ।
 पोट नगान्याहूनी फुगले । धोतर ढीले करणे आले ॥

मोरु मोगरेची मुक्काफळे

‘ह. भ. प.’ म्हणजे काय म्हणाल तर—‘हरभरे भरडण्यात पटाईत’
 (हरिभक्तिपरायण)

‘दे. भ.’ म्हणजे काय म्हणाल तर—‘देवडीवरचा भय्या.’ (देशभक्त)
 ‘वा. वि.’ म्हणजे काय म्हणाल तर—‘वाटेवरचा विमा एजंट.)
 (वाळायविशारद)

‘आ. वि.’ म्हणजे काय म्हणाल तर—‘आगगाडीतील विक्रेता’ किंवा
 ‘आडमुंट विक्षिपराव.’ (आयुर्वेद विशारद)
 ‘ध. वी.’ म्हणजे काय म्हणाल तर—‘धरमतरचे वीटवाळे’ किंवा
 , धरमसुसळे वितंडवारी.’ (धर्मवीर)

अक्कल की शक्कल ?

शक्कलवाज शब्दकोश

अंदाजपत्रक : पैसा खर्च आल्यानंतर चिंता करावयाची सोळून आधीच चिंता करावयाचा प्रकार.

एवीतेवी जो खर्च होऊन जाणार त्या पैशासंबंधी करावयाची रिकामी कटकट.

प्रौढ : दोन्ही टोकांना वाढावयाचे सोळून जो मधोमध वाढू लागतो तो.

उपदेश : नेहमीच्या व्यवहारात घेणे सोपे नि देणे अवघड;—या ठिकाणी देणे सोपे नि घेणे अवघड.

नट : ज्या माणसाला स्वतः सोळून वाकी सारे होण्याची मोकळीक असते तो.

पोरकट खेळ : स्वतःवर हार खाण्याचा प्रसंग आला की, कोठलाही खेळ तत्क्षणीच पोरकट खेळ बनतो.

मुत्सद्वीपणा : मोळ्यांचे खोटे बोलणे.

दोस्त : आंतरराष्ट्रीय राजकारणात दोन चोर आपले हात एकमेकांच्या विशात इकेत स्वोलवर बुसवितात की त्यांपैकी एकेकाला सुटे-पणाने तिसऱ्याला लुवाडणे अशक्य होते तो नमुना.

न्हावी : जो सारखा बोलतो नि अधूनमधून हात चालवितो.

शाळेचा पोन्या : ज्याला शाळेचे चेंडू हरविता येतात नि ते फक्त पुन्हा त्यालाच मापडणे शक्य असते.

दिवाळी : मागचा पुढचा समाचार ध्यावयाचा असतो अशी वेळ.

शहाणण : एखादी गोष्ट करून गेल्यानंतर ती न करण्याची रुखरुख.

गर्व : पोपण न मिळाले तरी वाढतच जाणारी गोष्ट.

आशा : हाड्क पाहिल्यानंतर कुम्हाच्या शेपटीत चालणारी चलवळ.

शेजारी : तुमच्या स्वतःपेक्षाही ज्याला तुमच्या अधिक गोर्धनीची खडानखडा माहिती असते तो.

अनुभव : सभ्य शब्दात मांडलेल्या आपल्या चुका.

मोह : जो आवरला तर आपण सुखी होतो नि न आवरला तर त्याहून सुखी होतो.

वक्तुव्य : क्षणा दो-क्षणात सांगून संपणारी कल्पना दोन तास घोळविणे.

निराशावादी (रड्या) : दुःखात आणि क्लेशात पडला म्हणजे जो सुखी होतो.

समांतर रेषा : ज्या रेषा कितीही लांव जात चालल्या तरी एकमेकीजवळ येत नाहीत.

देशभक्त : जो देशावर प्रेम करतो नि त्याच्या मोबदल्यात आपले घर भरतो.

तत्त्वज्ञानी : मांडे खावयाला न मिळाले तर त्यांचा पोकळपणा तेवढा ध्यानात आणून जो खंत करीत नाही.

वक्तशीरपणा : दुसऱ्याला किती उशीर होईल हे जाणून फक्त त्या आधी काही वैल उपस्थित राहणे.

अनिश्चितता : सत्याला इच्छा नसताना चुक्रन वाट देणे.

मासे पकडावयाच्या गळाची काठी : जिन्या एका टोकाला एक मूर्ख असतो नि दुसऱ्या टोकाला दुसरा मूर्ख असती.

मासे पकडावयाचे जाळे : भोके भोके ध्यावयाची नि नुस्ती दोरीच्या गाठीनी वांधावयाची.

जवावदारी : “ जवावदारी म्हणजे काय ” असे लोळ्या शिनूला विचारता त्याने उत्तर दिले, “ समजा माझ्या विजारीला फक्त दोन गुंळ्या आहेत नि त्यांपैकी एक तुटली तर मग आता सारी जवावदारी दुसऱ्या गुंडीवर आली. ”

○

○

○

कोणत्याही दिनांकाचा वार ओळखणे

कोणत्याही जन्मदिनांकाचा किंवा दुसऱ्या कोठल्या दिनांकाचा (तारखेचा) वार ओळखण्याची एक सोपी पद्धत आहे. तीमुळे तुमच्या मित्रमंडळींना चकित करण्यात तुम्ही यशस्वी व्हाल.

हे गणित करण्यापूर्वी तुम्हाला काही आकडे स्मरणात ठेवावे लागतील. तेवढे ठेवलेत की वाटेल त्या क्षणी तुम्ही कोणत्याही दिनांकाचा वार सांगू शकाल. हे आकडे योगप्रमाणे :

जाने. २३; फेब्रु. ३; मार्च २०; एप्रिल ०; मे २४; जून ४; जुलै ०; ऑगस्ट ८; सप्टेंबर १६; ऑक्टो. १२; नोव्हे. २०; डिसेंबर १६. कोणत्याही पद्धतीने हे आकडे ध्यानात ठेवावे.

एप्रिल्ला व जुलैला शून्य आहे; सप्टेंबर व डिसेंबर या जोडीला १६ आणि मे ला २४ आहे. आता उरले सहा महिने. पैकी जून, ऑगस्ट आणि ऑक्टोबर यांना प्रत्येकी ४, ८, १२, असा चारचा चढता पाढा आहे. फेब्रु. ला ३ आहे. मार्चला २० आहे आणि या दोहांची वेरीज २३ हा जानेवारीला आहे.

एकदा हे आकडे तुमच्या स्मरणात राहिले म्हणजे मग काम फारच थोडे. ज्या वर्षाचा सन असेल त्यात जो महिना असेल त्या महिन्याचा आकडा मिळवावा. त्यानंतर त्या आकड्यात पुन्हा त्या आकड्याला चारने भागून जो भागाकार येईल तो मिळवावा. त्यानंतर त्याकून एक उणा करून आलेल्या आकड्याला सातने भागावे; आणि जी वाकी उरेल ती रविवार हा एक धरून त्याप्रमाणे मोजावी म्हणजे जो वार येतो तो त्या महिन्याच्या पहिल्या तारखेचा वार असतो. त्यानंतर त्या महिन्यातील इतर दिनांकाचे वार सहजच सात सातने सोङ्गन मोजता येतील. कारण प्रत्येक सात दिवसांनी पुन्हा तोच वार येतो. आपण एक उदाहरण येतले, म्हणजे हे नीट कठेल.

समजा, आपल्याला १४ जानेवारी १९४८ ला कोणता वार आहे तो काढावयाचा आहे.

१९४८ + २३ (जानेवारीकरिता) = १९७१

१९७१ भागिले चार म्हणजे भागाकार ४९२ आला. (या ठिकाणी जी वाकी उरेल तिचा काहीही संवंध नसल्याने ती सोडून आवी.) (१९७१ + ४९२) - १ = २४६२.

आता २४६२ ला सातने भागले म्हणजे भागाकार ३५१ येऊन वाकी पाच उरते. म्हणजे रविवार एक याप्रमाणे पाचव्या आकड्याला गुरुवार येतो. म्हणजे जानेवारी १९४८ च्या १ दिनांकाला गुरुवार येतो. अर्थात १ + ७ = ८ तारखेलाही गुरुवार येतो. म्हणजे १४ तारखेला बुधवार येतो.

याप्रमाणे कोणत्याही दिनांकाचा वार अन्नकू काढता येतो. ताळ्यासाठी आपल्या जन्मदिनांकाचा वार काढून पाहा.

○ ○ ○

पाहुण्यांच्या त्रासावर उपाययोजना

पाहुण्यांचा त्रास चुकवायचा असेल तर दारावर खडखड झाले की कोटीपी चटवून दार उघडावे. आपल्याला या माणसाला टाळावयाचे असेल तो जर दिसेल तर म्हणावे, “कृपा करून पुन्हा केव्हा तरी याल का ? जरा कामाला निघालोय मी.” आणि समजा आपल्याला हवे असणारे माणूस आले तर म्हणावे, “ओ ! हो ! या की ! मी हा आता वाहेऱून आलो इतकंच ! ” दोन चार वेळा अशा प्रकारे टाळलेला माणूस जर म्हणेल की, “मी येतो त्या प्रत्येक वेळीच नेमके तुम्ही कसे वाहेर जात असता ? ” तर त्यास उत्तर यावे, “ हा योगायोग ! तुमचा आमचा भेटीचा योगाच येत नाही त्याला काय करणार ? ” त्यानंतर आपण ज्याला टाळतो तो माणूस जर मुहाम वेळ ठरवून आपणाकडे येईल तर मग फारच सोपे काम. नेमके त्या वेळी वाहेर जावे ! पुनरच तो भेटला की “ माझी वेळेच्या संवंधाने काही तरी चुकीची समजूत झाली हूं, ” आणि त्यातून्ही नेंगटपणा करून तो पुनरच भेटीची वेळ ठरवून जाईल तर त्या ठरलेल्या वेळी नेमके पुन्हा वाहेर जावे नि त्याला निण्ठो ठेवावी की “ काही अपरिद्यायी कारणाने मला वाहेर जावे लागते आहे. माफ करा ! ” इतक्या उपरही तुम्हाला त्याने नाठलेच तर मात्र तो ऐकवील ते सारे ऐकणे भाग आहे तुम्हाला ! ”

चुकूनमुद्धा चुकू नका हं मात्र !

कोणालाही म्हणावे की, ‘आम्ही तुम्हाला सात प्रश्न विचारतो, त्यांची फक्त चुकीची उत्तरे तुम्ही यावयाची. ’ यावर उत्तर येईल ‘हत तिच्या, मग त्यात काय आहे ! ’ त्यावर आपण म्हणावे, ‘छेः त्यात अवघड काहीच नाही. पण चुकून चुकू नका मात्र म्हणजे झाले ! आमची अट इतकीच, की आम्ही जो प्रश्न विचारू त्या भागातले मात्र उत्तर तुम्ही यावयास हवे. उदाहरणार्थ, ‘शिवाजीमहाराज केव्हा जन्मले ? ’ असा प्रश्न जर आम्ही विचारला तर त्याला उत्तर म्हणून काही तरी सनच तुम्ही सांगावयाला हवा. मग तो वाटेल तो चुकीचा संगा किंवा ‘या भिंतीला रंग कसला आहे’ असे विचारले, तर रंगपैकीच पण चुकीचे उत्तर यावयास हवे; किंवा संख्येपैकी विचारले तर उत्तर चुकीचे पण संख्येपैकीच यावयाला हवे. ’

या प्रकारे पूर्वतयारी आल्यानंतर म्हणावे, ‘पाहा हं, फक्त सातच प्रश्न. त्यात चुकायचे नाही म्हणजे झाले ! करू आरंभ ? ’ आणि नंतर आरंभ करावा.

‘स्वराज्याची मुहूर्तमेंद्र शिवाजीराजांनी कधी रोविली ? ’ उत्तर येईल काही तरी समजा- ‘१९४८. ’

त्यानंतर दुसरा प्रश्न विचाराचा, ‘तुम्ही राहता ते घर कुणाचे ? उत्तर देणारा सांगेल ‘मेहेंदळयांचे.’ ‘ठीक’ म्हणून तिसरा प्रश्न विचाराचा. ‘तुम्हाला किती डोळे नाही आहेत ? ’ काहीही उत्तर चालते असे समजून उत्तर येईल ‘पाच’ (समजा); परंतु मैंज अशी की या प्रश्नाचे उत्तर त्याने दिलेले ‘पाच’ हे उत्तर वरोवर आहे. कारण या प्रश्नाचे एकच आणि ते म्हणजे ‘दोन डोळे नाही आहेत’ असे आणि मग म्हणावे ‘अहो, तुम्ही पाच हे उत्तर वरोवर दिलेत. ’ मग त्याच्या ध्यानात येईल की आपण चुकून चुकलो म्हणून ! उत्तर देणारा चुकला की म्हणावे, ‘वरं आता चुकू नका हं, पुन्हा सात प्रश्न विचारतो. ’ पुन्हा वर सांगितल्याप्रमाणे कोणतेही प्रश्न स्वतः बनवून विचारता येतील. फक्त शेवटी यादी आहे. त्यांपैकी अडकवणारा निवडक प्रश्न पुन्हा तिसरा किंवा चौथा याळून विचाराचा. उत्तर देणारा फसला तर टीकच. पुन्हा

वजावून सांगावे, 'आता तरी चुक्र नका हं !' समजा; या वेळी तो फसला नाही तर मग सहज आपण विसरल्यासारखे भासवून म्हणावे, 'खरंच किती सात विचारायचेत नाही का ?' त्यावर तो उत्तर देईल 'हो' मग म्हणावे 'किती ज्ञाले विचारून ?' तो उत्तर देईल 'चार.' पुन्हा विचारावे आता फक्त तीनच राहिले नाही का ? तो म्हणेल 'हो.' एवढेच ज्ञाले की त्याला म्हणावे, 'पाहा या तीनही प्रश्नांची उत्तरे तुम्ही वरोवर दिलीत ! चुक्रून का होईना पण चुक्लात पुन्हा !' एखादा वहादर जर याही ठिकाणी पुरुन उरतो आहे असे वाढू लागले तर त्याला विचारावे, 'तुमचे नाव तुम्ही नि आमचे नाव आम्ही यात गाढव कोण ?' तो जर उत्तर देईल, 'कुणीच नाही,' तर म्हणावे 'पाहा वरोवर उत्तर दिलेत.' तो जर उत्तर देईल, 'आम्ही' तर म्हणावे, 'अहो जो स्वतःलाच आम्ही गाढव म्हणतो तो खरंच गाढव असला पाहिजे, म्हणजे तुम्ही उत्तर वरोवरच दिलेत !' वरे तो जर म्हणेल, 'तुम्ही' तर म्हणावे 'प्रश्ना-प्रमाणे तुमचे नाव 'तुम्ही' आहे आणि ज्या अर्थी 'तुम्ही असे उत्तर देता आहा त्या अर्थी तुम्ही मात्र नक्कीच तसे ठरता आहा !' म्हणून त्याची टर उडवावी, नि वर म्हणावे, शिशाय उत्तरही वरोवरच दिलेत.' वरे वरील तीन उत्तरांवाचून जर कोणी इतर भलतेच उत्तर देईल तर त्याला म्हणावे, 'आम्ही आरंभी मुद्दाम अट सांगितली आहे की, उत्तर त्या विभागातले असावयाला हवे म्हणून. असा अटीचा भंग कराल तर मग तुम्ही आधीच वाद ठराल.' परंतु इतका शेवटच्या प्रश्नापर्यंत न चुकता पोहोच्यारा अगदी एखादाच भेटेल. याकी सारेजण फसविल्याविना राहणारच नाहीत है निश्चित.

चुक्रविण्यासाठी विचारावयाचे निवडक प्रश्न :

- (१) 'मीटरपेक्षा किलोमीटर लहान की किलोमीटरपेक्षा भीटर मोठा ?'
- (यातील कोठलेही पुन्हा जसेच्या तसे आले तर ते खरे चुकीचे उत्तर.)
- (२) 'दौत शाहीत नसते, का शाईत दौत नसते ?'
- (याचे खरे चुकीचे उत्तर 'शाईत दौत असते' एवढेच.)
- (३) "कुल्दप उघडावयाला किल्डी लागते का किल्डीने कुल्दप उघडते ?"
- (याची खरी चुकीची उत्तरे : अ- 'किल्डीने कुल्दप उघडत नाही.')

चुक्रनसुद्धा चुक्र नका हं मात्र !

आ- 'कुल्दप उघडायला किल्डी लागत नाही'; ई- 'कशाने काही उघडत नाही'; ऊ- 'कशालाच उघडावयाला काही लागत नाही.'

(४) "तुमचे नावXXXX(ज्याला प्रश्न विचारायचा त्याचे नाव) नाही असे नाही ना ?"

(याचे खरे चुकीचे उत्तर 'होय' असे आहे.)

(५) मूठ पोकळ मिटावी, हवेत धरावी, मग विचारावे "मुठीत हवा आहे" की 'हवेत मूठ आहे' 'दोहींत वरोवर काय ?'

(याची खरी चुकीची उत्तरे : अ- 'मुठीत हवा नाही हे वरोवर'; आ- 'हवेत मूठ नाही हे वरोवर'; ई- 'यातले काहीच वरोवर नाही.')

(६) तुमचे नावXXXX (येथे विचारणाराने स्वतःचे नाव) घालावे आणि माझे नाव XXXX (येथे त्याचे नाव घालावे) यात चुकीचे कोणते ?

(यात खरे चुकीचे : 'यात चुकीचे नाहीच मुळी' एवढेच)

●

जनसेवक तो ह-रि-चा-क-र^१

तोच खरा देईल ह-रि-चा-क-र^२

वरद तयावरि नित ह-रि-चा-क-र^३

संतत त्याचा हो ह-रि-चा-क-र^४

१ लोकांची सेवा करतो तो (खरोखरी) ईश्वराचीच सेवा करतो.

२ तोच हरीचा कारभारं योग्य प्रकारे देतो (असे म्हणता येईल.)

३. (अर्थातच (त्याच्यावर नेहमीच परमेश्वराचा वरद हस्त असतो.

४ (आणि) प्रत्यक्ष परमेश्वर त्याचा चाकर होऊन राहतो.

अजव अंतर्ज्ञान

पूर्वतयारी : एकाच कागदाचे सारख्याच आकाराचे दोन लांब कपडे घावे. त्यांपैकी एकाची वारीकशी गोल गोल गुंडाळी करून घोलून घोलून त्याची वारीक गोळी करावी नि डाव्या हातात करंगाळीजवळ लपवून ठेवावी.

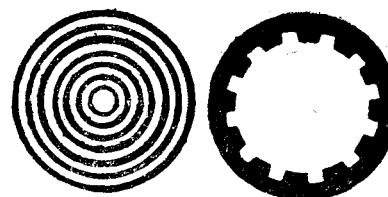
त्यानंतर एखाद्याला म्हणावे, 'तुमच्या मनात कोणतेही वाक्य ठरवून त्याप्रमाणे तुम्ही परस्पर या कागदावर लिहा; आणि त्याची गुंडाळून एक वारीक मोळी करून मला द्या. म्हणजे त्यात लिहिले आहे ते थोड्येसे गणित करून मग अंतर्ज्ञानाने ओळखून मी तुम्हाला सांगेन.'

त्याप्रमाणे त्याने लिहून गोळी तयार केली, की ती आपण आपल्या हातात घावी आणि आपल्या बोटाने नेमकी आपल्या डाव्या हातात लपविलेल्या गोळीप्रमाणे करावी. दोन्ही कागदाच्या पूर्वीचा आकार सारखाच असल्याकारणाने योड्याशा यत्नानंतर ते संघय होईल. त्यानंतर एक मोठा कागद घेऊन त्यावर जन्मपत्रिकेप्राणे किंवा इतर कशाही प्रकारच्या वरांची एक आकृती काढावी नि त्या प्रत्येक घरात एक एक आकडा लिहावा. कोष्टक तयार आले म्हणजे मग प्रत्येक वेळी गोळी त्या कोष्टकावर टाकावी आणि ज्या आकड्यापाशी गोळी उभी राहील तो आकडा निराळा मांडून ठेवावा. अर्थात असे निदान दहा वेळा तरी करावे. असे करता करता सहजपणे एकदा डाव्या हातातील गोळी पुढे करून त्याच्या गोळीच्या जागी बदलून घ्यावी-क्वचित डाव्या हातानेच एकदोनदा गोळी टाकण्याचा प्रयत्न करावा नि गोळी बदलावी. बाटल्यास फजिती होऊ नव्ये म्हणून गोळी बदलण्याचा सराव करून ठेवावा. आपण गोळी बदलणार आहोत याची यक्किचितही कल्पना दुसऱ्या माणसास नसल्या करणाने कोणाही सावधपणे काम करणाऱ्या माणसाला ही कागदी गोळी सहज बदलता येईल. त्यानंतर प्रत्येक वेळी गोळी ज्या आकड्यावर थांबली असेल ते सर्व आकडे नीट व्यवस्थितपणे मांडून घ्यावेत. मग म्हणावे, 'आता मी गणित करतो आहे. अरे पण खरंच ! गणित मग करू. आधी तुम्हांचा संशय राहायला नको', असे म्हणून त्यांची गोळी (म्हणजे अर्थात आपण बदली केलेली कोरी गोळी)

काड्यापेटी घेऊन जाळून टाकावी किंवा लहान मुलांनी स्वतः हाताने फाळून फाळून त्याच्या चिंध्या कराड्या नि त्याच्या पुन्हा वारीक वारीक गोळया बद्दून सारे दुसऱ्यांच्यादेखत फेळून यावे; आणि त्याची मूळ गोळी नीटपणे पुनश्च हातात किंवा शक्य असेल तर इतर कोउे सुरक्षित ठेवून यावी. त्यानंतर 'तुमची चिढी तुमच्यासमोर नष्ट झाली आहे. तेव्हा प्रश्नच नाही. आता मला एकान्त हवा थोडा, असे म्हणून आपण एकान्त ठिकाणी जावे नि दाराखिडक्यांच्या कड्या पक्केपणी लाखल्याची निश्चिती करून मग आपण चिढी काळून वाचावी. तशी सोय नसेल तर, 'आता इकडे कोणी यायवे नाही' अशी पक्की सूचना देऊन डोक्यावर अर्धवट पांशुरुग घेऊनही चिढी वाचता येईल. त्यानंतर ती पुन्हा लपवून टाकावी नि मग वाहेर घेऊन चिढीतील एक कोठला तरी शब्द सांगून म्हणावे 'हा शब्द होता ना ?' 'थांवा आता अंतर्ज्ञान स्फुरू लागले, ' दुसरा शब्द सांगावा. मग मधलांच आणखी सांगावा नि सर्व जुळवून मग उत्तर घावे.

या क्रामतीचा तुमच्या इष्टमित्रावर छाप पाडण्यास अत्यंत उपयोग होईल. कोणाच्या काहीच अ्यानात थेणार नाही. फक्त चिढी बदलणे नि नंतर ती सुरक्षितपणे लपवलेली काळून वाचणे इतकाच कौशल्याचा भाग यात आहे. प्रत्यक्ष ही जादू आपल्या मित्रांना करून दाखवा नि पाहा ते कसे चौफेर र्चाकित होतात ते !

दृष्टिभ्रम

(१) पुस्तक हातात धरून तेथल्या तेथेच गोळगोळ फिरवा म्हणजे डावीकडील वरुळे एका दिशेत फिरतील नि उजवीकडील चाक त्याच्या उलट दिशेने फिरल्याप्रमाणे दिसेल.

चला आपली पैज !

एकाच प्रकारची पाच सात नाणी ध्यावी. ती दुसऱ्याला दिसतील इतक्या सहज प्रकारे मोजून त्याच्यासमोर ठेवावी. ‘हे, ही नाणी किती आहेत तुला सांगता येतील ?’ असे त्यास विचारावे. वाटल्यासू त्याला ती जवळ जाऊन डोळ्यांनी मोजू चावी, पण त्यांना हात मात्र लावू देऊ नये. त्यानंतर विचारावे ‘किती नाणी आहेत ही ?’ तो जितकी नाणी असतील तो आकडा (समजा सात) सांगेल; त्यावर आपण म्हणावे, ‘नीट पाहा, सात नाहीत ती !’ तो उत्तर देईल, ‘अगदी नक्की सात.’ त्यावर आपण म्हणावे, ‘चला आपली पैज ! माझं चुकलं असलं तर काय देशील ?’ दुसरा माणूस जर चलाख नसेल तर पैज मारील, मग ती पैज रुपयाची किंवा पैशाची किंवा गुद्याची कशाचीही मारावी, परंतु मुख्य गोष्ट ही, की पुन्हा ‘माझं चुकलं असलं’ येवढे शब्द उच्चारू नयेत. दुसरा मनुष्य कसा आहे यावर सारे अवलंबून राहील. तो डोक्याने येताचाच असेल तर ‘माझं चुकलं असलं तर’ असं दुसऱ्यांदा म्हणूनही त्याच्या ध्यानात येणार नाही. त्यानंतर जरा वेळाने म्हणावे, ‘टाका पैसे; पैज जिंकली आम्ही. कारण मी म्हटलं होतं की माझं चुकलं तर काय देशील ? मग माझं चुकलं आहे—म्हणजे तुळंच वरोवर आहे. पण म्हणजे पैज मीच जिंकली !’

शंभरात चार किंवा पाच ठिकाणीच तुमचा हेतू साधारण नाही; पण वाकी सर्व ठिकाणी ‘हे काय ? म्हणजे आमचं लक्ष नव्हते’ इत्यादी शब्दच तुम्ही पैज जिंकल्यावर तुमच्या कानावर येतील फक्त ! आणि त्यातच तुम्ही पैज जिंकल्याचे रहस्य साठविलेले आहे. नाणी किती या वादाच्या नादात तुम्ही पैज येताना काय शब्द उच्चारिता इकडे पुरेसे लक्ष्य नसते कोणाचे ! अर्थात काही चाणाक्का बुद्धीचे लोक सोडून !

०

०

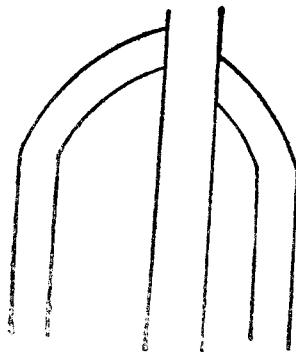
०

असेच तुमच्या एखाद्या मित्राला एक खडू दाखवून म्हणावे, ‘या खडूने मी एक छोटीशी रेघ ओढतो, ती ओलंडून दाखविशील तू ?’ तो ‘हो’ म्हणेल. ‘अगदी नक्की’ असे त्याजकडे वदवून घेऊन मग म्हणावे, ‘पाहा हं; फजिती करून घेऊ नकोस.’ आणि तो तयार झाला की खडूने आपण त्याच्या खांद्यावरच छोटीशी रेघ मारावी !

प्रेक्षकांपैकी एकाला एक कागदाचा कपटा देऊन म्हणावे की ‘यावर १ पासून ५० पर्यंत कोठलाही एक आकडा इतर कोणालाही न दाखविता लिहून मला या.’ त्याप्रमाणे त्याने लिहिले की तो आकडा आपण पाहावा नि त्या कागदाची पुन्हा घडी घालून त्याला तो मुठीत घड घरून ठेवण्यास सांगावा. त्यानंतर दुसरा एक कागद घेऊन दुसऱ्या एकाला म्हणावे, ‘तुम्ही या दुसऱ्या कागदावर तुम्हांला हवा तो ५० ते १०० पर्यंतचा आकडा लिहा. मला तो दाखवू नका हं.’ त्याप्रमाणे त्याने लिहिल्यावर आपण त्याखाली ‘मी सांगतो तो आकडा लिहा’ म्हणून एक आकडा सांगावा. (हा आकडा सांगण्यातच सर्व गुरुकिंडी आहे. हा आकडा, पहिल्या माणसाचा आकडा ९९ मधून वजा करून आपण सांगावा.) त्यानंतर दोहोंची वेरीज करण्यास सांगावी. त्यानंतर या वेरजेपैकी पहिला डाव्या हाताचा आकडा त्याला खोडावयास सांगून खोडून उरलेल्या संख्येत तो मिळविण्यास सांगावा. नंतर जी वेरीज येईल तिच्यातून त्याची मूळची संख्या वजा करण्यास सांगावी, आणि कोणता आकडा आला म्हणून विचारावे. ही संख्या आणि पहिल्या माणसाच्या हातातील चिंडीतील संख्या नेमक्या एकच येतील.

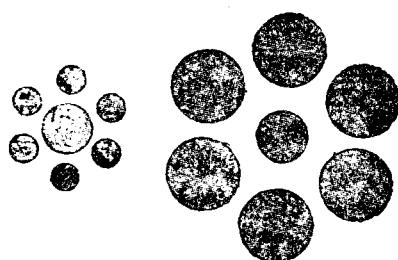
आपण एक उदाहरण घेऊन पाहू. समजा, पहिल्या माणसाने २७ हा आकडा कागदावर लिहून तुम्हांला दाखविला आणि पुनश्च इतर कोणास न दाखविता ती चिंडी आपल्याजवळ ठेविली. समजा, आता दुसऱ्या माणसाने ५० ते १०० पर्यंतच्या पैकी ६७ हा आकडा लिहिला. अर्थात आपल्या संकेतानुसार आपण त्याला आपला ७२ (९९ – २७) हा आकडा सांगितला. त्या दोहोंची वेरीज ६७ + ७२ = १३९ झाली. पैकी पहिला एकचा आकडा खोडून त्याने तो उरलेल्या ३९ मध्ये मिळविला. ३९ + १ = ४०, आणि आता हा चाळीस आकडा त्याच्या मूळ ६७ या संख्येमधून वजा करता नेमका पहिल्या माणसाजवळील २७ हा आकडा आला.

हीच मौज दुसऱ्या माणसास १५० ते २०० पर्यंतची संख्या लिहावयास सांगूनही करिता येईल. फक्त आपण मिळवावयास सांगू तो आकडा ९८ मधून वजा करून सांगितला म्हणजे ज्ञाले. आणि अर्थात त्या वेळी पहिल्या माणसास १०० ते १५० पर्यंत आकडा लिहावयास सांगावा.

दृष्टिभ्रम

(२) या चित्रात कमानीचा उजवी-कडचा अर्धा भाग खाली सरकल्याप्रमाणे वाटेल. वस्तुतः पाहता तसा प्रकार नाही. खरोखरी कमानीची आकृती यथाशोग्यच आहे. मध्यंतरीच्या उभ्या दोन रेखांमधील कमानीचा भाग पुसल्यासुले हा दृष्टिभ्रम निर्माण झाला आहे.

(३) या दोन्ही आकृतीं-तील मध्यभागीची दोन्ही वर्तुळे आकाराने अगदी समान आहेत.

विश्वास वसत नाही ना ?

आकड्यांच्या मौजा

ज्ञानं च लोके यदिहास्तिकिंचित् ।

संख्यागतं तच्च महान् महात्मन् । -महाभारत

अर्थ : हे महात्म्या, या जगात जर काही ज्ञान असेल तर-
तर त्यापैकी वरेच आकड्यांनी भरलेले आहे.

आकड्यांच्या मौजा

(१)

$$1 \times 91 = 91$$

$$2 \times 91 = 182$$

$$3 \times 91 = 273$$

$$4 \times 91 = 364$$

$$5 \times 91 = 455$$

$$6 \times 91 = 546$$

$$7 \times 91 = 637$$

$$8 \times 91 = 728$$

$$9 \times 91 = 819$$

(२)

$$57 + 58 = 111$$

$$557 + 558 = 1111$$

$$5557 + 5558 = 11111$$

$$55557 + 55558 = 111111$$

$$555557 + 555558 = 1111111$$

$$5555557 = 5555558 = 11111111$$

$$55555557 = 55555558 = 111111111$$

बहुसंगी करमण्क

$$\begin{aligned}
 33 \times 3367 &= 111111 \\
 66 \times 3367 &= 222222 \\
 99 \times 3367 &= 333333 \\
 132 \times 3367 &= 444444 \\
 165 \times 3367 &= 555555 \\
 198 \times 3367 &= 666666 \\
 231 \times 3367 &= 777777 \\
 264 \times 3367 &= 888888 \\
 297 \times 3367 &= 999999
 \end{aligned}$$

(४)

$$\begin{array}{r}
 1 2 3 4 5 6 7 8 9 \\
 + 1 2 3 4 5 6 7 8 9 \\
 + 1 2 3 4 5 6 7 8 9 \\
 + 1 2 3 4 5 6 7 8 9 \\
 + \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot 2
 \end{array}
 \left. \begin{array}{l} \\ \\ \\ \\ \end{array} \right\} 1
 \left. \begin{array}{l} \\ \\ \\ \\ \end{array} \right\} 2$$

2 2 2 2 2 2 2 2 2

(५)

$$\begin{array}{r}
 1 2 3 4 5 6 7 8 9 \\
 + 1 2 3 4 5 6 7 8 9 \\
 + 1 2 3 4 5 6 7 8 9 \\
 + 1 2 3 4 5 6 7 8 9 \\
 + 1 2 3 4 5 6 7 8 9 \\
 + \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot 2
 \end{array}
 \left. \begin{array}{l} \\ \\ \\ \\ \\ \end{array} \right\} 1
 \left. \begin{array}{l} \\ \\ \\ \\ \\ \end{array} \right\} 2
 \left. \begin{array}{l} \\ \\ \\ \\ \\ \end{array} \right\} 3$$

3 3 3 3 3 3 3 3 3

आकड्यांच्या मौजा

(६)

$$\begin{aligned}
 56 + 84 &= 101 \\
 556 + 884 &= 10001 \\
 5556 + 88884 &= 100001 \\
 55556 + 888884 &= 1000001 \\
 555556 + 8888884 &= 10000001 \\
 5555556 + 88888884 &= 100000001
 \end{aligned}$$

(७)

$$\begin{aligned}
 6^2 - 5^2 &= 11 \\
 66^2 - 55^2 &= 1111 \\
 666^2 - 555^2 &= 11111111 \\
 6666^2 - 5555^2 &= 111111111111 \\
 66666^2 - 55555^2 &= 11111111111111 \\
 666666^2 - 555555^2 &= 1111111111111111
 \end{aligned}$$

(८)

$$\begin{aligned}
 60^2 - 41^2 &= 999 \\
 660^2 - 441^2 &= 9999 \\
 6660^2 - 4441^2 &= 999999 \\
 66660^2 - 44441^2 &= 99999999 \\
 666660^2 - 444441^2 &= 999999999 \\
 6666660^2 - 4444441^2 &= 9999999999
 \end{aligned}$$

(९)

१४२८५७ हा असा आकडा आहे की त्याला १ पासून ६ पर्यंत कोणत्याही आकड्याने गुणिले असता पुन्हा या संख्येतील तेच आकडे उलट सुलट होऊन गुणाकारात येतात.

$$\begin{aligned}
 142857 \times 1 &= 142857 \\
 142857 \times 2 &= 285714 \\
 142857 \times 3 &= 428571 \\
 142857 \times 4 &= 571428 \\
 142857 \times 5 &= 714285 \\
 142857 \times 6 &= 857142
 \end{aligned}$$

(१०)

तसेच 142857 याची आणखी मौज पाहा.

$$\begin{aligned}
 142857 \times 7 &= 999999 \\
 142857 \times 14 &= 1999998 \\
 142857 \times 21 &= 2999999 \\
 142857 \times 28 &= 3999996 \\
 142857 \times 35 &= 4999995 \\
 142857 \times 42 &= 5999994 \\
 142857 \times 49 &= 6999993 \\
 142857 \times 56 &= 7999992
 \end{aligned}$$

(११)

$$\begin{aligned}
 11^2 &= 121 \\
 111^2 &= 12321 \\
 1111^2 &= 123454321 \\
 11111^2 &= 12345654321 \\
 111111^2 &= 1234567654321 \\
 1111111^2 &= 123456787654321 \\
 11111111^2 &= 12345678987654321
 \end{aligned}$$

मनातला आकडा ओळखा

तुमच्या भित्रमेंडलीपैकी एकाला १ पासून ६० पर्यंत कोणताही एक आकडा मनात धरण्यास सांगावे. त्यानंतर पुढे दिलेल्या गटांपैकी (येथे पुढे दिलेल्या गटावरून प्रत्येक गटाचे निराळे कार्ड लिहून एक एक सुटे कार्ड करून टेको व ती कार्डेच दाखवावीत) कोणकोणत्या गटात तो आकडा आहे ते निरीक्षणपूर्वक त्याला पाहण्यास सांगावे. तो जे जे गट सांगेल त्यावरून त्याने कोणता आकडा धरिला होता ते तात्काळ त्याला सांगून तुम्ही त्याला चकीत करू शकाल हे कसे करावयाचे ती युक्ती शेवटी दिली आहे.

गट १ ला

$$\begin{array}{ccccccccc}
 3 & 10 & 7 & 6 & 11 & 2 & 3 & 5 & 7 & 9 & 11 & 1 \\
 18 & 23 & 15 & 11 & 14 & 22 & 13 & 17 & 15 & 21 & 23 & 11 \\
 31 & 30 & 26 & 24 & 35 & 27 & 49 & 57 & 59 & 53 & 51 & 51 \\
 50 & 51 & 54 & 55 & 58 & 59 & 37 & 41 & 39 & 43 & 47 & 45 \\
 47 & 38 & 43 & 42 & 39 & 46 & 31 & 29 & 25 & 33 & 25 & 27
 \end{array}$$

गट ३ ला

$$\begin{array}{ccccccccc}
 33 & 37 & 35 & 34 & 36 & 32 & 20 & 21 & 19 & 18 & 17 & 16 \\
 43 & 42 & 41 & 40 & 39 & 38 & 24 & 23 & 22 & 25 & 26 & 37 \\
 44 & 45 & 46 & 47 & 48 & 49 & 29 & 31 & 38 & 49 & 28 & 30 \\
 60 & 57 & 56 & 54 & 59 & 56 & 51 & 53 & 55 & 54 & 52 & 50 \\
 50 & 52 & 53 & 54 & 51 & 55 & 60 & 59 & 51 & 56 & 58 & 57
 \end{array}$$

गट ५ वा

$$\begin{array}{ccccccccc}
 13 & 12 & 11 & 9 & 10 & 8 & 7 & 6 & 5 & 13 & 12 & 8 \\
 25 & 24 & 15 & 26 & 27 & 14 & 52 & 53 & 54 & 55 & 13 & 60 \\
 41 & 40 & 28 & 31 & 30 & 29 & 38 & 39 & 44 & 45 & 46 & 47 \\
 45 & 42 & 44 & 46 & 47 & 43 & 14 & 15 & 20 & 21 & 22 & 23 \\
 13 & 46 & 48 & 49 & 57 & 60 & 28 & 29 & 30 & 36 & 37 & 31
 \end{array}$$

गट ४ था

$$\begin{array}{ccccccccc}
 33 & 37 & 35 & 34 & 36 & 32 & 20 & 21 & 19 & 18 & 17 & 16 \\
 43 & 42 & 41 & 40 & 39 & 38 & 24 & 23 & 22 & 25 & 26 & 37 \\
 44 & 45 & 46 & 47 & 48 & 49 & 29 & 31 & 38 & 49 & 28 & 30 \\
 60 & 57 & 56 & 54 & 59 & 56 & 51 & 53 & 55 & 54 & 52 & 50 \\
 50 & 52 & 53 & 54 & 51 & 55 & 60 & 59 & 51 & 56 & 58 & 57
 \end{array}$$

गट ६ वा

आकडा ओळखण्याची युक्ती : आकडा धरणाच्या माणसाला न चुकता प्रत्येक गट नीटपणे निरखून पाहण्यास सांगावे आणि न चुकण्याबिघवी त्थाला वारंवार वजवावे. आता त्याचा आकडा ओळखण्याची युक्ती इतकीच की ज्या ज्या गटात त्याचा आकडा आहे असे तो सांगेल त्या त्या गटांतील उजव्या हाताच्या वरच्या कोपन्यातील आकड्यांची वेरीज करून त्याला सांगावी. तोच नेमका त्याचा आकडा वेर्ईल.

आपण एक उदाहरण घेऊन पाहू. समजा, त्याने ३७ हा आकडा मनात धरिला. त्यानंतर सर्व गट नीट पाहिल्यावर तो सांगेल की गट २, गट ३ व गट ६ यांत त्याचा आकड आहे. अर्थात या तिन्ही गटांतील उजव्या हाताच्या वरच्या कोपन्यातील आकडे अनुक्रमाने १, ३२ व ४ असे आहेत आणि आपल्या योजनेप्रमाणे त्यांची वेरीज नेमकी (त्याच्या आकड्याइतकी म्हणजे) ३७ येते आहे.

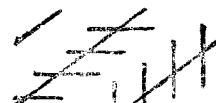
थक्क करून सोडणारी स्मरणशक्ती

एका नवीन शास्त्राचा अभ्यास करून माझी स्मरणशक्ती मी अतिशय तीव्र केली आहे. त्याचे प्रत्यंतर पाहावयाचे असल्यास पुढील कोठल्याही वारा आकडी संख्यांपैकी एकेक संख्या मला विचारा नि मी तुम्हांला जशीच्या तशी लिहून दाखवितो, असे आपल्या मित्रांपैकी एका मित्राला म्हणावे, पुढे दिलेल्या संख्या कागदाच्या प्रत्येक कपकव्यावर एक याप्रमाणे व्यवस्थितपणे लिहून त्या चिदूनचा एका पेटीत टेवून आव्याता.

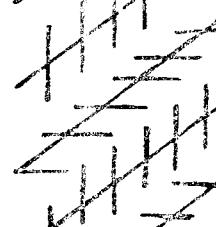
या संख्या येणेप्रमाणे :

(१) ३१४५९१४३७०७७४	(२) ४१५६१७८५३८१९
(३) ५१६७३०३३६९५४	(४) ६१७८५३८१९०९९
(५) ७१८९७३३९२१३४	(६) ८१९०९९८७५२७९
(७) ९१०११२३५८३१४	(८) ०२२४६०६६२८०८
(९) १२३५८३१४५९४३	(१०) २२४६०६६२८०८८
(११) ३२५७२९१०११२३	(१२) ४२६८४२६८४२६८
(१३) ५२७९६५१६७३०३	(१४) ६२८०८८६४०४४८
(१५) ७२९१०११२३५८३	(१६) ८२०२२४६०६६२८
(१७) ९२१३४७१८९७६३	(१८) ०३३६९५४९३२५७
(१९) १३४७१८९७६३९२	(२०) २३५८३१४५९४३७

आता या संख्या ओळखण्याची गुरुकिळ्ठी पुढीलप्रमाणे आहे. समजा, त्याने ५ की संख्या विचारली तर आपण पाच या आकड्यांत वारा मिळवावे ($5 + 12 = 17$). आता या मिळवून आलेल्या आकड्यांची उलटापालट करावी. ती ७१ आली. त्यानंतर या दोन आकड्यांची वेरीज करून तो आकडा तिसरा मांडावा. या ठिकाणी तिसरा आकडा ८ येईल. फिरून या नव्या आकड्यांची नि त्याच्या मागील आकड्यांची वेरीज करून तो आकडा चौथा मांडावा. याप्रमाणे वारा आकडे येईपर्यंत मांडावे. ज्या वेळी वेरीज द्वाहेक्षा अधिक येईल त्या वेळी फक्त वरचा आकडा मांडावा आणि मागील एकाचा सोडून यावा. उदा.—आता पाचवी संख्या मांडताना ७१८९७ यात ८ आणि ९ ची वेरीज १७ येते, त्यांपैकी सात हा आकडा पुढच्या म्हणून मांडावा. एकदा ही रीत डोक्यात वसली की तुम्हांला पटापट संख्या मांडता येईल आणि तुमच्या स्मरणशक्तीची तीव्रता पाहून सर्वजण चक्रित होतील. आरंभी फक्त २० च संख्या दिल्या आहेत; परंतु ही संख्या ८८ पर्यंत वाढविता येईल. याव्यतिरिक्त हीस असेल तर वारा-आकडी संख्या तयार करता येईल. फक्त नीट तपासून दुसऱ्यास देण्यासाठी क्रमांक शालून त्याच्या चिन्हां केल्या म्हणजे ज्ञाले.

दृष्टिप्रम

(४) चित्रातील लांब दिसणाऱ्या सर्व रेषा संपूर्णतः समांतर आहेत. तुमचे डोळे फसवतील. काळजी घ्या.

संतकृत काव्यकूट

चिंचेच्या पानीं एक शिवालय उभविले । आधिं कळसु मग पाया रे ।
देव पूजो गेलें तों देऊळ उडालें । प्रसिद्ध सद्गुरुस्या रे ।
दुतोंडि हरिणी पाण्यासि गेली । मुखाविण पाणी प्याली रे ।
पाणाणाची सांगड मृगजळडोहीं । वांशेचा पुत्र पोहला रे ।
अंधळ्यांनी पाहिले वहिन्यांनी ऐकिले । पांगव्यानें पाठलाग केला रे ।
एका जनार्दन एकपण विनवी । अखंड हरि हरि वदा रे ।

○ ○ ○

नवल देखिले, नवल देखिले मृगजळाचे ढोहीं रे ।
जे म्यां ऐकले ते म्यां पाहिले, आपणांमध्ये पाहीं रे ॥
अंत्रिया जांभळे लागले रे वाई । चिंचेला वोरें आर्लीं रे ॥
वडांच्या देईं पिकले पेरु, पिंपळाला केळी आर्लीं रे ॥
हत्ती आणि मेंटी संग्राम झाला, अजगर तंथे आरें स्वाया रे ।
हरिणाच्या पाडसा चिंता गे भ्याला, शेळीनें सर्पा गिटिले रे ॥
द्राक्षमंडपांनी सेवाया रे भाई, पानोपानीं लागलीं कोलवीं रे ॥
अहोरात्र जागतां, वीजर्वंथ राखतां, चांगा वटेश्वर गाई रे ॥

○ ○ ○

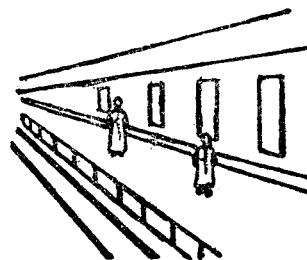
हाट करूनी घरासि आणली, वसली ओसरिच्या कांठीं रे ।
घरची वाईल वाहेर निघाली, वसवसून लागे पाठी रे ।
शंखिण वावा डंखिण त्या घरी, शंखिण वावा डंखिण रे ॥
चौं शेराचा वरणभात केला, वर भाजीचा गोळा रे ।
मोठामोठे घास घेती, भुरळ फिरवी ढोळा रे ।
आठ भाकरी, वारा पोळ्या, घिरडीं खाळीं सोळा रे ।
पाणी पितृनि ढेकर दिला, मराठी तिचा मोळा रे ।

वारा सोळा लुगडि नेसली येईना पाठीं पोर्यां रे ।
नवव्याणांची चोळि शिवली येईना गांठी रे ।
एका जनार्दनी म्हणे रे वावा ऐशी वाहल केली रे ।
तिच्या भयाने सर्व दैवते पठोनिया रे गेली रे ।

○ ○ ○

सप्नामाजी सभा वैसली अद्भुत । करी न्याय नीत ज्ञातेपणे ।
मुका पुराण सांगे वहिरे ऐकत । अंधगे न्याहाळीत अक्षरासी ।
थोटे लिहू जात पांगुळ धांवत । वेडे शिकवीत शहाण्यासी ।
हरिणाचे भेणे चिंता पळूनि गेला । नाग तो जन्मला गायीपेटी ।
क्षानाचिया पाठी ससे लागियेले । अंधारे गिळियेले सूर्यासी ।
मुंगिचिया डोळा हत्ती बुड्हन गेला । वंध्यापुत्रे त्याला काढियेले ।
जळामाजी स्नान नित्य करूं जाती । कोरडेची न्हाती न भिजतां ।
हरि म्हणे जन्ममरण भोगिती । नाही आले हातीं वर्म तव ॥

दृष्टिभ्रम

(५) या दोन्ही माणसांत कोणता
माणूस उंच वाटतो ?
वस्तुतः दोघांची उंची अगदी सारखी !

मजेदार योगायोग ! पृथ्वीचा व्यास जितका आहे त्याला १०८ ने गुणले
म्हणजे सूर्यांचा व्यास येतो; आणि त्याला १०८ ने गुणले म्हणजे पृथ्वीपासून
सूर्याचे सरासरी अंतर येते. तसेच चंद्राच्या व्यासाला १०८ ने गुणले म्हणजे
चंद्राचे सूर्यपासून सरासरी अंतर येते.

कोठे आहे चूक ?

खाली दिलेल्या वाक्यात काही वाक्ये विसंगत आणि असमंजसपणाची आहेत. त्याचे परीक्षण करा. जी वाक्ये योग्य व अचूक आहेत ती 'योग्य' इतकेच सांगा. परंतु जी वाक्ये असमंजसपणाची वा विसंगत आहेत ती तशी का आहेत याची कारणेदी सांगा. एखादे वाक्य असमंजसपणाचे आहे हे ध्यानात येणे सोपे आहे, पण ते तसे का आहे हे नेमके सांगणे पुष्कळदा कठीण जाईल तुम्हाला. तथापि प्रत्यक्ष यत्न केला म्हणजे कळेल ते.

'बहुरंगी करमणुकीच्या' पहिल्या भागात दिलेले 'कोठे आहे चूक ?' हे प्रकरण पुष्कळांना विशेषत्वाने आवडल्याचे आढळून आल्यावरून या दुसऱ्या भागात पूर्वीपेक्षा अधिक वाक्ये वातली आहेत.

(१) सहा महिन्यांपूर्बी तर माझी प्रकृती अंतिशय निकृष्ट प्रकारची होती. त्या वेळी जर आपला परिचय झाला असता तर तुम्ही मला ओळखलेही नसतेत !

(२) या चकल्या चविष्ट झाल्या नाहीत असे कसे म्हणता तुम्ही ? अहो, ज्या पुस्तकात वाचून भी त्या केल्या त्यात स्पष्ट लिहिले आहे की त्या चकल्या मोळ्या चविष्ट होतात म्हणून ?

(३) ज्योत्स्ना म्हणाली, "मी हे खोटे बोलते आहे." आता असे पाहा, ती सांगते आहे ते वाक्य जर खरे असेल तर तिचे बोलणे खोटे आहे. वरे, ती हे जर खोटेच सांगत असेल तर वस्तुतः तिचे हे म्हणणे खरे असले पाहिजे.

(४) त्या युद्धात सैनिकांना त्याच्या वरिष्ठांकडून चर खणण्याची आज्ञा करण्यात आली. त्याप्रमाणे त्यांनी मोठे मोठे चर खणले. इतके होते न होते तोच पुनश्च "सारे चर बुजवून पूर्ववत करावे" अशी आज्ञा सुटली. चरांच्या ठिकाणी पूर्वी माती खूप खच्चून भरलेली होती, परंतु चर बुजविताना तितकी माती त्या ठिकाणी आता मावेना. त्यामुळे चर चांगले ठोकून बुजविले तरीही काही माती शिल्क उरली 'या मातीचे काय करावे ?' या विवंचनेत वरिष्ठ

अधिकारी असता त्यांना अचानक एक कल्पना सुन्नली आणि त्याप्रमाणे त्यांनी आज्ञा केली की, "उरलेली माती भरण्यासाठी दुसरे छोटे खड्डे खणा आणि त्यात ती भरून टाका म्हणजे जाले ! "

(५) तुरुंगात असणाऱ्या एका राजकीय पुढाऱ्याने आपल्या वायकोला पत्रात लिहिले, "यापुढे या विषयासंबंधी मी अविक काही लिहू शकत नाही; कारण आपली पत्रे सरकारी तपासणी (सेन्सॉर) खाल्याकडून वाचली जातात असा मला दाट संशय आहे."

या पत्राच्या उत्तरात त्या पुढाऱ्याच्या वायकोने लिहिले, तुमची भीती निष्करण आहे. कारण मला आताच सरकारच्या तपासणी विभागाकडून पत्र आले असून, त्यात 'आम्ही तुमची पत्रे कधीच उघडीत नाही; तेव्हा आता निःसंकोचपणाने लिहा' असे कळविले आहे."

(६) 'नेपोलियन आणि रेल्वे पोर्टर' याची गोष्ट तुम्हाला ठाऊक आहे ? असल्यास हे म्हणा, नसल्यास तसे सांगा.

(७) दहा धागरी पाणी काढावयाला जर दहा हात दोर लागतो तर वीस धागरी पाणी काढावयास वीस हात लागणारच.

(८) एक गृहस्थ म्हणाले, 'आमच्या गावची हवा इतकी स्वच्छ आहे की तीमुळे चांदण्या रात्री चंद्रसुद्धा आम्हाला अगदी स्पष्टपणे दिसू शकतो.'

(९) कै. देवल यांनी 'संशयकळोळ' नाटक लिहिले आहे. हे नाटक प्रथम रंगभूमीवर आले त्या वेळी त्यांच्या एका आवडत्या नटीने त्यात काम केले होते, तिचे नाव ठाऊक आहे तुम्हाला ? असल्यास सांगा, नसल्यास 'नाही' म्हणा.

(१०) "काही तरी काय बोलतोस ? म्हणे आता घराएवढी मोटार रस्त्यातून गेली. निदान लाख वेळा तरी तुला सांगितले असेल की अंतिशयोक्ती करू नये म्हणून ! "

(११) या पुस्तकातील सर्वच गमती तुम्हाला आवडतील असे वाटते. समजा, तुम्हाला त्यातल्या काही न आवडल्या तर तो तुमचा दोष नाही म्हणता येणार !

(१२) ‘तुम्हाला एक प्रश्न विचारू का ?’ वारा वाहात नसतो तेव्हा तो कोणे असतो ?”

(१३) “बाबू, अरे पोपटाला शिव्या कशाला शिकवतो आहेस ?”

“नाही बाबा, शिव्या नाही शिकवत मी ! कोणत्या शिव्या देऊ नयेत ते शिकवतो आहे मी त्याला !”

(१४) “आमचे शिक्षक वेडेच दिसतात आई ! काल त्यांनी आम्हाला सांगितले, की एक नि चार मिळून पाच होतात नि आज सांगितले की दोन नि तीन मिळून पाच होतात म्हणून !”

(१५) एका गावातला वीस वर्षे न्हाव्याचा धंदा करणारा एक न्हावी म्हणाला, “मला येथे दुसरा कोणीही स्पर्धा करावयास नाही आणि म्हणून गावात दाढी असणाऱ्यांपैकी जे कोणी आपल्या हाताने दाढी करतात तेवढ्यापैकी कोणाचीही दाढी मी करीत नाही आणि दाढी असणाऱ्यांपैकी जे स्वतः दाढी करीत नाहीत त्या साज्यांची मी दाढी करतो.”

(१६) बाबा म्हणतात, “सव्वीस मुलांच्या वर्गात तुक्का क्रमांक शेवटचा आहे हे वरे नव्हे.” मी म्हणतो, “समजा, आमच्या वर्गात चाळीस मुले असती तर त्यांच्यात शेवटचा असण्यापेक्षा तर हे वरे !”

(१७) गोविंदाला त्यांच्या वहिणीने सांगितले की, त्याला आणखी एक छोटी वहिण झाली आहे म्हणून. त्यावर गोविंदा म्हणाला, “चल, मग आपण धावत जाऊन आपल्या आईला सांगू आधी !”

(१८) माझा जन्मदिनांक ३० मे १९३९ हा आहे. म्हणजे मला आज (१ फेब्रु. १९४८) आठ वर्षे नक्कीच पुरी झाली आहेत. नाही तर मला तरी गणित नीट करता येत नाही असे म्हणावयास पाहिजे.

(१९) आफिकेच्या अरण्यात एक उंचच्या उंच वृक्ष आहे. तो इतका उंच आहे की त्याचा शेंडा पाहावयाला एकावर एक दोन माणसे उभी करावी लागतात.

(२०) तुम्हाला ज्याची मुळीच माहिती नाही अशा माणसाविषयी तुम्हाला काय वाटते म्हणून जर कोणी विचारील तर त्याला एकही खरे उत्तर आपल्याला

निश्चितपणे देता येणार नाही.

(२१) आपल्या नावाची पाटी रंगवून घेण्याची एका गृहस्थाची इच्छा होती. त्यांचा रंगक्राम करणारा एक मित्र होता. त्याजकळून ते काम करवून व्यावे अशी आपली मनीषा त्याने आपल्या नोकराजवळ बोलून दाखविली. त्यानंतर सायंकाळीच त्यांचा तो चित्रकार मित्र त्याच्या घरी येऊन दोन तास गण्या मारून गेला. तो गेल्यावर त्या गृहस्थाचा नोकर येऊन त्या गृहस्थास म्हणाला, “धनी, आपली नावाची पाटी रंगवायनी बहती ना ?” यावर तो गृहस्थ उत्तर करतो, “आता काय करणार ? अरे, तो इथे होता तेव्हा तुला कठो नाही सुचले ? असाच मूर्ख तू लेका !”

(२२) एक म्हातारबुवा असा सिद्धान्त सांगतात. “माझ्या निरीक्षण करण्यामुळे मी असा सिद्धान्त काढला आहे, की कुठल्याही वर्षी ज्येष्ठ महिन्यात मी मेलो नाही की इतर वर्षभर मी चांगला नीट जिंवत असतो.”

(२३) ‘केवळ तत्त्वासाठी तत्त्व’ असले तात्त्विक आचरण करणे तत्त्वतःच चुकीचे आहे, हे तत्त्व तात्त्विक चर्चा करताना तत्त्वदृष्ट्याच यथायोग्य तत्त्व ठरते.

(२४) प्राचीन तक्षशिला नगराजवळ, पुराणवस्तु संशोधन स्थानाने पोरस राजाचे अवशेष सापडले असल्याचे प्रसिद्ध केले आहे. ते अवशेष संध्या लखनौच्या संग्रहालयात आहेत. त्यात पोरस राजाची डोक्याची कवटी पण आहे. ती कवटी पाहून आलेली एक ढी मुंवईचे पदार्थसंग्रहालय पाहण्यास गेली. संग्रहालयाच्या व्यवस्थापकांना तिने विचारले, “तुमचे संग्रहालय मोठे विख्यात आहे म्हणतात. तुमच्याकडे पोरस राजाची कवटी आहे ?” व्यवस्थापकांनी मान हलविली. त्यावर ती म्हणते, “लखनौच्या छोट्याशा संग्रहालयातसुद्धा ती आहे आणि तुमच्याकडे नाही म्हणता ? फुकटच नावलौकिक आहे मुंवईच्या संग्रहालयाचा !”

(२५) ज्योतिषी गोविंदराव म्हणतात, “समजा मी वैतागून जिवावर उदार झालो नि आत्महत्या करावयाचे ठरविले तरी त्याकरिता मी शुक्रवार कधीच निवडणार नाही. कारण तो अशुभ धातवर आहे मला !”

(२६) “चौथी पोळी खाली आणि माझे पोट भरले. आरंभीच ती मी खाली असती तर तीन पोळ्या वाचल्या असल्या माझ्या !”

(२७) आगगाड्यांना जेव्हा अपघात होतात तेव्हा सर्वोंत शेवटच्या डब्याची अधिक मोडतोड होते. याकरिता असे ठरविण्यात आले आहे की, गाडी सुटण्यापूर्वी आधी थोडा वेळ गाडीचा शेवटचा डवा सोडून गाडीपासून अलग करण्यात यावा.

(२८) 'चिंचवड नाव पडण्याचे कारण तेथे चिंच आणि वड यांची झाडे आहेत हे नव्हे, तर तेथे बडाच्या झाडाला चिंचा लागतात, हे' असे चिंचवडची सर्व मंडळी संगतात.

(२९) रणांगणावरून आपल्या आईला पत्र पाठविणारा सैनिक लिहितो, या वेळी एक हात पिस्तुलाच्या बोड्यावर ठेवून नि दुसऱ्या हातात हातबांब वेऊन हे पत्र लिहीत आहे. माझ्या चालू स्थितीची कल्पना येण्यास येवटी गोष्ट पुरी होइल तुला ?

(३०) माणसाला जर गाढवासारखे बोलता येते तर गाढवाला माणसाप्रमाणे का बोलता येऊ नये ?

(३१) तुम्ही घेऊन दिलेले घड्याळ वरोवर नाही चालत. ते फार भराभर चालते. पन्नास मिनिटांत एक तास चालते ते !

(३२) "अहो आताच मला समजलं की माझ्या वाहिणीला बाळ झालं आहे म्हणून ! पण मुलगा की मुलगी ते नाही कळलं; नि म्हणून मी विचारात आहे की, मी मामा होणार की मावशी होणार ? "

(३३) "ह्या प्रश्नाचे उत्तर मला भरता येत नाही. यात विचारले आहे की तुमच्या आईचे लग्न होण्यापूर्वी ती कुठे होती ? आणि असं पाहा तिचं लग्न होण्यापूर्वी मला आईच नव्हती ! नाही का ! "

(३४) कोठल्याही एका विषयावर निंबंध लिहून आणा म्हणून शिक्षकांनी सांगितले. दुसऱ्या दिवशी इतर सर्व मुलांनी शिक्षकाजवळ निंबंध आणून दिले. त्या वेळी आनंदाने नुसताच एक कोरा कागद त्यांच्या स्वाधीन केला. "हे रे काय" म्हणून शिक्षकांनी विचारिता, "मी 'काही नसणे' या विषयवर निंबंध लिहिलाय आणि म्हणून तो तुम्हाला दिसत नाही." असे त्याने हसत हसत उत्तर दिले.

(३५) " का हो आम्ही तर ऐकलं की तुम्ही मेला म्हणून ! "

" हो तशी वंदना आहे खरी. पण जेव्हा मला ते कळलं तेव्हा माझ्या ध्यानात आलं की भी तो नाही म्हणून ! "

(३६) " तुमने बडील असे कधीच गवाले नसत, त्यांचे कपडेही कसे अंगासलग असत. असा गवाळा वेष करू नये. "

" वाहवा ? काय उगाच थापा. मारता ? अहो, हा बडिलांचाच कोट आहे माझ्या अंगात. भले महाराज ! प्रत्यक्षक्ष पुरावा तुमच्या विधानाविसद्द ! "

(३७) बुशीच्या विळाशी टोकाशी जशी माती सापडते तशी खारीच्या विळाशी कधीच सापडत नाही. यांचे कारण खार नेहमी आपले बीळ दुसऱ्या योकापासून उकरावयास आरंभ करते हेच !

(३८) " अहो, या मुलाला एकदौ एक मार्क कसे दिलेत ? शंभरापेक्षा अधिक मार्क देताच येत नाहीत हे कसे ठाऊक नाही तुम्हाला ? "

" असो, त्या मुलाने आम्ही न विचारलेला एक प्रश्न आणखी लिहिला आहे ! "

(३९) मी एक शोध लाबला आहे ! सहज योगायोग म्हणून मला तो स्फुरला. शाईची भरलेली एक दैत जबळ ठेवली की झरणीचा (फौटनपेन) साथ्या टाकासारखा उपयोग करता येतो आणि मग ते भरीत वसावयाची कटकट करावी लागत नाही मुळीसुद्धा !

(४०) एका गृहस्थाने मोजून एकूणसाठ जिलब्या खालूया. " आणखी एक जिलवी खाऊन तुम्ही तो आकडा साठ का नाही केला," असे विचारिता त्याने मला उत्तर दिले, " भल्या गृहस्था, केवळ एका जिलवीसाठी लोकांकडून खादाड म्हणून वेण्याइतका मूर्खी नाही भी ! "

(४१) शिवाजी महाराज इ. स. १६२७ साली जन्मले की १६३० साली जन्मले. यासंवेदी एका काळी संशोधकांत मोठा वाद होता. त्याचा आत निश्चिता निकाल झाला असून तो सन १६३० ठरला आहे.

(४२) माझा कुत्रा फारच चलास आहे. मी जेव्हा त्याला म्हणतो की, 'मोत्या तुला यायचं असलं तर इकडे ये, नसलं तर येऊ नको, तुला जसं वाटेल तसं कर, ' तेव्हा तो येतो किंवा येत नाही. जसं त्याला वाटेल तसं करतो तो !

(४३) जाहिरातीसंवंधी आपल्या वृत्तपत्राची प्रशंसा करावी तितकी थोडीच ! काल मासै सोन्याचे घड्याळ हरवले नि म्हणून मी आपल्या पत्राच्या 'हरवल्याचा शोध' या सदरात जाहिरात दिली आणि दुसऱ्याच दिवशी माझ्या विजारीच्या खिशात त्याचा शोध लागला. आपले पत्र चिरायू होवो !

(४४) "माझ्या येण्याने त्रास नाही ना होत तुम्हाला ?"

"नाही; जरी मी त्रासलेली असले तरी तुम्ही गेलात म्हणजे मला फार वर वाटते !"

(४५) गांधी मोठे की टिळक मोठे या वादाचा निर्णय आपण करू. असे पाहा, आपण विचार केला की टिळक कोण होते आणि तसाच विचार केला की गांधी कोण होते आणि स्वतङ्ग प्रश्न विचारिला की यात मोठे कोण होते म्हणजे आपल्याला सहज कठेल की दोघांत मोठे कोण आहे ते !

(४६) आरोग्यशास्त्राची परीक्षा चालू असताना त्याला मी पकडला. वर-गड्या किती असतात हे स्वतः चाचपून पाहात होता तो !

(४७) प्रागिमात्रांच्या जीवनाला आवश्यक म्हणूनच ऑक्सिजनला प्राणवायू म्हणतात. गेल्याच शतकात हा शोध लागला. खरेच पण पूर्वी लोक काय नि कसे वागत असतील हा मोठाच प्रश्न आहे नाही !

(४८) शास्त्रीय संशोधक असा पदार्थ शोधण्याच्या उद्योगात आहेत की ज्यात कोणताही पदार्थ विरचेल. खरेच पण मग तो कशात टेवतील ते !

(४९) "पृथ्वीचे आयुष्य अद्याप पन्नास लक्ष वर्षे आहे."

"किती ?" त्याने घावरून विचारिले.

"पन्नास लक्ष."

"हां मग ठीक." सुकारा सोडून तो म्हणाला, "मला वाटलं पंधरा लक्ष."

(५०) "आईला आपल्या मुलांत काहीच दोष दिसत नाहीत, असे म्हणतात लोक."

"काय अचरट कल्पना आहे. माझ्या मुलात एकही दोष असता-समजा हे घटकाभर—तर मला काय दिसला नसता तो ?"

(५१) गोपूने आयोडिनची एक वाटली विकत आणिली. वारेत येता येता एका माणसाचा धक्का लागून ती फुटली. तात्काल गोपूने चाकूने हात कापून येऊन त्यावर वाटलीत उरलेले आयोडीन लावून याकिले !

(५२) एकसारख्या आजारी पडणाऱ्या एका श्रीमंत माणसास त्याच्या वैद्याने सांगितले की, "वराच लांबवा प्रवास करून या म्हणजे तुम्हाला आराम पडेल." प्रवासाहून परत आल्यानंतर वैद्याने त्यास विचारिले, "आता कसं वाटतं ?" त्यावर त्या गृहस्थाने उत्तर केले, "फारच छान ! माझा कायापालट झाला जणू. मी होतो तसाच झालेय पुन्हा !"

(५३) वाटेल त्या वेळी खाणारेच अधिक निरोगी असतात. एक अमेरिकन निसर्गोपचारक लिहितात की, "गेली चाळीस वर्षे मी वाटेल त्याच वेळी खात आलो आहे आणि याप्रमाणे मी सतत नियमितपणे अनियमितपणाने वागतो आहे."

(५४) आईने मुलाचा कोट पाठविला आणि त्यासोबत एक चिढी जोडली—तुझा आवडता लोंब कोट या गाठेडथातून पाठवीत आहे. गाठोडे जड होऊ नये म्हणून कोटाच्या गुंडव्या खिशात टेविल्या आहेत काढून !

(५५) एक वृद्ध गृहस्थ वैद्याकडे येऊन सांगू लागले, "वैद्यराज, तुम्ही मला त्या गोल क्रीडांगणामोवती एक संपूर्ण फेरी मारण्याचा व्यायाम येण्यास सांगितलात, पण माझ्याच्याने आता अधिक चालवत नाही, पण काय करणार ? मी फक्त अर्धीच फेरी मारतो नि मग परत फिरतो झाल !"

उत्कर्षाची चढण

“ सान्याचे सार म्हणजे आत्मोन्नती ”

मनाला संभाळा

वेरी वैच्याची किंवा शत्रू शत्रूची जेवढी हानी करील त्यापेक्षा कुमारीं लागलेले मन आपली अधिक हानी करील.

सन्मार्गाला लागलेले मन आपले जेवढे कल्याण करील तेवढे कल्याण आईन्बाप किंवा इतर कोणी जिवलगाही करू शकणार नाहीत.

—गौतमबुद्ध : धम्मपद ३-१०-११

निरोगी मनाची प्रार्थना

हे परमात्मन-विपत्तीमध्ये तू माझे रक्षण कर, ही माझी प्रार्थना नाही.
विपत्तीमध्ये मी भिजू नये म्हणजे झाले !

दुःखतापाने व्यथित झालेल्या जीवाला तू सांत्वना दिली नाहीस तरी चालेल,
मी दुःखावर विजय मिळवू शकावा म्हणजे झाले !
संसारात अनिष्ट गोष्टी घडल्या आणि केवळ प्रतारणाच माझ्या वाष्याला
आली, तरी माझ्या मनात ही हानी आहे असे वाढू नये.
मला जरी साहाय्य मिळविता आले नाही,
तरी माझे बळ खचू नये म्हणजे झाले !

○ ○ ○

तू माझा उद्धार करावास ही प्रार्थना नाही,
पण संकटे तरुन जाण्यास मला शक्ती राहावी.
माझा भार हलका करून मला सांत्वना न दिलीस तरी चालेल;
तो भार मला वाहता यावा म्हणजे झाले !
सुखाच्या दिवसांत नग्रंशिराने मी तुझे दर्शन घेईन,
पण दुःखाच्या रात्रीत जेव्हा सरे जग मला डावलील त्या वेळी
तुजविषयी मी शंकित न व्हावे म्हणजे झाले !

—रवींद्रनाथ ठाकर : (गीतांजली ४).

आत्मविश्वास

आता मला कशी माणसे हवीत ते सांगू का ? लोखडाचे स्नायू, पोलादी ज्ञानतंतू आणि वज्राची मने असलेली माणसे मला हवी आहेत. आत्मविश्वासाने मुसमुसणारी, स्वतःच्या कर्तृत्वावर भरभक्तम विश्वास असणारी माणसेच जगात नाव वेण्यासारखे काही करू शकतात. जे मनाने भिकारी आहेत तेच सर्वेसाने दुवळे नि भिकारी होऊन वसतात. ज्याचा स्वतःवर विश्वास नाही तो इतरांना काय देऊ शकणार नि त्याच्या हातून काय घडू शकणार ? लोक तुम्हाला काहीही म्हणोत, तुमचा कितीही उपहास करोत, तुम्ही आपला आत्मविश्वास यत्किंचित्तही डळमळू देऊ नका. तुमची संपत्ती, तुमचे आरोग्य, तुमचा दरारा, तुमचा नावलौकिक फार काय पण तुमची पतसुद्धा नष्ट झाली तरी पर्वा करू नका. जोपर्यंत आत्मविश्वास हा तुमचा पाठीराखा आहे. तोपर्यंत निश्चिती असू च्या की आज नाही उद्या, केव्हा तरी सरे जगत तुमच्या अलौकिक यशःसिद्धीने चक्रित होऊन, सकौतुक आदराने तुमचे स्वागत करील.

—सीताकान्त

धीरता हीन्च वीरता

जगात नेमल्लट वनण्यासारखे दुसरे कोणतेही पाप नाही. मनाने दुर्बंध होऊ नका. ‘धीर तो कारण । साद्य होतो नारायण’ असे तुकारामबुवा सांगतात. ‘धीर धरी रे, धीरापोटी । असती मोठी फळे गोमटी ।’ असे केशवसुत सांगतात. ‘काही तरी पीळ धर ! तू काय मेल्या आईचे दुध प्याला आहेस ? काही ओजस्विता प्रकट कर ! पुचाटपणाचे नावसुद्धा अभद्र आहे. पुचाटपणाचा शब्द जरी कानी पडला तरी सचेल स्नान करावे. परिश्यतीपुढे निष्प्रभ होण्यासाठी नव्हे, तर तिचे स्वामी होण्यासाठी आपण जन्माला आले आहोत. मन खंवीर हवे. मन सुट्ट व्हावे. त्याविना सरे फुकट आहे. ‘मन घडू पाहिजे. जोपर्यंत मन घडू नाही तोपर्यंत जगात कोणी विचारणार नाही. हे मन तयार करा. धेंर्य धरून यत्न करणाऱ्यालाच ईश्वर साहाय्य करतो; निष्क्रिय दद्ध्याईना नाही. तुमचे धेंर्य आणि परमेश्वराचे साहाय्य यांचे प्रमाण समत्र आहे, व्यस्त

नाही हे लक्षात ठेवा' अशी वृथ्वीमोलाची गोष्ट लो. ठिळकांनी सांगितली आहे. धैर्य, धैर्य, धैर्य! या एकाच शब्दात सान्या वीरत्वाचा कस साठवला आहे. माझे जेवण मीच पचवतो, तसेच माझ्या भीतीही मीच पचवल्या पाहिजेत. पुचाठांना प्रौढी मिरवायला परमेश्वराने एकही ठिकाण राखून ठेवलेले नाही. शेळपट, नेभळट, मेकड सान्यांना एकच गती-अवडेलना, अपमान, उपहास नि तिरस्कार!

धैर्यामध्ये गडगडलात की सर्वत्र गडगडलात हेच सत्य!

बहुरंगी करमणूक-भाग २ रा : उत्तरे

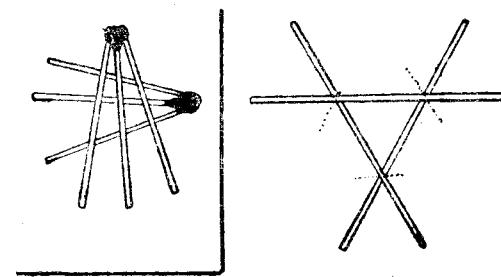
फसाल वरं का!

(१) बुचाचे मूळ्य पाच घैसे. अर्थात नुसत्या बाटलीचे मूळ्य १ रु. ५ घैसे आणि दोन्ही मिळून १ रु. १० घैसे. (२) २९ सेकंद, १५ नव्हे. (३) १४२ गाई. शेजाऱ्यांच्या २ मिळवून १४४ झाल्या. आणि मुलांना क्रमाने ४८, ३६, २४, १८, १६ गाई मिळाल्या नि उरलेल्या दोन शेजाऱ्यांने परत नेल्या. या गोष्टीत मनात येते की शेजाऱ्यांच्या गाई परत गेल्या म्हणजे मुलांना वापाऱ्याच गाई मिळाल्या. अधिक इतर कुणाच्या गाई मिळाल्या नाहीत. या विचित्र कथेवरून वाढू लागते की गणितानुसार अशक्य अशी ही गोष्ट कशी जमते? पण वस्तुतः गणित चूक नाही. कथाही चूक नाही. चूक हीच की हिश्याचे जे अपूर्णांकाचे भाग दिलेले असतात त्या सर्वांची वेरीज $\frac{3}{4}$ येते असे आपण गृहीत धरतो म्हणून गणित चूक वाटते. उदा, सतगा हत्तीच्या कथेत $\frac{3}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{3}{4}$ यांची वेरीज संपूर्ण $\frac{1}{4}$ येत नाही. अठराच्या $\frac{3}{4}$, $\frac{3}{4}$ व $\frac{3}{4}$ हिश्यांची वेरीज $\frac{1}{4}$ येते. ह्या योगायोगाचा उपयोग करून ती गोष्ट रचिली. तसेच याही ठिकाणी. (४) जितके दूध पाण्यात गेले तितकेच याणी दुधात गेले. पाहा, आरंभी प्रत्येक भांड्यात समजा वीस वीस चमचे दूध वा याणी आहे; (वाटेल ते धरता येईल.) प्रथमतः चमचाभर दूध पाण्यात गेले. म्हणजे पाण्याच्या भांड्यात एकूण द्रव $2\frac{1}{4}$ चमचे झाला. मिश्रण चांगले केल्याने नंतर मिश्रणाचा जो चमचा पाण्यात गेला त्यात $\frac{3}{4}$ चमचा याणी नि $\frac{3}{4}$ चमचा दूध असणारच. म्हणजे दुधात $\frac{3}{4}$ चमचा याणी गेले. आता प्रथमतः दुधाचा $\frac{1}{4}$ चमचा पाण्यात गेला होता त्यापैकी मिश्रणाच्या परत येणाऱ्या चमच्यातून $\frac{1}{4}$ चमचा दूध परत आले. म्हणजे पाण्यात $\frac{1}{4}$ - $\frac{1}{4}$ = $\frac{1}{4}$ चमचाच दूध उरले. (५) पाटीवर चारही दिशा आहेत. अर्थात पुण्याची दिशा पाटीवर आहेच. ज्या पट्टीवर पुण्याची दिशा आहे ती परत पुण्याकडे करून पाटी धरली की इतर दिशा पुन्हा अचूक कळतील. (६) वर्गमूळ 0.2 आहे. 0.02 नव्हे. एकाहून लहान संख्येचे

वर्गमूळ मूळ संख्येपेक्षा अधिक येते. (७) कापलेल्या चैंडूचा उरलेला अर्धा भाग. (८) ३, १०, ८०, २००, २००० वर्गजून अर्थात तिसरी नि चौथी गळली होती. (९) उन्हे इमारतीत विजेचा पाळणा बाळकृष्ण चालवितो. (१०) चार पुरुष, चार वायका, चार मुळे. (११) वहिणीवहिणी, साड्हसाड्ह, व्याहीव्याही, विहिणीविहिणी, मेहुणेमेहुणे, जावाजावा. (१२) चित्र पाहा. (१३) शाठेतील फळा घोड्यावर उभा; टांगा घोडा ओढतो; मुळे घोडा घोडा खेळतात; पिस्तुलाचा घोडा; लहान मुळे काठीचा घोडा करतात. (१४) उद्या. (१५) सूतदोखर, दो-खर = १०० गाढवे. (१६) आठ वर्षे. (१७) विकत वेणार नाही. कारण तोटीच्या तोंडाची उंची सुरईच्या उंचीपेक्षा कमी. सुरई संबंध भरली तर तोटीनु द्रव वाहून जाईल. (१८) फक्त एक वेळा. $10 - 9 = 1$. आम्ही ११ तून काहीही उजा करण्यास सांगितले नाही. (१९) 'कशी' याचा दुसरा अर्थ कसाच्या ठिकाणी. सोन्याची परीक्षा कस लावूनच. (२०) चारच कि. मी. पाच कि. मी. चुकीचे. कारण पृथ्वीचा पृष्ठभाग सपाट नसून गोल आहे. एखाद्या चैंडूवर खुणा करून पाहिले की कलेल. (२१) परात. (२२) प्रधानाने दोन्हीपैकी कोठलीही एक चिंडी उचलली पण ती उलगडून न दाखविता तो न्यायाधीशाला म्हणाला, "माझी चिंडी कशाची हे उरलेली चिंडी उघडून वाचलीत तरीसुद्धा कळेलच." सरलपणे त्याचे म्हणणे वावगे नव्हते. न्यायाधीशाने तसे केले नि निर्णय दिला. राजालाही आपला खोटेपणा सांगणे अशक्यन्ह. (२३) केवळ चार चैंडू. 'प्रत्येक वेळी एकेक रंगाचा चैंडू आला तिन्हीं वेळा' असा जरी विपरीतातला विपरीत भाग वेतला तरी चवथ्या वेळीच्या चैंडूची पहिल्या तीनपैकी कोणाशी तरी जोडी जमणारच. (२४) एकूण मुळे ४००. प्रत्येक मुलाला १ रु. नि मुलीला १२ आणे आणि $\frac{1}{4}$ मुलांनी पैसे नाकारले. थोडक्यात म्हणजे मुलांच्या संख्येचा $\frac{1}{4}$ रुपयेच मुलांसाठी खर्च झाले. याचाच अर्थ पैशाच्या दृष्टीने सरसकट मुलामाणे १२ आणेच खर्च. मुलगीमाणे १२ आणेच प्रत्येकी आहेत. अर्थात. मुलगे वा मुली यांचा वेगळा आकडा न कळताही $400 \times \frac{1}{4} = 300$ रु. हे उत्तर. (२५) बारा.

(२७) 'आंदा' हा एकवचनी शब्द. बाकी अनेकवचनी.

(२)
चित्राप्रमाणे
काठ्या मांडून
टिंबरेपेवर
घाव घालणे.

(२८) चित्र.

(२९) पहिल्या गटातील जवळजवळचे कोठलेही ९ खोडा, दुसऱ्यातील तिन्ही सात खोडा नि तिसऱ्यातील कडेचा एक १ चा आकडा खोडा. म्हणजे $9 + 1 = 20$ (३०) पौर्णमेच्या दुसऱ्या दिवशी ग्रहण नसते. (३१) दाजीसाहेवांना स्वप्न पडताना त्यांच्या पत्नीने त्यांच्या मानेवर ठोकल्यासारखे केले नि त्यात ते मेळे. मग त्यांचे स्वप्न सांगणारात कसे कळले? (३२) (अ) १ वटाटा, (आ) १ वटाटा. (३३) तीन, एकामधे एक. (३४) खोवरे. (३५) मास्ती. (३६) दुसरे काम अधिक लाभकारक. कारण दुसऱ्यात वाढ जरी अवधी १५ रु. सहामाही असली तरी तेच अधिक कसे ते पाहा :

एकूण प्राप्ती १ ल्या कामाप्रमाणे

१ ल्या सहामाहीअखेर ६००

१ ल्या वर्षांअखेर $600 + 600 = 1200$

२ ल्या वर्षांअखेर $1200 + 1200 = 2400$

२ ल्या कामाप्रमाणे—

रु. ६००

$600 + 600 = 1200$

$1200 + 600 + 600 = 2400$

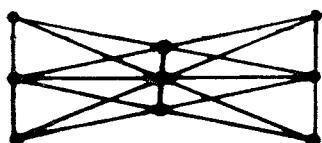
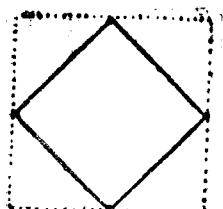
= २४००

याप्रमाणे पाहता प्रत्येक वेळी (पहिल्या सहामाहीअखेर सोडून) दुसरे काम अधिक लाभकारक आहे. (३७) दोन्ही बूट एकाच पायाचे काढले आहेत. तसेच नथ उलट वाजूच्या म्हणजे डाव्या नाकपुडीत घातली आहे. (३८) 'गाडी माझ्यापुढून १० सेंकंदांत गेली, याचाच अर्थ स्वतःचे

अंतर जाण्यास तिला १० सेकंद लागले; आणि त्याच गाडीने ४५० मीटर नि स्वतःची लांबी येवढे अंतर ४० सेकंदांत तोडिले, अर्थात फक्त स्टेशनाचे अंतर तोडण्यास तिला $40 - 10 = 30$ सेकंद लागले. अर्थात तिची गती सेकंदाला १५ मीटर झाली. यावरून स्वतःचे अंतर तोडण्यास १० सेकंद लागण्यास तिची लांबी $10 \times 15 = 150$ मीटर असली पाहिजे. (३९) छत्तीस. (४०) चैंडू भूमीवर आपटा नि आवाजावरून ओळखवा. (४१) ज्याला २ ने गुणिले ती संख्या आणि भागून आलेली ११ वर्षे ११ पले ही संख्या एकन आहे. दोहांची पले करून पाहा म्हणजे पडताळा येईल. अडीच घटका म्हणजे एक तास. यामुळे एकच गोष्ट निरनिराळ्या दोन प्रकारे लिहिता आली. कारण वस्तुतः पाहता २ घटका ४१ पले म्हणजे एक तास (२ घटका ३० पले) व ११ पलेच आहेत. (४२) लक्ष्मीला कोणी भाऊ उरला नाही मग काकांना पुतण्या असेल कसा? (४३) झाडाला छाया नव्हती म्हणजे झाड सावलीत नव्हते. किंवा झाडावर कशाची सावली पडली नव्हती. (४४) प्रत्येक पृष्ठाची जाडी ०.०२ सें. मी. तुकून पुष्कळजण ०.०५ सें. मी. सांगतील ते चूक. कसे ते पाहा. पृष्ठे १००० म्हणजे पाने ५०० झाली. आणि दोन पृष्ठे मिळून एक पान होत असले तरी पानाची जी जाडी तीच पृष्ठाची जाडी. (४५) अशी जर एक भाषा वसविली की प्रत्येक अक्षरासाठी मागचे अक्षर घालावयाचे (त्या च्या ऐवजी क याप्रमाणे) तर 'हरीभाऊ'चे या नव्या भाषेत 'सयीवाई' होते. कारण ह च्या मागचे अक्षर स, री च्या ऐवजी यी, भा च्या ऐवजी मागचे अक्षरात वा व उ च्या मागचे अक्षर ई. याच्या उल्ट प्रत्येक अक्षरा ऐवजी पुढचे अक्षर टाकावयाचे अशी भाषा वसविली तर 'सयीवाई' ऐवजी 'हरीभाऊ' लिहावे लागेल. (४६) पहिल्यास २ पुरी भरलेली, ३ अर्धी भरलेली व २ रिकामी; दुसऱ्यास २ पुरी भरलेली, ३ अर्धां भरलेली व २ रिकामी व तिसऱ्यास ३ पुरी, १ अर्धे व तीन रिकामी, किंवा पहिल्या दोघांस ३ पुरी, १ अर्धे, ३ रिकामी व तिसऱ्यास १ पुरी, १ रिकामी व ५ अर्धी. (४७) सध्या श्यामजवळ ३० रु. व आनंदाजवळ २४ रु. आहेत. (४८) १० वर्षीनी. (४९) दाराची झडपे लावताना आधी एक झडप लावतात व नि मग दुसरे लावतात. यांपैकी आधी लावाव-

याच्या झडपाला आतल्या वाजूला ज्या वर खाली उभ्या कडवा आहेत त्यांपैकी एक लाविली म्हणजे मग नेहमी ढक्करन उघडणारे दार उघडणार नाही. कारण संवंध दार ढक्कललेच जागार नाही. (५०) हा ताळा नव्हे. दोन्ही आकड्यांचा काही संवंध नाही. योगायोगाने ते जबलपास आणे आहेत इतकेच. (५१) वैरण. (५२) प्रभु रामचंद्र आणि त्यांचे भक्त रामदासस्वामी. (५३) फणस. (५४) आईचे वय वेचाळीस व सुधाचे चौदा. (५५) केवळ दहा रुपये. आता नीट समजून घेऊ आपण. प्रथमतः असे पाहा की शेजारी परत आल्यानंतर शेजान्याकडून खोटी नोट घेऊन श्री बव्यांनीच चांगली नोट दिली. अर्थात शेजान्याचा तोटा काही नाही. आता म्हणून समजण्यापुरते आपण असे घरू की शेजारी न जाता श्री. बव्यांनीच सर्व व्यवहार केला तर त्यांचा तोटा किती? एका दहाच्या खोट्या नोटेईतकाच. (५६) सेकंद, मिनिट व तास काटा. (५७) ६१ सर आणि प्रत्येकी ७१ मोती किंवा ७१ सर नि प्रत्येकी ६१ मोती. (५८) कमानीवरील घडयाळात तीन ठोके पडतात तेवढ्याच वैलात न्यायाल्याच्या घडयाळात २ ठोके पडतात याचाच अर्थ न्यायाल्याच्या घडयाळाच्या प्रत्येक दोन ठोक्यांतील अंतर कमानीवरील घडयाळाच्या प्रत्येक ठोक्यातील अंतराच्या दुप्पट आहे. म्हणजे दोन्ही घडयाळे एकाआड एक ठोक्याला एकत्र वाजतील. १ वाजता दोन्ही घडयाळे एकत्र वाजतील. ३ वाजता पहिला ठोका दोन्ही घडयाळांत वरोवरच पडेल. नंतर कमानीवरील घडयाळात तिसरा ठोका पडेल तेव्हा न्यायाल्याच्या घडयाळात दुसरा ठोका पडेल. म्हणजे न्यायाल्याच्या घडयाळाला पुरी वेळ दाखविण्यात आणखी एकच ठोका वाकी राहील. ५ वाजता पूर्वीप्रमाणेच कमानीवरील घडयाळाच्या तीन ठोक्यांना न्यायाल्यावरील घडयाळाचे दोन ठोके पडतील व नंतर कमानीवरील घडयाळ जेव्हा पाचवा ठोका मारील तेव्हा न्यायाल्याचा ३ रा ठोका त्यासव्ये पडेल आणि नंतर उरलेले दोन पडतील. प्रश्न याचसंवंधी आहे की न्यायाल्याच्या घडयाळाचे कमानीच्या घडयाळाचे ठोके पडून गेल्यावर आणखी दोन ठोके पडले. अर्थात शशिकांतने एकूण १० ठोके ऐकले म्हणजे ५ वाजले होते. (५९) मध्यल्या दुकानदाराने आपल्या दुकानावर 'मुख्य प्रवेशद्वार' अशी शोभेलशी पाटी लावली. त्यामुळे पुष्कळांना तिन्ही मिळून एकच दुकान वाढून मुख्य दाराने सर्वजण आत जाऊ लागले. म्हणून मध्यल्या दुकानात सहज गर्दी होऊ लागली ग्राहकांची! (६०)

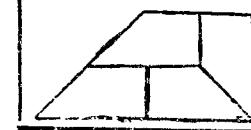
नाव-रानडे. 'रानडंयांच्या पत्नी'च्या कुलाचे नाव केवळाही रानडेच, एकदा रानडयांची पत्नी म्हटली की कुल रानडेच. मग लग्न होण्यापूर्वीही त्या कुलाचे नाव रानडेच होते. (६१) पाणी कधीच लागावयाचे नाही वोट पाण्यात नि शिडी वोटीला. अर्थात पाणी चढले की वोट उचलली जाणार नि म्हणून शिडी पण उचलली जाणार तेवढी. अर्थात पाणी कायम ९१ व्या पायरीशीच राहील. केवळाही. (६२) एकत्रीयांश नव्हेच; खरे उत्तर ठेणे आहे. (६३) या संवंध नावाची पहिली पहिली अक्षरे घेतली तर 'मवाली' व 'अचाट' होते. (६४) एकोणीस; अठरा नव्हेत. (६५) (१) $3 + 1 = 8 \div 2$; (२) $12 - 3 = 5 + 4$; (३) $6 \div 4 = 3 \div 2$; (४) $\frac{1}{4} \times \frac{3}{5} = \frac{3}{20} + \frac{1}{20}$; (५) $9 \div 3 = 24 \times \frac{1}{24}$; (६) $7 + 5 = 8 \times 3$; (७) $17 + 9 = 18 + 8$; (८) $\frac{1}{3} - \frac{1}{5} = \frac{1}{3} \div \frac{1}{5}$; (९) $16 \frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{2} \div \frac{1}{2}$; (१०) $19 + 7 = 7 \times 4 \frac{1}{2}$. (६६) आकार चौरस राहून घरे तशीच राहून क्रीडांगण दुप्पट आकाराचे झाले आहे. थोडक्यात मैदानाच्या कोपन्यात घरे होती ती नव्या मैदानाच्या प्रत्येक वाजूच्या मध्यावर आली.

(६७) चित्रात दाखविल्याप्रमाणे (६८) वागर (६९) ३ रु. ७५ पैसे (७०) १ टक्का तोटा. (७१) चित्रावरून पिंपाची घडण मध्यापासून दोन्हीकडे अगदी प्रमाणशीर नि समान असल्याचे ध्यानात येईल. अर्थात साधनाविना मार्ग हा की ते पिंप इतपत कलंडे करावयाचे की त्यातील पाण्याची पातळी वरोवर पिंपाच्या तोंडाशी असेल म्हणजे थोडक्यात मध्यापासून प्रमाणशीर असणाऱ्या या पिंपाचे पाण्याच्या पातळीने दोन भाग केले, आता हीच पाण्याची पातळी दुसऱ्या वंद तोंडाशी

कोठे पोळोचते ते लक्ष्यपूर्वक पाहिले तर पाणी किती याचा उलगडा होईल. जर पाण्याची पातळी नि वंद वर्तुलाकार तोंडाचा सर्वात वरचा भाग एकाच रेषेत असतील तर तंतोतंत निम्मे पाणी आहे. जर पाण्याची पातळी वंद तोंडाच्या सर्वांत वरच्या विंदूपेक्षाही वर असेल तर पाणी अर्धाहून अधिक आहे. उलट त्यापेक्षा खाली असेल तर अर्धाहून कमी पाणी आहे. (७२) (अ) प्रथम क्रमांक ३ लिहिलेली चकती उचलून क्रमांक ४ लिहिलेल्या चकतीवर टेवा. नंतर क्रमांक ५ लिहिलेली चकती या ४ लिहिलेल्या चकतीवर टेवा. आता उभी वेरीज $1 + 5 + 7 = 13$ वा आडवी वेरीज $2 + 5 + 6 = 13$ (आ) १ व ५ च्या जागा वदला. (७३) खंदकाच्या एका कोपन्यावर प्रथमत: एक फळी आडवी टाकावी ती अशा प्रकारे की एका वाजूचा काही भाग दुसऱ्या वाजूचा काही भाग (या दोन भागांत काटकोन आहेच) आणि फळी मिळून एक त्रिकोण व्हावा. अर्थात फळी पुरेसे वजन येईल इतका तिचा भाग भूमीवर दोहीकडे असावाच. नंतर या फळीच्या मध्यावरून पलीकडच्या काटकोनाच्या कोनबिंदूला जोडण्यासाठी दुसरी चार मीटरची फळी टाकावी. हे अंतर निश्चितपणे चार मीटरपेक्षा कमीच येईल. अशा पद्धतीने ४ मीटरच्या दोन फळ्यांच्या साहाय्याने आत जाता येईल. (७४) रविवार. (७५) तुमचा शब्द (७७) $948 - 849 = 895$ (७८) धार्वाईत दार खूपच कमी कापलेले आढळून आले. याचा अर्थ दार लहान झाले असा मात्र नव्हे, तर अजून दार मोठेच आहे, ते योग्य तितके कापलेच गेले नाही. अर्थात पुनश्च सुताराने ते आणखी एकदा कापले आणि मग ते योग्य तितके होऊन नीट बसले. (७९) चार हाताची म्हणजे चार हात लांबीची असाच केवळ अर्थ नव्हे; ज्या मूर्तीला चार हात आहेत असाही आहे. अर्थात चार हातवाली मूर्ती कोठल्याही कोनाडच्यात वसेल. थोडक्यात म्हणजे पहिल्या विधानात 'दोन हात लांबीची' असे शब्द आहेत; परंतु दुसऱ्या वेळी फक्त 'चार हाताची' एवढाच शब्द आहे. त्यात 'लांबी' शब्द नाही. एवढेच ध्यानात घेण्याची वारकाई बुद्धीला याची इतकाच हेतू. (८०) (व) मुक्ताफळे (हु) छक्केपंजे (रं) नंदीवैल (गी) मुखस्तंभ उणे स्तंभ = मुख (क) तोंड

(७६) चित्र पाहा

पाटीलकी (र) उघडा (म) कळशी (णू) खोणीरभरती (क) कवडीमोल (८१) बहुरंगी करमणूक (८२) क = १; ख = ९; ग = ३; घ = ६; च = ८ ट = २; गुणाकार = ग, क, घ, ख, घ = ३१६९६. कसे ते पहा. (९१)^१ = ३६१; (९१)^२ = ८२८१, १^१ चा शेवटचा आकडा १ येतो व १^१ चा शेवटचा आकडा १ येतो. १^१ चा शेवटचा आकडा ४ येतो व ४^१ चा शेवटचा आकडा ६ येतो. पाच व शून्य ही जोडी जमणारच नाही. आता कख = ४६ होत नाहीत कारण ४६ चा वर्ग चार आकडी येतो; म्हणून क = १ व ख = ९ वाकी मग सोपे आहे (८३) २० पैकी (८४) (अ) कस पुराणातील; औरंगजेव चालू कालातील (आ) वाराणशी वा काशी, देवगिरी, कण्ठचिती, इंद्रप्रस्थ, भागानगर प्रयाग, पाटिपुत्र, शिरी. (ई) वेदेमातरम्—नाटक, प्र. के. अचे; कलंक-शोभा—कांद. ना. सी. फडके; कुटकी तपेली—कविता, गोविंदाग्रज; जंगलातील छाया—कांद. नी. फडके; इश्वराचा ग्रंथ—कविता, केशवसुत; विकारविलसित—नाटक, आगरकर, मूर्तिमजन—कविता, केशवसुत; वज्राधात—कांद ह. ना. आपटे; लाकडी लक्ष्मी १ कांद. ना. सी. फडके; २ लाडकी लक्ष्मी—नाटक, ग. कृ. पाठक; तुरंगाच्या दारात—कविता, यशवंत; विचृत्प्रकाश—गोष्टीसंग्रह, वि. स. खांडेकर; कृतज्ञता—कविता, गिरीश; वे कुठार—कविता, मायदेव; अरे वावा जाहिरात—नाटक चि. जोगाळेकर; ताजमहाल—गोष्टीसंग्रह, र. वा. दिघे; घावरु नको—कविता, तांवी; कोरडी करामत—नाटक, वरंकर; द्विमिश्मि—गोष्टीसंग्रह, बोकील; गाडी बदलली—कविता, तांवी; चंद्रग्रहण—नाटक, टिपणीस; भाऊ भाऊ—गोष्टी—संग्रह, बोकील; सात्वन—कपिता, वि. दा. सावरकर; हैमचंद्र रोहिणी—कांद. नाथ. माधव; कसे दिवस गेले—कांद. ह. ना. आपटे; वहिनी—नाटक, रांगणेकर; गोकुळचा चोर—नाटक, शिरगोपीकर; सोन्याचा धूर—नाटक, वि. ना. बोटीवाले; तक्षशिला—नाटक, वर्तक; अवशेष—मिवंधसंग्रह, माडखोलकर; उमलती कळी—कांद. वरेकर; वाहवरे शिद्वान—नाटक, ग. कृ. बोडस.

(ऊ) दुधाने तोंड भाजले मांजर ताक ऊळून पिते; तोंड करी बाता पाठ खाई लाथा, जन हे दुतोंडी सावज, लहान तोंडी मोठा घास; वायकांच्या तोंडात तीळ भिजत नाही; तोंडापरीस जवडा थोर, तोंड आहे का तोगरा आहे, तोंड दाबून बुक्कवांचा मार. तोंड गोड तर मित्राची जोड, अजून तोंडचा जार वाळला नाही, तोंड फिरे तिथे अबदसा फिरे, हात फिरे तिथे लक्ष्मी

ठरे, तोंड वाकडे पण दैव फाकडे, तोंडाला पदर नि गावाला नजर, तोंड पाहून मुशाहिरा घोडा पाहून खरारा, तोंडात घास मानेला फास

(ए) मांजर ४ ते ६, शेळी १ वा २, गाय १, कुत्रा ३ पासून १२ पर्यंत डुक्कर ६ ते १२, उंदीर ५ ते ७, खेचर ०, ससा ३ ते ९, गाढव, १, सिंह ३ ते ५, माकड १.

(ए) १ सनातनी वैदिक, २ बौद्ध, ३ जैन, ४ शीख, ५ मुसलमान, ६ खिश्चन, ७ पारशी, ८ लिंगायत, ९ आर्यसमाजी, १० ब्रह्मोसमाज

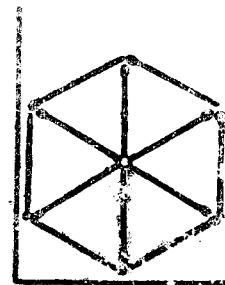
(ओ) खियांना आधीन टेवणे, विनोद, विवाह, उपजीविका वा धंदा, प्राणसंकट, गोत्राल्पण (गाईपासून ब्राह्मणांपर्यंत सर्वोच्चे) हित आणि हिंसा टाळणे अशा प्रसंगी असत्य भाषण पाय ठरत नाही

ल्लिंगु नर्म विवाहे च वृत्त्यर्थे प्राणसंकटे ।

गोत्राल्पणार्थे हिंसायां नाशृतं स्याज्जुगुस्तितम् ॥ भागवत ८।१।४३

(८५) दुधाची वाटली. कारण दूध साईपेक्षा अधिक जड असते. (८६) जर अंडे दोन मीटरपेक्षा अधिक अंतरावरून टाकले तर दोन मीटर अंतरातून खाली आल्यानंतरही ते काही क्षण अफूटच राहील. कारण ते भूमीला स्पर्श होईल तेव्हा फुटेल. (८७) १३४४२ ही वेरीज. ८७६४; ४६७८ हे क्रमांक. (८८) लाभ नाहीच. कारण नव्या नियमानुसार पत्र टाकताना जुन्या विकत वेऊन टेविलेल्या कार्डला वा पाकिटाला पुन्हा पाच पैशाचे तिकीट लावणे भागच आहे (८९) शके १८९८ मध्ये (९०) बोलणारा मनुष्य छायाचित्रातील व्यक्तीचा वाप म्हणजेच छायाचित्र बोलणाऱ्याच्या मुलाचे. (९१) त्रेसष्ठ. नुसते मनात आले, प्रत्यक्ष गेला नाही. (९२ चित्र पाहा). राजा बेढूक (९३)

तीन. एक स्वतःभोवती, एक सूर्याभोवती व एक सूर्यमालेची. (९४) संपूर्ण देणे कधीही फिटणार नाही. कारण पुढे पुढे रक्कम काहीच्या काहीच लहान होत जाते. उदा. देणे दिले ते येणेप्रमाणे ५० + पुढच्या वेळी २५ + पुढच्या वेळी १२॥ + पुढच्या वेळी ६। + पुढच्या वेळी ३२१ + पुढच्या वेळी १२२१ याप्रमाणे. परंतु या सर्वोच्ची वेरीज पुरती शंभर कधीच होणार नाही.

(९५)

$$\begin{array}{r}
 881 \\
 \times 231 \\
 \hline
 881 \\
 1443 \\
 962 \\
 \hline
 111111
 \end{array}$$

(९६) संपूर्ण अंधकारात कोणालाच दिसणार नाही. (९७) या गोष्ठीत अनेक आभास आहेत. ११ ते ६ पर्यंत दिवस कल्पूनच पगार ठरलेला आहे, २४ तसांसाठी नव्हे. तसेच शनिवार अर्धा व रविवार सवंध आणि इतर सरकारमान्य सुख्या गुहीत धरूनच पगार ठरला आहे. कोऱ्यापेक्षा यात मौजच अधिक आहे. (९८) रंग दोनच : चार नव्हेत, एकूण चित्रे नव्या डावात १३; कारण प्रत्येक जातीचे राजा राणी, गुलाम असे चार जातीचे तीन तीन म्हणजे झाले बारा आणि तेरावा जोकर. (९९) ४११ किंवा १४११ याप्रमाणेच इतर. (१००) पाच बोयांतून पाच बोटे गेली म्हणजे हाताची खोटे एकमेकांत व्यातली की एकूण बोटे होतात दहा. (१०१) $\frac{3+3}{3+3} = 6 \times \frac{1}{2} = 20$. (१०२) पायाची किलप डाव्या (उल्ख्या) पायाला लावली आहे. (१०३) सूर्य पृथ्वीभोवती फिरत नाही. पृथ्वीला सूर्यभोवती फिरण्यास जो वेळ लागतो त्यावरून दिवस है मापन ठरविले आहे. (१०४) कोणाचीच काढी पेटणार नाही. कारण मध्यावर पेटविलेल्या काढीवर दोन कडेच्या काड्यांचा सारखा दाव आहे. यामुळे मधला किन्चितसा भाग जळून गेला की, या दोन्हीकडच्या दावाने मधली काढी जळलेल्या ठिकाणी मोळून खाली पडेल. (१०५) पहिल्या ठिकाणी प्रत्येक मोळीतील एक ऊस काढून देण्यापेक्षा त्यांनी मोळीच दिली. पुढच्या ठिकाणी चार ऊस व्यावयाचे उरलेल्या चार मोळ्यांसाठी म्हणून. या ठिकाणी त्यांनी एक ऊस एका मोळीतून काढून वेतला आणि ती मोळीच दुसऱ्या वेळी दिली. तिसऱ्या वेळी तिसऱ्या मोळीतून दोन ऊस काढून वेतले आणि ती मोळीच दिली. चवथ्या वेळी उरलेल्या दोन मोळ्यांसाठी दोन ऊस दिले. नि पाचव्या वेळी एक राहिलेला ऊस एका मोळीसाठी दिला व दुसऱ्या मोळीसाठी एक मोळी उघडून एक ऊस दिला.

अर्थात बाजारात विकण्यासाठी त्यांच्याकडे १ मोळी व ४ ऊस उरले. म्हणजेच तंवाखू इतकी प्राप्ती होईल. बाजारात एका मोळीचे दहा वैसे त्यांना तंवाखूस ठी मिळतील. (१०६) ७८; १०५. (२ \times क्ष^१ + क्ष) याप्रमाणे क्ष म्हणजे मालिकेतील ओळीने जितकी संख्या असेल ती. उदा. मालिकेतील तिसरी संख्या (२ \times क्ष^१ + क्ष) = २ \times ९ + ३ = २१. (१०७) दुसऱ्या आर्येतील १-४-८-१६-१७-२०-२१-२५-२९-३४-३७-४१-४४ ही अक्षरे बाचा. 'श्रीराम जय राम जयजय राम' येईल. (१०८) गोकाक. (१०९) सुमारे १२ कि. मी. (११०) (१ अ) प्रथमतः कोठलीही तीन नाणी काढून ठेवा नि उरलेली तीन तीन एकेका पारड्यात टाका. जर पारडी समान राहील तर काढून ठेविलेल्या नाण्यात खोटे (किंवा वेगळे म्हणा) नाणे आहे. (१ ब) आता ही काढून ठेवलेली नाणी पूर्वी एकेका पारड्यात असलेल्या कोठल्याही तीन नाण्यांशी तोलून पाहा. पहिल्या वेळची तराजूमधील सहाही नाणी आता पहिल्या वजनाचे वेळीच स्वरी ठरली आहेत. अर्थात त्यापैकी तीन नाण्यांशी ही काढून ठेवलेली तीन नाणी तोलून पाहिली की काढून ठेविलेल्या नाण्याचे पारडे वर किंवा खाली गेलेच पाहिजे. जर पारडे वर गेले तर जे खोटे नाणे आहे ते वजनाने हलके; आणि पारडे खाली गेले तर जड आहे. (१ क) यानंतर या तीन नाण्यांतील खोटे नाणे शोधून काढप्यास कोठलीही दोन नाणी प्रत्येकी एक एक अशी पारड्यात टाका व तिसरे हातात ठेवा. जर तराजू समान राहील तर उरलेले तिसरे हातातील नाणे खोटे; जर असमान राहील तर (व प्रमाणे हलके वा जड हे ठरलेच आहे) जड ठरले असेल तर खालच्या पारड्यातील खोटे नि हलके ठरले असेल तर वरच्यातील खोटे. (२ अ) कोठलीही तीन नाणी पारड्यात टाका व उरलेली तीन काढून ठेवा. जर पारडी असमान होतील तर उरलेली तीन नाणी नक्की स्वरी आहेत. (२ ब) आता कोठल्या तरी एका पारड्यातील (वर गेलेले वा खाली गेलेले पारडे ध्यानात ठेवून) नाणी या तीन खन्या नाण्यांशी तोलून पाहा. जर पारडी समान राहिली तर पूर्वी एकदा पारड्यात टाकलेली पण या वेळी दूर ठेविलेल्या नाण्यात खोटे नाणे आहे व ते जड का हलके आहे इतकेच कळून येईल. उदा. प्रथम वेळी तराजूचे एक पारडे खाली गेले व एक वर गेले. आता जे पारडे खाली गेले ते उरलेल्या तीन खन्या नाण्यांशी दुसऱ्या वेळी तोलून पाहिले. या वेळी जर त्या नाण्याचे पारडे

खाली गेले तर त्यात खोटे नाणे असून ते जड आहे. उलट जर पारडे समान राहिले तर उरलेल्या पहिल्या वेळच्या काढून ठेविलेल्या म्हणजे वर गेलेल्या पारडयातील एक नाणे खोटे आहे व ते हलके आहे. कारण प्रथम वेळी हे पारडे वर गेले होते व त्या वेळी तो गट ज्या नाण्यांशी तोलला होता ती तिन्हीही खरी असल्याने आता दुसऱ्या वेळी सिद्ध झाले आहे. आता याप्रमाणे संशयित गटाचा जड वा हलकेपणा सिद्ध झाला की तिसऱ्या वेळी (१ क) प्रमाणे पुन्हा अंतिम निर्णय करता येईल. (१११) भरात दोन भाऊभाऊ त्यांच्या दोन वहिणी, त्या चौपांचे वडील नि आई आणि आईचे आईवडील व वडिलांचे आईवडील मिळून एकूण दहा. सर्व नाती यामुळे जमतात.

(१११) उडाला उंच जो वाण आकाशी दोरिच्यामुळे ।
पुनरपि भूमिरी आला, कुठे ते मात्र ना कळे ॥

(११३) २१९, ४३८, ६५७. (११४) आतेमामे भाऊ म्हणजे आईच्या आतेभावाचा मुलगा. (११५) एकूण संख्या नऊ आकडी येईल, दहा नव्हे. कारण ये ह्या पदाला दोन जागा नाहीत एकच आहे आणि अचूकपणे ही संख्या लिहावी लागेल ती अशी : १२१२१३२१२. (११६) उभा असलेला माणूस वरून या चित्राप्रमाणे दिसेल, मध्ये डोके, दोन वाजूस खांदे, थोडे से पुढे दिसणारे नाक व त्यापुढील दोन पाय. (११७) टपालाचा तांवडा खांव. (११८) बूच नुसते आत ढकला. (११९) 'तुला हवे ते मला दे' याचा न्यायाधीशाने अर्थ लाविला तो असा की 'तुला (म्हणजे साहसिकाला) हवे ते मला (म्हणजे ब्राह्मणाला) दे; आणि साहसिकाला काय हवे ते त्याने स्वतः २९८ नाणी वेऊन सिद्ध केलेच आहे. साहसिकाला दोन नाणी देण्यालाही ब्राह्मण शब्दाने वांधलेला नाही. केवळ पारितोषिक म्हणून ते त्याला न्यायाधीशाने दिले. (कल्हणकृत 'राजतरंगिणी' वरून.) (१२०) मुलांचा लाकडी घोडा तुम्ही म्हणाल, 'हो, पण तो राजाभाई टॉवरइतकी कुठे उडी मारू शकतो?' त्याला उत्तर इतकेच की, राजाभाई टॉवर मुळीसुद्धा उडी मारू शकत नाही, तद्वत्तच तो निर्जीव प्राणी पण उडी मारू शकत नाही.

कोठे आहे चूक?

(१) 'सहा महिन्यांपूर्वी जर पाहिले असतेत तर आज ओढखले नसतेत, हा भावार्थ. 'आज' शब्द गाळल्याने वाक्याचा अर्थ गेला. (२) चिष्टपणाला प्रामाण्य पुस्तकाचे नव्हे. चव वेणाऱ्याच्या जिमेचे. (३) योग्य (४) माती भरण्यासाठी जर खड्डे खणले तर खणण्याने पुन्हा जी माती निवेल ती कोठे टाकणार? (५) सरकारी अधिकारी जर पत्रे उघडीत नव्हते तर 'आम्ही तुमची पत्रे कधीच उघडीत नाही.' हे मध्येच कलविण्याचे कारण काय? (६) नेपोलियनच्या वेळी रेल्वे नव्हती मग पोर्टर कोठला? (७) वीस व्यागरीना दोर ददाच वात. (८) स्वच्छ म्हणजे शुद्ध, विनम्रती नव्हे. नि पावसाळा नसताना शुद्ध हवा नसलेल्या ठिकाणाहूनही चंद्र स्वच्छच दिसतो. ते स्वच्छतेचे प्रामाण्य नव्हे. (९) देवलांच्या वेळी नटी नव्हत्या. (१०) 'लाख वेळा सांगितल.' ही अतिशयोक्तीच. (११) योग्य (१२) वारा निराला पदार्थ नव्हे. हवा हलेले म्हणजे वारा. वारा नसतो तेहा त्याचे (हवा) हलण्याचे अस्तित्व नसते. (१३) कोणत्य शिव्या देऊ नयेत हे शिकविण्यातच शिव्यांचा उच्चार करणे आलेच. (१४) एक गोष्ट फक्त एकाच प्रकारच्या घटनेने घडते असे वाटल्यामुळे हे वोलणे. वस्तुतः एकच गोष्ट अनेक प्रकारे होऊ शकते (१५) सकृदर्शीनी न्हाव्याचे म्हणणे वरोवर वाटते, पण त्याची स्वतःचीच गोष्ट वेतली की त्याच्या दोन विधानांपैकी प्रत्येक वेळी एक विधान चूक ठरते. दोन्ही विधाने एकाच वेळी वरोवर ठरत नाहीत. कसे ते पाहा : स्वतः न्हावी जर आपली दाढी आपल्याच हाताने करीत असला तर 'जे स्वतः दाढी करतात त्यांची दाढी मी करीत नाही.' हे विधान चूक ठरते. वरे तो स्वतः दाढी करीत नसला तर, 'जे स्वतःची दाढी करीत नाहीत त्या सान्यांची मी दाढी करतो' हे विधान चूक ठरते. (१७) "समजा" धरून आजच्या गोष्टीशी तुलना चूक. वरे समजा ४० मुळे वर्गात असली तर त्यात मुलांचा क्रमांक २६ गाहील असे धरणेही मुख्य चूक, (१७) आईलाच मुलगी ज्ञाल्यानंतर तिलाच जाऊन सांगणे हे अज्ञान. (१८) योग्य. (१९) एकावर एक दोन माणसे उभी करून दिसत असणाऱ्या गोष्टीत फारच थोडे अंतर आहे. माणसाच्या दृष्टीची मर्यादा ठरलेची आहे; व ती माणसावर अवलंबून आहे. चार पाच फूट अधिक उंचीने त्यात अत्यल्प फरक पडेल. (२०) योग्य. (२१)

‘रंगकाम करणारा मित्र आला असताना तुला कसे नाही सुचले, असे धनी विचारतो; पण मग तोच दोष धन्याकडेरी नाही का येत? (२२) माणूस मेला नाही म्हणजे तो जिंवत असतोच. वरील विधानात ‘ज्येष्ठ महिना’ आणला काय व न आणला काय सारखेच. प्रस्तुत ठिकाणी ज्येष्ठ महिन्याएवजी काहीही असले तरी चालेल. (२३) योग्य. (२४) एकाच माणसाची कवटी दोन ठिकाणी कशी ठेवणार? (२५) जो देहाचा अंत करण्याइतका स्वतःचा घात करावयाला निघाला त्याला आणखी घातवार कसला उरला? (२६) पहिल्या तीन पोळ्यांनी पोटातील जागा व्यापली नि उरलेली चौथी व्यापिल्यामुळे पोट भरले. आरंभीच चौथी खाली असली तर तीन पोळ्यांची जागा रिकामी राहून पोट भरलेच नसते. (२७) गाडी चालू होण्यापूर्वीच डबा अलग केला तर तो गाडीचा भागच राहणार नाही. एजिनचे टोक सोडून गाडीच्या दुसऱ्या टोकाला असतो म्हणून तो डबा शेवटचा ठरतो. असुक डबा शेवटचा असा त्यावर शिक्का नसतो; आणि गाडी सुटण्यापूर्वी डबा सोडला तरी पुन्हा जो शेवटचा डबा ठरेल, त्याला अपघात होणारच. (२८) बडाच्या झाडाला चिंचा येणे अशक्य. (२९) दोन्ही हात कामात अडकल्यावर पत्र लिहिणार कोणत्या तिसऱ्या हाताने? (३०) पहिल्या ‘गाढवा’चा अर्थ लक्षणिकपणाने मूर्ख असा आहे; परंतु दुसऱ्या वेळी मात्र उलटसुलट विधानासाठी ‘गाढव’ ह्याचा प्राणिवाचक अर्थ घेतला आहे. (३१) पचास मिनिटांत एक तास कधीच होणार नाही. फार तर ख्यात्या पचास मिनिटांत त्या घडयाळातील ६० मिनिटे होतील. परंतु कोठेही तास ६०च मिनिटांचा. (३२) वहिणीच्या मुलाचा सांगणारा मामाच; मग ते मूळ कोणी का असेना? (३३) तुमच्या आईचे लग्न होण्यापूर्वीच तुम्ही नव्हता नि तुम्हाला आई नव्हती पण म्हणून आई अस्तित्वात होतीच ती कोठे होती ते तिला विचारले असता वा तिने पूर्वीच सांगितले असता तुम्हास कलण्याची शक्यता आहे. (३४) ‘लिहिला आहे’ हे म्हणणे खोटे. (३५) ‘जेव्हा मला कळलं तेव्हा माझ्या ध्यानात आलं’ हे म्हणणे चूक, स्वतःचा जिंवतपणा जाणण्यास इतर कशाचीही आवश्यकता नाही. ‘मी मेलो नाही’ हे कलण्यास इतर वदंता करण्याचीही आवश्यकता नाही. (३६) ‘वडिलांचा कोट तुम्हाला गवाळ्यासारखा होतो’ याचा अर्थ वडिलांचे कपडे गवाळे असत असा ठरत नाही. कारण वडिलांना यथायोग्य वसणारे कपडे

मुलाला गवाळ्यासारखे होऊ शकतील कारण प्रत्येकाच्या अंगाची मापे वेगाली असतात. (३७) एक टोक ठरविले म्हणजे उरलेले दुसरे येक ठरते. त्याविना एकदम ‘दुसरे टोक’ म्हणणे याला काही अर्थ नाही. (३८) न विचारलेल्या प्रश्नाला मार्क शून्यच. (३९) टाकाची सुधारणा करता करता कैंटनपेन निघाले. फौंटनपेन टाकासारखे वापरणे ही पुच्छप्रगती. (४०) ६०ला खादाड म्हणणार ते ५९लाही म्हणणारच. (४१) योग्य. (४२) वरील विधानात निश्चित काहीच नाही. मग कुन्याची चलाकी कोठे राहिली? (४३) स्वतःच्या विजारीच्या खिंशत जाहिरात सापडली त्याचे कारण जाहिरात नव्हेच. (४४) ‘गेलात म्हणजे वरे वाटते’ म्हणजेच निराळ्या शब्दात येण्याचा त्रास होतो असे. (४५) विधानात निश्चित काहीच नाही. असे असले तर असे आहे. म्हणणे निरथंक होते. (४६) वरगड्या परीक्षेच्या ठिकाणी नेण्यास जर बंदी नाही तर मोजण्यास का? वाहेरून मोजून सर्व कळतील की नाही कोणास ठाऊक? (४७) शोध लावण्यापूर्वी ‘ऑक्सिजन’ होताच. (४८) योग्य. (४९) आपल्या दृष्टीने पन्नास लक्ष वा पंधरा लक्ष सारखेच. या फरकाने आपल्याला घावरण्याचे कारण काहीच नाही. (५०) ज्या कल्यनेला आचरण म्हटले त्याच कल्यनेला पुढच्या वाक्याने दुजोरा दिला. एकही दोष नसणारा मुलगा अशक्य आहे. (५१) जखमेसाठी आयोडिन आहे, आयोडीनसाठी जखम करणे मूर्खपणा. (५२) ‘मी पूर्वी होतो तसाच’ असे म्हणावयास पाहिजे. नाही ‘होतो तसाच’ याचा अर्थ सुधारणा नाही, असा होतो. (५३) योग्य. नियमितपणे अनियमितपणाने वागत आहे, पहिल्या अनियमितपणातील नियम वाटेल (म्हणजे खावेसे वाटेल) त्या वेळी खाणे निअनियमितपणाने म्हणजे वेळेच्या दृष्टीने ठरलेल्या वेळी नव्हे. (५४) खिंशातील गुंड्यांचे वजन गाठोड्याला होणारच. (५५) अर्धे जाऊन तितकेच परत म्हणजे एक फेरी झालीच.

चुक्र नका वरं का ?

उत्तरे

(१) सत्य. लहानपणी पाठीचा कणा व डोक्याची कवटी यांत अधिक हाडे असतात. पुढे मोठे 'झाल्यावर 'यांतील 'वरीचशी जवळजवळची हाडे जुळतात. त्यामुळे एकंदर हाडांची संख्या कमी होते. (२) सत्य (३) असत्य. एकाच जातीच्या सापांचे 'विष परस्परांना वाधते. (४) असत्य. त्याच चहाच्या झाडांची पाने तोडल्यापासून पुन्हा आठ दिवसांत वाढतात. असे कित्येक वेळा करतात. (५) सत्य (६) असत्य. काही सरडे आपल्या शरीरापेक्षा अधिक लांब जीभ वाहेर काढतात. (७) सत्य Better Vision Institute, America यांनी असे सिद्ध केले आहे. (८) सत्य (९) सत्य (१०) असत्य. उलट नेहमी ते आपल्या कामात पटाईत असतात. (११) असत्य. नाकाच्या ठशावरून ओळखतात. (१२) सत्य (१३) सत्य. (१४) सत्य (१५) सत्य (१६) सत्य (१७) सत्य (१८) असत्य. ही लव पक्ष्यांचे अंग थंड टेबण्यासाठी असते. (१९) सत्य (२०) असत्य. रंगीत हिरे असतात. (२१) सत्य. त्यांची त्वचा हवेतून पाणी शोषून शरीराची गरज भागविते. (२२) सत्य (२३) सत्य (२४) सत्य (२५) असत्य. १८३२ साली इजित व तुर्कस्थान यांच्या लढाईत हा शोध लागला. (२६) सत्य (२७) सत्य (२८) असत्य. गुड्यातील सांधा सवींत मोठा सांधा होय. (२९) सत्य (३०) असत्य. शुवडाला दिसण्यास माणसाच्या एकशंभरांश इतकाच प्रकाश पुरतो. (३१) सत्य (३२) सत्य (३३) सत्य. जंगलेच नसतात. ही झाडे विखुरलेली असतात. (३४) सत्य (३५) सत्य (३६) असत्य. नामदार गोपाळ कृष्ण गोखले यांना. (३७) असत्य. साप कधीच वीळ करीत नाही. 'आयत्या विळात नागोवा' ही म्हण सत्य आहे. (३८) असत्य. योगवासिण्यात आहे (३९) सत्य (४०) सत्य. एक पेन्सची तिकिटे प्रथमत: इंगलंडमध्ये या वेळी चालू झाली. (४१) असत्य. साडेसात ते दहा लक्ष वर्षीपूर्वीच्या मनुष्याच्या कवळ्या चीनमध्ये पेकिंगजवळ आतापर्यंत, उपलब्ध झाल्या आहेत. (४२) असत्य. तारे न दिसण्याचे कारण

भाग २ रा उत्तरे

१३९

सूर्यप्रकाश हे आहे. विहिरीत खोल जाण्याने पृथ्वीवरील सूर्यप्रकाश नष्ट होत नाही. (४३) सत्य (४४) सत्य (४५) सत्य (४६) सत्य (४७) असत्य. नेहमी. आखुड असते. (४८) असत्य. वेशू खिस्ताचा विश्वासघात करणारा ज्यूडास नावाचा शिष्य जेव्हा त्यावरोवर जेवला तेव्हा एकूण १३ च जण जेवले हे कारण खरे. (४९) सत्य (५०) सत्य (५१) सत्य (५२) सत्य (५३) असत्य कुन्याच्या पोटात तसेच इतर पृष्ठवंशीय प्राण्यांच्या पोटात हायड्रोक्लोरिक असिड असते. पण ते हाडे पचवू शकत नाहीत. (५४) सत्य (५५) सत्य (५६) सत्य (५७) सत्य (५८) सत्य (५९) सत्य (६०) असत्य (६१) सत्य (६२) मत्य (६३) सत्य (६४) सत्य (६५) सत्य (६६) असत्य. पांढरे व काळे पट्टे हे मुख्यतः केसाच्या रंगामुळे दिसतात. आतील काटडीचा रंग एकच असतो. जेथे पांढरा पट्टा दिसतो तेथे पांढर्या रंगाचे केस असतात व जेथे काळा रंग दिसतो तिथे काळ्या रंगाचे केस असतात. (६७) असत्य (६८) असत्य. या प्राण्यांच्या पोटाचे चार भाग असतात. (६९) असत्य. शिंगे कानाच्या मागे कधीच नसतात. (७०) असत्य. एक हाड नसते. हाडांची साखळी (कणा) असते. (७१) सत्य (७२) सत्य (७३) सत्य (७४) असत्य. ६ पाय असतात. (७५) सत्य (७६) सत्य (७७) सत्य (७८) असत्य. पश्चिमेकडून पूर्वेकडे. (७९) सत्य (८०) सत्य (८१) असत्य (८२) सत्य (८३) सत्य.

नीट सांगा वरं का !

उत्तरे

किती? (व) अर्धे भरलेले टेवावे. जसजसे वर जाऊ तसतसा हवेचा दाव कमी होतो. त्यामुळे शाई आकाशने बाहून वाहेर येते. (हु) १३६० ग्रॅम (र) सहाये रुपये (गी) ओवी-४ अमंग-कितीही, आर्या-२, मंदारमाला-४, पृथ्वी-४, साकी-२. (क) (१९५१ उगे १७३८ = २१३ वर्षे, शनिवारवाडा वांदवावला एकूण खर्च त्या काळी वावीस हजार रुपये आला. (र) एकपंचमांश ग्रॅम. (म) मध्ये संबंध जग (णू) दोन मिनिटे (क) अष्टावीस (भा) कोटी

म्हणजे १०० लक्ष. कोटी म्हणजे प्रकार. कोटी शब्दावर कसरत. (ग) अट्टेचाळीस. सापाला एकच फुफ्फुस. (ती) एक हजार (न) आहे तेथेच राहील. झाड शेंड्याकद्दून वाढते.

कोण ? (व) शाहामृग (हु) अनंत कान्हेरे-जऱ्यसनला मारणारा वय १९ वर्षें (रं) फादर स्टीफन्स. सन १९४९ ते १६९० (गी) गेलेले वर्ष. (क) शिकंदर. (र) घोडा (म) धुलिपसिंह-क्रिकेट, गामा-कुस्ती, ध्यानचंद-हॉकी (णू) दादाभाई नौरोजी, वल्लभभाई पटेल, लो. टिळक. (क) स्विट्टन १९१४. (भा) उंट (ग) (१) एन. जी. चंदावरकर, लाहोर (इ. स. १९००) (२) गो. कु. गोखले वनारस (इ. स. १९०५) (३) रा. व. मुघोळकर वाकीपूर (इ. स. १९१२) (ती) इंजिनियरमधील पिरेमिडजवळील स्फिक्स पुतळा. (न) सुकुंदराज विवेकसिंधूचा कर्ता.

कोणते ? (व) न्यूझीलंड (हु) दूध (रं) शाहामृग (गी) हिंदुस्थानचे वादशाह होऊ घातलेले पंचम जॉर्ज जेव्हा हिंदुस्थानात आले तेव्हा त्यांच्या स्वागतसमारंभासाठी 'जनमन गण' रचले गेले आहे (क) दोन्ही. रंगाचा परिणाम होत नाही. (र) गिनीच्या आखाताजवळ जेथे समुद्रात शून्य अक्षांश रेखांश एकमेकांना मेटतात तेथे, आणि समुद्रसपाटी असल्याने तेथे उंचीही नाही. कारण ठिकाणाची उंची समुद्रसपाटीपासून मोजतात (म) धन्वंतरी, क्षपणक, अमरसिंह, शंकृ, वेतालभट्ट, घटखरपर, काळीदास, वराहमिहिर, वरुचि (णू) गाय, मैस, शेळी, उंटीण, रेनडियर, झेबा, याक, मेंटी, लामा, गाढव (क्वचित) (क) बाहेरच्या बाजूस काचा पडतील. स्फोटानंतर त्या ठिकाणी हवा विरल होते नि म्हणून घरातील हवा तिकडे युसण्याचा प्रयत्न करील. त्याने काचा बाहेर पडतील (भा) दक्षिण ध्रुव (ग) जुळै दोन (ती) पॅलेस्टाइन-जवळील मृत समुद्र (न) पहिला चित्रपट दादासाहेब फाळकेकृत हरिश्चंद्र (१९१३) पहिला बोलपट आलमआरा, पहिला रंगीत बोलपट प्रभातकृत सैरंगी, सर्वीत अधिक चाललेला चित्रपट, 'शकुन्तला' (१०४ आठवडे)

कसे ? कशासाठी ?

(व) अंडी घालताना जे कलेश होतात त्यातून सुटल्याचा आनंद प्रदर्शित करण्यासाठी. (हु) धुराडे उंच नेले म्हणजे धुराड्यातून बाहेर जाणारी गरम

हवा आणि खाली भट्टीजवळ जाणारी हवा यांच्या दावात उंचीमुळे फरक पडतो; त्यामुळे वरची हवा लवकर बाहेर पडते नि बाहेरची हवा जोराने भट्टीजवळ युसते नि एक प्रकारचा सारखा हवेचा प्रवाह सुरु राहून, भट्टी चटकन जोरात पेटते. (रं) ते एकाच दिशेने जावे म्हणून, मारील पिसामुळे सोडताना दिलेल्या दिशेवाचून वाग इतर वाजूला जात नाही व नेम अचूक होतो. (गो) गोल पेन्सिल पुष्कळदा घरंगळत जाऊन तिचे टोक मोडते. हे न व्हावे म्हणून तिला कोन पाडतात. (क) नाहीतर लोक नाणी बाजूते घासून तेवढी त्यातील मौत्यवान घातू चोरतात (र) डोल्यातील केरकचरा, घाण निघावी म्हणून. (म) त्यावर नविकाम्ल, नैट्रिक ऑसिड टाकून, सोने शुद्ध असेल तर त्यावर काही एक परिणाम होणार नाही (णू) एखाद्या टोकेकी कडेच्या पदार्थाचिर फली तेवून ती पुढे मागे सरकवावी. ज्या ठिकाणी ती तराजूप्रमाणे स्थिर समांतर होईल तो तिचा मध्य. (क) शिकाय्याच्या घड्याळाला पितळी पट्ट्याची चौकट फुटू नये म्हणून वरच्या बाजूने वसवलेली असते. (भा) शुद्ध मिठासारखे (ग) कोंवडीचे पिल्लू खालून वर डोल्यांची झापडे घेऊन डोळे मिटते. (ती) बीजाचे रक्षण म्हणून. (न) माशीच्या पायाला वारीक केस असतात आणि त्याला शेवटाला चिकटपणा असतो, त्यामुळे ते चांगले आव्याला चिकटून राहून माशीला पडू देत नाहीत.

कोठे केव्हा ?

(व) जेथे भरती असते तेथे. (हु) रात्री सूर्यपिक्षाही शतपट लांव असणारे तरे रात्री दिसतात. (रं) उत्तर धर्वावर सर्व पाणी गोठलेले आहे. दक्षिण धर्वावर जमीन आहे. (गी) न हि कल्याणकृत कश्चित दुर्गति तात गच्छति। भगवद्गीता, महा भा. ६।३०।४०. (क) लो. टिळकव्याख्याने पृ. ३५-३६. (र) केशवसुतांची कविता (म) कॅलिफोर्नियात सेक्यूओझ्या वारेतील शेरमन नावाचे झाड (णू) ऑस्ट्रेलिया (क) चीनची प्रचंड भिंत वांधत असता त्यावर देस्वरेख करणाऱ्या चिनी जनरल्से लावली. (भा) कर्तव्यगार माधवराव पेशवे यांनी २-२-१७६३ रोजी गोपिकावाईस लिहिलेल्या पत्रात (ग) स्पेन (ती) यवनाच्या राज्याने पातलेली अवकळा नि संकटे नि त्यांना वळाने चिरडून टाकणारा भीम छत्रपती शिवाजीराजे. महाराष्ट्राचे स्वराज्य येऊन 'आनंदवनभुवन'

ज्ञाले त्या वेळी त्या काव्यात समर्थानी आनंदून हे लिहिले. (न) गौतमबुद्ध, शिष्यांना उपदेश.

का आणि काय ?

(व) जळते तेल हलके असल्याने ते ओतलेल्या पाण्यावर तरंगते. त्याने हवा जळण्यास मिळू शकते. (हु) तेलापासून थोडक्या वजनात अधिक उण्णता मिळू शकते. (रं) वाशाच्या डोळ्याला व मांजराच्या डोळ्याला बुबुळाच्या जागी नुसती एक उभी चीर असते. सिंहाच्या डोळ्याला गोळ बुबुळे असतात. (गी) एक रवरी फुगा खूप फुगवायच्या नि मग त्यातले रवर तेवढे काढून घ्यावयाचे (क) कांद्यातून कापल्यावर एक प्रकारची वाफ निघते. त्याने पाणी घेते. अणुकॉवमध्ये हाच वायू वापरतात. (र) हे खरे आहे. मात्र तुम्ही उंदराच्या जातीचे असाल तरच. (म) इजिप्तमधील प्राचीन राजाच्या शवाचे रक्षण व्हावे म्हणून. (णू) आजच्या $\frac{1}{4}$ भरती आली असती, आणि ती फक्त सूर्यामुळे. (क) सोटारीला लागणाऱ्या रवरी धावा करण्यासाठी. (भा) टेक्यामुळे जो हिसका बसतो तो फार प्रचंड असतो. त्यामुळे पुलाला इजा होऊ नये नि त्यामुळे वेळ पडल्यास तो पळू नये म्हणून. (ग) नाही. (ती) होय. (न) कुच्याचे पूर्वज नेहमी कळपाने राहात. त्यामुळे कळपात वाळ्याला येणारे अन्न अधिक मिळावे म्हणून भरभर खाण्याची सवय त्यांना पडली, तीच कुन्यापैंत चालत आली. मांजराचे पूर्वज कधीच कळप करून राहिले नाहीत. स्वतः मिळविलेले भक्ष्य त्यांचे स्वतःचेच असे. त्यामुळे ते स्वस्थतेने खात. तीच सवय मांजरात आली आहे.

